

**„SARIKAMIŞ-ALLAHUEKBER DAĞLARI MİLLİ
PARKININ İLANINDAN SONRA GEÇEN SÜREÇ
İÇİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN İRDELENMESİ**

Aysel KISA

**Yüksek Lisans Tezi
Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Serkan ÖZER
2021
(Her hakkı saklıdır.)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANA BİLİM DALI

**SARIKAMIŞ-ALLAHUEKBER DAĞLARI MİLLİ PARKININ İLANINDAN SONRA
GEÇEN SÜREÇ İÇİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN İRDELENMESİ**

(Investigation of Changes in the Process of the Sarıkamış-Allahuekber Mountains National
Park)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aysel KISA

Danışman: Prof. Dr. Serkan ÖZER

Erzurum
Temmuz 2021

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkının İlanından Sonra Geçen Süreç İçindeki
Değişimlerin İrdelenmesi

Prof.Dr. Serkan ÖZER'in danışmanlığında, Aysel KISA tarafından hazırlanan bu çalışma, 05/08/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Peyzaj Mimarlığı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak **oybirliği / oy çokluğu (05/08/2021)** ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:
(Danışman)

Prof.Dr. Serkan ÖZER
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi:

Prof.Dr. Elif Ebru ŞİŞMAN
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi:

Doç.Dr. Aslıhan ESRİNGÜ
Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır

Enstitü Yönetim
Kurulunun / / tarih
ve sayılı kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Unvan Ad SOYAD

Enstitü Müdürü

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ Graduate School of Natural and
Applied Sciences**TEZ BENZERLİK ORANI BEYAN FORMU¹**

Öğrencinin Adı ve Soyadı	AYSEL KISA
Öğrencinin Numarası	17042202003
Ana Bilim Dalı	Peyzaj Mimarlığı
Bilim Dalı	Peyzaj Mimarlığı
Öğrencinin Kayıtlı Olduğu Program Türü	Yüksek Lisans

Yukarıda bilgileri verilen tezin intihal tespit yazılımıyla (Turnit in) yapılan tarama sonucunda elde edilen benzerlik oranları aşağıdaki gibidir. Sunulan bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ettiğimizi beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	10	30
Kaynak Özetleri	24	30
Materyal ve Yöntem	32	35
Bulgular	16	20
Tartışma	6	20
Tezin Geneli	24	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindeki İler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Aysel KISA	Prof. Dr. Serkan ÖZER
28.9.2021	28.9.2021
İmza: Ash ıslak imzalıdır	İmza: Ash ıslak imzalıdır

¹ Bu form bilgisayar ortamında doldurulmalı, çıktısı imzalanıp Tez Savunması Jüri Öneri Form'u'yla birlikte Ana Bilim Dalı Başkanlığı aracılığıyla ÜBYS üzerinden Enstitüye iletilmelidir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin başlangıcından sonuna kadar her zaman her türlü desteğini eksik etmeyen tez danışmanım ve Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Serkan Özer’e ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi bünyesindeki tüm hocalarım ile eğitim-öğretim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime teşekkürü bir borç bilir sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda bu süreçte desteklerini esirgemeyen öncelikle sevgili eşim Hanifi KISA’ya, aileme ve arkadaşlarıma da teşekkürü borç bilirim.

Aysel KISA

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SARIKAMIŞ-ALLAHUEKBER DAĞLARI MİLLİ PARKININ İLANINDAN SONRA GEÇEN SÜREÇ İÇİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN İRDELENMESİ

Aysel KISA

Danışman: Prof. Dr. Serkan ÖZER

Amaç: Milli Parklar ilan edilirken sahip oldukları kültürel, doğal, arkeolojik ve tarihi değerlerine göre değerlendirilmektedir. Sarıkamış-Allahuekber Dağları doğal bitki örtüsü, yaban hayatı ve savaş tarihi açısından önemli mücadelemize sahne olması nedeniyle 2004 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ülkemizin tarihinde acı bir olayla anılmakta ve adından yeterince bahsedilmesine rağmen maalesef geçen 17 senede yatırımlar yönünden çok az gelişme olmuştur. Çalışma geçen 17 senede milli parkın gelişiminde yaşanan sorunları tespit ederek, hak ettiği yere gelmesi açısından alınacak önlemler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada Sarıkamış-Allahuekber Dağları'nın milli park olduktan sonraki geçen süreçte yaşadığı değişimlerin ele alınarak ne gibi çalışmalarda bulunduğu amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışma öncelikle literatür taraması yapılarak daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş ve bölgenin analizi yapılmıştır. Alanla ilgili yapılan ve yapılması planlanan uygulamaların Doğa Koruma ve Milli parklar Genel Müdürlüğü'nden temini sağlanmıştır. Alan kullanımıyla ilgili olarak yerel halk ve turistlerle yapılan anket çalışması gerçekleştirilmiş ve istatistiki analizler yapılmıştır.

Bulgular: Yapılan çalışmalar sonucunda Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olduktan sonraki süreçte belirgin bir değişiklik yaşamadığı tespit edilmiştir. Milli Parkın özel koruma bölgesi içerisinde kalmasından dolayı milli parktaki yapılması planlanan birçok faaliyetler ya ertelenmiş ya da tamamlanmamıştır.

Sonuç: Yapılan incelemeler sonucunda Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın alan potansiyelinin çok yüksek olduğu ancak yeterli imkân ve yatırımlara kavuşmadığı tespit edilmiştir. 35 başlıkta incelenen milli parkın 12 başlığı tamamlanmış olup, geçen 17 sene sonunda 6 başlıkta çalışmalar devam etmekte ve maalesef 17 başlıkta ise çalışmalara başlanamamıştır. Bundan dolayı planlanan faaliyetlerin bir an önce hayata geçirilmesi ile bölgenin tanınırlığını daha da artırılmasının hem ülke hem de bölge ekonomisine katkı sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Ayrıca çalışmada hakkında düşünceleri aynı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sarıkamış, Sarıkamış-Allahuekber dağları milli parkı, süreç, değişim öneri

Temmuz 2021, 108 sayfa

ABSTRACT

DOCTORAL DISSERTATION

EXAMINATION OF THE CHANGES IN THE PROCESS AFTER THE ANNOUNCEMENT OF SARIKAMIŞ-ALLAHUEKBER MOUNTAINS NATIONAL PARK

Aysel KISA

Supervisor: Prof. Dr. Serkan ÖZER

Purpose: While National Parks are declared, they are evaluated according to their cultural, natural, archaeological and historical values. Sarıkamış-Allahuekber Mountains was declared as a national park in 2004 due to the fact that it was the scene of our important struggle in terms of natural vegetation, wildlife and war history. Sarıkamış-Allahuekber Mountains National Park is remembered with a tragic event in the history of our country and although its name has been mentioned enough, unfortunately, there has been little development in terms of investments in the last 17 years. The study tried to identify the problems experienced in the development of the national park in the last 17 years and to determine the measures to be taken in order to reach the place it deserves. In this study, it is aimed to deal with the changes that the Sarıkamış-Allahuekber Mountains went through in the process after they became a national park, and what kind of studies were carried out.

Method: In this study, first of all, the literature was searched and the previous studies were examined and the analysis of the region was made. The applications that have been made or planned to be done in the area have been provided from the General Directorate of Nature Conservation and National Parks. Regarding the use of the area, a survey was conducted with the local people and tourists and statistical analyzes were made.

Findings: As a result of the studies, it was determined that Sarıkamış-Allahuekber Mountains did not experience a significant change in the process after becoming a national park. Due to the fact that the National Park is in a special protection zone, many activities planned to be carried out in the national park were either postponed or not completed.

Results: As a result of the examinations, it has been determined that the area potential of Sarıkamış-Allahuekber Mountains National Park is very high, but it has not received sufficient opportunities and investments. 12 titles of the national park, which has been examined under 35 titles, have been completed, and at the end of the last 17 years, work continues on 6 titles and unfortunately, studies could not be started on 17 titles. For this reason, it was concluded that the planned activities should be implemented as soon as possible and the recognition of the region should be further increased and reorganized in a way that would contribute to both the country's and the regional economy. In addition, in the study, it was determined that the thoughts of the people were the same.

Keywords: Sarıkamış, Sarıkamış-Allahuekber mountains national park, period, change

July 2021, 108 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ.....	1
Doğa Koruma Kavramı	2
Korunan Alan Kavramı ve Sınıflandırılması	3
Milli Park Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	4
Türkiye’de Doğa Koruma ve Milli Park Çalışmaları.....	5
KAYNAK ÖZETLERİ.....	6
MATERYAL VE YÖNTEM	13
Materyal	13
Doğal peyzaj özellikleri	16
Sosyo-Ekonomik Yapı	23
Mevcut alan kullanım tipleri	26
Yöntem.....	27
Literatür taraması	27
Çalışma alanı analizi	28
Çalışma alanının analizi	28
Anket çalışmaları ve analizi	28
ARAŞTIRMA BULGULARI	31
Tarihi, Kültürel ve Doğal Kaynak Değerlerin Yönetiminin ve Sürdürülebilirliğinin Sağlanması İçin Planlanan Stratejiler.....	31
Tanınabilirlik ve bilimsel dokümantasyonun geliştirilmesi stratejileri.....	32
Milli Park’ın donatılması, toplumsal ve sosyo-kültürel gereksinmelerin karşılanması amacı ile kullanılması stratejileri	32
Milli park yönetim etkinliğinin ve milli park gelirlerinin artırılması stratejileri	33
Personel durumu	34
Turizmdeki değişimler	35

Milli park uzun devre gelişme planı durumu	35
Yapılan Anket Çalışmaları.....	36
Yöre halkının Sarıkamış-Allahuekber Dağları milli parkı hakkında görüşleri.....	36
Ziyaretçilerin Sarıkamış-Allahuekber Dağları milli parkıyla ilgili görüşleri	57
TARTIŞMA VE SONUÇ	70
KAYNAKÇA	83
EKLER	87
EK 1. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Haritası.....	87
EK 2. Ziyaretçi Anket Formu.....	88
EK 3. Yerel Halk Anket Formu	91
ÖZGEÇMİŞ.....	96

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. 31.12.2019 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Korunan Alanlar ve Sayıları	3
Tablo 2. 31.12.2019 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Korunan Alanlar ve Sayıları	4
Tablo 3. TUIK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Sonuçları.....	23
Tablo 4. TUIK ve İl Mahalli İdareler Müdürlüğü Verilerinden Düzenlenmiştir.....	24
Tablo 5. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019 yılı Sarıkamış Belediye Belgeli ve Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı	27
Tablo 6. Tarım ve Orman Bakanlığı XIII. Bölge ve Personel Dağılımı.....	35
Tablo 7. Yerel Halk Anketi Katılımcılarının Demografik Özellikleri.....	37
Tablo 8. Yerel Halk Anket Katılımcılarının Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile İlgili Sorulara Verdiği Yanıtlar.....	42
Tablo 9. Ziyaretçi Anketi Katılımcılarının Demografik Özellikleri.....	58
Tablo 10. Ziyaretçi Anket Katılımcılarının Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile İlgili Sorulara Verdiği Yanıtlar.....	61
Tablo 11. Korunan Alan Beş Yıllık Eylem Planı Gerçekleşmeleri Takip Çizelgesi	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sarıkamış'ın Türkiye'de ki ve bölgedeki konumu.....	14
Şekil 2. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkının haritası	15
Şekil 3. Sarıkamış-Allahuekber Dağları flora haritası	18
Şekil 4. Sarıkamış aylık maksimum, minimum ve ortalama sıcaklık değerleri (°C) grafiği.....	20
Şekil 5. Sarıkamış-Allahuekber Dağları hidrolojik yapısı	22
Şekil 6. Sarıkamış-Allahuekber Dağları arazi dağılımı.....	25
Şekil 7. Alanda gerçekleştirilen anket çalışmalarından görüntüler	29
Şekil 8. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkından Bir Görüntü	39
Şekil 9. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Park Girişi	40
Şekil 10. Milli Park İçerisinde Bulunan Şehitliklerden görüntü	40
Şekil 11. Ankete katılan bireylerin Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olduğunu bilmeleri grafiği	47
Şekil 12. Ankete katılan bireylerin Sarıkamış-Allahuekber Dağına hangi sıklıkla geldikleri grafiği	48
Şekil 13. Ankete katılan bireylerin Sarıkamış-Allahuekber Dağının tanınırlık grafiği	49
Şekil 14. Ankete katılan bireylerin milli parkın yöreye değer sağlaması grafiği.....	51
Şekil 15. Ankete katılan bireylerin Milli Parka olan bağlılık grafiği.....	52
Şekil 16. Ankete katılan bireylerin Milli Parkın turizm açısından kattığı değer grafiği	54
Şekil 17. Ankete katılan bireylerin toplu taşıma gerekliliği grafiği	54
Şekil 18. Ankete katılan bireylerin milli parkın ekonomiye katkısı grafiği	56
Şekil 19. Ankete katılan bireylerin ulaşımında tercih edilen vasıta grafiği	57
Şekil 20. Ankete katılan katılımcıların milli parka geldikleri kişi grafiği.....	62
Şekil 21. Ankete katılan katılımcıların milli parkta yaşadıkları sorunlar grafiği.....	63
Şekil 22. Ankete katılan katılımcıların Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının Milli Park olduğunu bilindiği grafiği.....	64
Şekil 23. Ankete katılan katılımcıların Milli Parka gelme grafiği	65
Şekil 24. Ankete katılan katılımcıların Sarıkamış-Allahuekber Dağında kalma süresi grafiği.....	66
Şekil 25. Ankete katılan katılımcıların Sarıkamış-Allahuekber Dağına gitme düşünceleri grafiği	67
Şekil 26. Ankete katılan katılımcıların hangi sıklıkta gelme grafiği.....	69

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ATASE	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IUCN	Uluslararası Doğayı Koruma Birliği
PAN Parks	Koruma Alanları Ağı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden beri doğal kaynakları sürekli olarak kullanmıştır. Bundan dolayı doğal kaynakların bilinçsizce kullanımı sonucu var olan doğal denge bozularak flora ve faunayı tehdit etmeye başlamıştır. Özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte bu durum daha da artmıştır. Doğal çevre ve yeşil alan ihtiyacı için doğa kaynaklarının korunması gereklidir. Bunun sonucu olarak başlayan çevre doğa koruma konusu bilincinin de gelişimiyle günümüz anlamında tüm Dünya’da önem kazanmıştır.

Türkiye’nin de sahip olduğu fauna ve flora çeşitliliğinden dolayı Dünya’ da giderek artan doğa koruma bilincine paralel olarak tehlike altındaki türleri korumak için yasal dayanak ve önlemler geliştirilmeye başlanmıştır. Ülkelerin özellikle doğal ve kültürel zenginliklerini korumak amacıyla, mutlak doğa koruma alanı, milli park, doğa parkları, doğa koruma alanları, sit, anıt, tür koruma, rezerv alanları, özel çevre koruma bölgeleri ve peyzaj koruma bölgeleri gibi koruma kavramları geliştirmiştir (Anonymous, 1983; Sever, 1998; Özer, 2004).

Özelde birtakım farklılıklar olmakla beraber bir yerin milli park olarak ayrılmasındaki temel amaç ve felsefenin değişmediğini, ülkelerin sınırları içindeki uygun alanları milli park statüsüne alırken bu yerlerin kendi ülkeleri ve insanları için olduğu kadar, bütün dünya içinde değer taşıdığını ve tüm insanlığa yarar sağladığını, milli parkların bugün Dünya’da doğal çevrenin korunmasında en iyi ve en yaygın koruma sistemi olduğunu belirtmektedir (Gürpınar, 1993; Hepcan, 1997).

Çevre bilincinin yaygınlaşması ile önem kazanan 'Ulusal Parklar' ilk akla gelen doğa koruma alanları arasında bulunmaktadır. Son yıllarda Avrupa’da gelişen PAN Parks sistemi ile özellikle milli parklar üzerindeki turizm baskısını en aza indirmeyi amaçlayarak bu korunan alanların içerisinde ve çevresinde sürdürülebilir turizmin gelişmesini kolaylaştırmak ve o yörede yaşayan halkın refah düzeyini yükselterek sürdürülebilir koruma amaçlanmaktadır (Menteş, 2006).

Koruma alanları ağı (PAN Parks), Avrupa’da sertifikalandırma sistemi ile bağımsız bir korunan alandır. Biyoçeşitlilik ve kaynak değeri bulunan alanları sertifikalandırarak koruma altına almakta ve bu değerleri geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe taşımaktadır. 1997 yılında Hollanda Turizm Derneği (Molecaten) ve Dünya Yaban Hayatı Fonu (World Wildlife Fund) tarafından insan elinin ulaşmadığı sürdürülebilir turizmin geliştirilmesiyle doğal alanları korunmayı amaçlamaktadır. (Donk and Cottrell, 2002; Akay ve Yılmaz, 2018).

PAN Parkı olabilmek için bir parkın belirli ilkeleri ve kriterleri karşılaması gerekmektedir. Bu kriterler ise aşağıda verilmiştir (Donk and Cottrell, 2002);

İlke 1: Zengin doğal mirasa sahip korunan alanlar

İlke 2: Doğa Yönetimi

İlke 3: Ziyaretçi Yönetim Planı

İlke 4: Sürdürülebilir Turizm Geliştirme Stratejisi

İlke 5: İş Ortakları

İlke 6: Sponsorlar.

Milli Parklar ilan edilirken sahip oldukları kültürel, doğal, arkeolojik ve tarihi değerlerine göre değerlendirilmektedir. Sarıkamış-Allahuekber Dağları doğal bitki örtüsü, yaban hayatı ve savaş tarihi açısından önemli mücadelemize sahne olması nedeniyle 2004 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ülkemizin tarihinde acı bir olayla anılmakta ve adından yeterince bahsedilmesine rağmen maalesef geçen 17 senede yatırımlar yönünden çok az gelişme olmuştur. Çalışma geçen 17 senede milli parkın gelişiminde yaşanan sorunları tespit ederek, hak ettiği yere gelmesi açısından alınacak önlemler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada Sarıkamış-Allahuekber Dağları'nın milli park olduktan sonraki geçen süreçte yaşadığı değişimlerin ele alınarak ne gibi çalışmalarda bulunduğu amaçlanmıştır.

Doğa Koruma Kavramı

Aran (1977)' ye göre "Doğa" terimi, insanoğlunun bilimde, teknikte akıl ve bilinç yolu ile bugün ulaşabildiği sınırlı gücüyle; bir türlü akıl sır erdiremediği, çok engin fiziksel bir mekân organizasyonudur. Daha ziyade doğasal koşulların etkisi ile oluşmuş yeryüzü kabuğunun doğal peyzajıdır. Gülez (1989)'a göre "Doğal Peyzaj" ise insan emeği ile var olan bir bütündür. Kısacası; doğal yasaların oluşturduğu sentez ve çeşitli objelerin bir arada ahenkli biçimdeki bağlantılar serisidir (Demirel, 2005).

Yeryüzü ve doğal peyzajı, arazisinin jeomorfolojik yapısı, toprağı, suyu, atmosferi ve temiz havası ile tüm canlılara olduğu kadar, insan içinde en elverişli ve sağlıklı bir yaşama ortamıdır. İnsanoğlu da parçası olduğu doğayı değişik amaçlarla koruma çabası içinde olmuştur (Demirel, 2005).

Aslanboğa (1982)'e göre doğa koruma, peyzajın tamamlayıcı öğelerin ve yaşam ortamlarının doğa ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla alan, tür ve gen korumanın

sağlanması amacının güdülerek; buna bağlı olarak tehlikede bulunan ve ender görülen, flora ve fauna için sosyal, kültürel, bilimsel ve ekonomik nedenlerle korunmasıdır (Demirel, 2005).

Korunan Alan Kavramı ve Sınıflandırılması

Korunan Alanlar; kültürel ve doğal kaynakların, biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla yönetilen ulusal ve uluslararası düzeyde kabul görmüş koruma statüsü bulunan su, kara ve deniz alanlarıdır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 31.05.2020)

Bir alanın herhangi bir koruma alanı olarak ayrılabilmesi için çeşitli kriterlerin dikkate alınarak araştırılması ve değerlendirilmesi gereklidir. Türkiye’de korunan alanlar aşağıdaki çizelge de verilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 31.05.2020-Tarım ve Orman Bakanlığı, 31.05.2020) (Tablo 1).

Tablo 1. 31.12.2019 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Korunan Alanlar ve Sayıları (Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 29.05.2020)

Koruyan Kurum	Koruma Türü	Korunan Alan Sayısı	Alan Büyüklüğü (ha)
Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	Milli Park	44	868 428
	Tabiat Parkı	247	106 836
	Tabiat Anıtı	116	9 389
	Tabiat Koruma Alanı	30	46 726
	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	82	1 159 480
	Ramsar	14	184 487
	Ulusal Öneme Haiz Sulak Alanlar	56	800 588
	Mahalli Öneme Haiz Sulak Alanlar	12	13 719

Tablo 2. 31.12.2019 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Korunan Alanlar ve Sayıları (Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 29.05.2020)

Koruyan Kurum	Koruma Türü	Korunan Alan Sayısı	Alan Büyüklüğü (ha)
Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü	Muhafaza Ormanı	55	251.493
	Şehir (Kent) Ormanı	134	10.198
	Gen Koruma Ormanı (in-situ)	325	43.016
	Tohum Meşceresi (in-situ)	315	41.567
	Tohum Bahçesi (ex-situ)	202	1.471
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü	Özel Çevre Koruma (ÖÇK) Bölgesi Alanları	18	2 586 774
	Doğal Sitler	2574	1 784 071

1948 yılında ABD’ de kurulan IUCN, Dünya’ da korunan tüm alanların belirlenmesinde ve koruma yapılarının benzer adlarla ifade edilmesinde ilk belirleyici ve öncü uluslararası kuruluş olarak bilinmektedir. IUCN, bir alanın koruma yapısı kazanabilmesi için bir takım koruma hedeflerini taşıması gerektiği üzerinde durmaktadır. IUCN’ e göre bir alana genetik çeşitliliğin ve türlerin korunması, çevresel koşulları iyileştirme, yabanıl yaşamın olumsuz etkilere karşı korunması, bilimsel araştırma gibi amaçlarla koruma yapısı kazandırılabilir (Demirel, 2005).

Milli Park Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Estetik ve bilimsel bakımdan ulusal ve uluslararası değere sahip olan, nadir bulunan kültürel ve doğal kaynak değerleri yanında turizm ve dinlenme değerleri nedeniyle de korunan alanlara Milli Park denmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yönetmeliği, 2012; Yücel, 2018). Çetinkaya (2008)’e göre; bir alanın milli park ilan edilmesiyle o alanda bulunan doğal kaynaklar korunmakta ve ziyaretçiler etkili bir şekilde fayda sağlamaktadırlar (Aydoğdu ve Öztürk, 2012). 1994 yılında IUCN’ nin belirlediği Milli Park yönetim stratejisine göre, sistemin temel amacı; biyolojik çeşitlilik açısından zengin birçok değişik ekosistemi, gelecek nesillere bozmadan bırakmak, insanoğlunun yaşamı için bağımlı olduğu bu tabiat parçasını, ekosisteme ve yerel kültürlerle zarar vermeden turizm ve rekreasyon faaliyetlerine açabilmektir (Bingöl 2011).

Ülkemizde Milli Parklar Kanunu'na göre orman rejimi içerisinde kalan rekreasyon ve turizm amaçlı kullanılabilecek alanlar yasal yönden koruma altına alınarak belirlenmiştir. 1983 tarihli Milli Parklar Kanunu'na göre; Milli Parklar turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımlar doğrultusunda hizmet verebilecek şekilde belirlenmiştir. (Gül vd., 2005; Akten ve Gül, 2014).

Türkiye’de Doğa Koruma ve Milli Park Çalışmaları

Türkiye ‘de modern anlamda doğa korumaya yönelik olarak yapılan çalışmalar kısa sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanı ile tüm alanlarda gözlemlenen kalkınma çabaları beraberinde pek çok konunun yeniden gözden geçirilmesine olanak tanımış ve ormanların korunması için de özellikle yurt dışından gelen bilim insanlarının görüşleri doğrultusunda çalışmalar başlatılmıştır (Demirel, 2005).

Kçosad (2000)’e göre, Cumhuriyet Dönemi’ndeki korumacı yaklaşımlar, ilk olarak 1937 yılında “Muhafaza Ormanları” kavramına yer verilmesiyle somutlaşmıştır (Demirel, 2005).

KAYNAK ÖZETLERİ

Dünya’da ve Türkiye’de doğa koruma ve milli parklarla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Göl (1996), Amasya Orman Bölge Müdürlüğünün doğa korumayı oluşturan sistem içerisinde Tabiat Parkı, Tabiat Anıtları, Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Sulak Alanlar, Orman İçi Dinlenme Yerleri incelenerek bulgular elde etmiştir. Elde edilen bulgulara dayanılarak problemler saptanmış bu alanlarda uygulanan eksik ve yanlış politikalar belirlenerek çözüm önerileri getirmeye çalışılmıştır.

Almanya, yerel direniş yoluyla korunan alanların belirlenmesine ve yönetimine karşı yaygın ve ısrarlı muhalefet nedeniyle doğa koruma stratejilerinde özellikle sorun yaşamaktadır. Bu muhalefet, Almanya'nın kendi sınırları içinde biyolojik çeşitliliği artırmaya yönelik uluslararası ve Avrupa'nın yetkilerine olan bağlılığına rağmen devam ediyor. Bu makale, bu muhalefetin neden bu kadar tutarlı ve bu kadar uzun sürdüğünü, arazi sahiplerinin ve yöneticilerin tutumlarına ilişkin araştırmalara atıfta bulunarak açıklamaya çalışıyor. Araştırma, temellendirilmiş teori yaklaşımlarının kullanımını, hassas etkileşimli görüşmeyi ve sosyal kimlik ve tepki ile ilgili sosyal psikolojik teorilerin kademeli olarak uygulanmasını içermektedir. Doğa korumacıları, yerel arazi kullanıcıları ve sakinleri klişeleştirme ve grup bağlarıyla sürdürülen iki kampa bölen güçlü, duygusal ve kültürel güçlerin olduğuna dair kanıtlar sunulmuştur. Bu bulgulara dayanarak, bu farklı algıları uzlaştırmak için pratik ve yapıcı yollar önerilmiştir (Kleemann, 2001).

Walpole and Goodwin (2001), Korunan alanlar için yerel desteğin sağlanması, biyolojik çeşitliliğin korunmasının önemli bir unsuru olarak giderek daha fazla ilgi görülmektedir. Bu genellikle korunan alanlardan fayda sağlanmasına dayanmaktadır ve bu faydaları sağlamanın yaygın bir yolu turizm gelişimidir. Ancak, turizm yardımlarının alınması ile koruma desteği arasındaki ilişki araştırılmamıştır. Bu çalışmada, korunan alan turizmine yönelik yerel tutumlar ve turizm faydalarının Komodo Ulusal Parkı, Endonezya için yerel destek üzerindeki etkileri incelenmiştir. Anket sonuçları turizme karşı olumlu tutumlar ve yüksek koruma desteği (%93,7) ve turizmin parkın varlığına bağlı olduğunu farkında olduğunu ortaya koymuştur. Turizme yönelik olumlu tutumlar, ekonomik faydaların alınması ve korumanın desteklenmesi ile olumlu ilişki içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, turizm yardımlarının alınması ile koruma desteği arasında pozitif bir ilişki tespit edilmemiştir, bu da korunan alanın korunmasından sağlanan faydaların yerel koruma desteğinde bir fark yaratmadığını göstermiştir.

Milli Parklar genellikle nispeten uzak ve marjinal kırsal alanlarda bulunan başlıca turistik yerlerdir. Doğal mirasa bitişik yaşayan topluluklar için turizmin koruma maliyetlerine katkıda bulunma ve ekonomik fırsatlar sağlamadaki potansiyel rolü uzun zamandır bilinmektedir. Milli parklar söz konusu olunca; yerleşim yerleri, istihdam, turistlere ve sermayeye erişim konularının ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada Komodo (Endonezya), Keoladeo (Hindistan), Gonarezhou (Zimbabve) ve Puerto Princesa (Palawan, Filipinler) Ulusal Parklarında turizm yoluyla yerel ekonomik kalkınma fırsatları araştırılmış ve çalışma eylem gündemi oluşturulmuştur (Goodwin, 2002).

Özer (2004)'in Kars Sarıkamış Ormanlarının korunması üzerine yaptığı çalışmada, çalışma alanını oluşturan Sarıçam ormanları bölge için büyük önem taşımakta ve kaynak oluşturmaktadır. Alanda turizm ve yerleşimden kaynaklanan antropojen baskılar yaşanmaktadır. Bundan dolayı ormanın kültürel ve doğal değerlerini kaybetmemesi için koruma altına alınması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışma alanı karelere bölünerek koruma değerleri bakımından puanlama yapılmıştır. Sarıkamış ormanlarının milli park statüsünde olduğu belirlenerek koruma altına alınması gerektiği belirlenmiştir.

Öztürk (2005), Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın incelendiği bu çalışmada doğa koruma ve milli parkların tarihsel gelişimi, işlevleri, amaçları, gerekçeleri, ülkemizde ve dünyadaki doğa koruma alanı kategorileri ve ülkemizdeki korunan alanların genel sorunlarının yanı sıra doğa koruma anlayışı çerçevesinde turizm ve rekreasyon kavramları incelenmiştir. Araştırma kapsamında turizm ve rekreasyonel açıdan kullanılabilirliğinin geliştirilmesi ve

arttırılmasına yönelik değerlendirmeler yapılarak, alanın karşı karşıya kaldığı yasal, yönetsel ve çevresel sorunlara ilişkin birtakım çözüm önerileri getirilmiştir.

Doğal kaynakların israf edilerek aşırı ve de yanlış kullanımı sonucunda doğal dengenin bozularak kaynaklarımızı ve insanlık yaşamını tehdit etmeye başlamıştır. Daha sonra bunun sonucunda oluşan çevre bilinciyle doğa koruma tüm dünyada önem kazanmıştır. Bundan dolayı ülkemizin de sahip olduğu zengin fauna ve flora çeşitliliği ile tehlike altındaki türleri korumak için yasal önlemler alınmaya ve geliştirmeye başlamıştır. Çalışma kapsamında, doğa korumanın Dünya'daki tarihçesi ile Türkiye'deki doğa koruma çalışmaları incelenmiştir (Yücel ve Babuş, 2005).

Arı (2006), 1950'lerden sonra doğa koruma konusunda başlayan hassasiyet ile bir dizi doğa koruma anlaşması yapılmıştır. Ramsar Sözleşmesi' de bunlardan birisidir. Bu çalışmanın amacı ise; Ramsar Sözleşmesini olumlu ve olumsuz taraflarını dile getirerek sözleşmedeki eksikliklerin giderilmesi üzerine çalışılmıştır.

Karşlıoğlu (2006), Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda ziyaret yoğunluğu nedeniyle birlikte yaşanan çevre sorunları ele alınmış ve bu sorunun çözümü için de modern yönetim uygulamalarından olan ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı incelenmiştir. Milli parkta yaşanan çevre sorunlarını belirlemek üzere, yerli halk ve yerli/yabancı turistlere anket çalışması uygulanmıştır.

Bu çalışma, stratejik pazarlama yönetiminin Milli Parklar içinde sürdürülebilir turizm ilkelerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabileceğini savunmaktadır. Sosyal, ekonomik ve çevresel perspektifleri içeren sürdürülebilir turizm pazarlaması tartışılmaktadır. Burada sunulan araştırma iki ana konuya odaklanmıştır: ilk konu olarak turizm faaliyetinin entegrasyonu ve koordinasyonu ikinci konu ise ve sürdürülebilir turizm girişimleri için stratejik pazarlama kullanımıdır. Yakında Ulusal Park olarak belirlenecek olan Üstün Doğal Güzellik Alanından (AONB) biri ve diğeri açısından stratejik değişimin sağlanmasında yer alan kilit konuları göstermek için halihazırda iyi kurulmuş bir Ulusal Park olmak üzere iki vaka çalışmasını rapor edilmiştir. Bu rapor sonucunda Milli Parkın sürdürülebilir turizm için stratejik bir çerçeve sağladığı görülmektedir (Gilmore and Simmons, 2007).

1872 de ilan edilen Yellowstone Milli Parkı, büyük bir korunan alanın, yenilikçi ve modern anlamda bir milli park olarak tasarlanmasına örnektir. Alanın koruma yaklaşımı günümüzde doğayı korumanın en etkili yollarından biridir ve çok sayıda kuruluş, çeşitli sistem ve kategoriler üzerinde çalışmaktadır. Ne yazık ki korunan alanlarda görülen büyümeye rağmen, bazı ülkelerde çok sayıda korunan alanı, etkili bir şekilde koruyamamaktadır. Bu çalışma ile doğa koruma sistemleri ve stratejilerinin dünyadaki tarihsel gelişimi

özetlenmektedir. Bu çalışmadan anlaşılan; Dünyada' nın birçok yerinde özellikle Amerika ve Avrupa, doğa koruma konusunda çok derin ve önemli bir tarihi geçmişe sahiptir ve sözleşmelere ile uluslararası anlaşmalara katılım konusunda en başı çekmektedir (Kurdoğlu, 2007).

Sharpley and Pearce (2007), Bu makalede, İngiliz Milli Parkı Yetkilileri 'nin (NPA) sürdürülebilir turizmin gelişmesi yönündeki çalışmaları incelenmektedir. Parklar ilk kez tasarlandığından, NPA' lar dolaylı olarak sürdürülebilir turizm gelişimine ulaşmaya çalışmış, ziyaretçilerin ve çevrenin yaşam, çalışma alanları bağlamında ihtiyaçlarını dengelemeye çalışmışlardır. Bununla birlikte, çalışmalar bazı NPA' ların sürdürülebilir turizm gelişimini tam olarak desteklemediğini ortaya koymuştur. Çalışma, NPA' nın sürdürülebilir turizmi teşvik etmek, tutumları, rolleri ve faaliyetleri araştırmak için pazarlama ve pazarlama perspektiflerini kullanmasını incelenmişlerdir. Farklı ve parçalanmış ayrıca bazen de yetersiz bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu makale İngiliz Ulusal Programları ve diğer korunan alan yönetimi organizasyonları için ileriye dönük çözüm önerileri içermektedir.

Akman (2008), Korunan alanlarda, doğal/kültürel kaynaklarla özellikle mevcut biyolojik çeşitliliğin varlığını sürdürebilmesi için, koruma-kullanma dengesinin sağlanması önemlidir. Bu nedenle uzun devreli gelişme planlarının hazırlanmasında geniş katılım ve kurumlar arası eşgüdüm sağlanmalıdır. Milli park olarak belirlenen alanlarda, yaşamını sürdüren halkın sorunlarını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada, Karagöl-Sahara Milli Parkı incelenmiştir. Çalışmada, bu alan içerisinde yer alan köyler ve köylere ait yayla ve kışlalar incelenmiştir. Bu köylerin, sosyo-ekonomik durumları ve milli park ile ilişkileri araştırılmıştır. Alanın rekreasyon ve turizm yönünden kullanımları değerlendirilmiş ve toplanan veriler ışığında, genel değerlendirilmeler yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, alanda mevcut ve olası sorunlar belirlenerek, bunlara yönelik çözümler önerilmiştir.

Milli parklar doğadaki en önemli turizm cazibe merkezleri olarak görülmektedir. Bu, ulusal parkların bölgesel ekonomik etkilerini giderek daha fazla vurgulamak için çevre politikasında uluslararası bir eğilim ile örtüşmektedir. Rezervleri, ekonomik kalkınmayı engelleyen halk tarafından sıklıkla eksik kabul etmenin nedeni budur. Ayrıca Almanya'da, ulusal parklar son zamanlarda turizm planlama stratejisine entegre edilmiştir. Yerel topluluklar için ekonomik faydaların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, bu alandaki çalışmalar büyük zorluklarla karşı karşıyadır: Birincisi, Almanya'nın korunan alanları için ücretsiz erişim politikası ziyaretçi verilerinin eksikliğiyle sonuçlanmaktadır. İkincisi, turizm harcamalarına ilişkin veriler çok nadirdir ve sadece milli parkları temsil eden sayılamayacak genel bilgiler sağlar. Bu çalışma, iki Alman milli parkında ve çevresindeki doğa temelli

turizmden elde edilen katma değeri, katma değer tekniği temelinde sunmaktadır. Sonuçlar, turizmin yapısal olarak zayıf kırsal çevrede bölgesel kalkınma için önemli faydalar sağlayabildiğini açıkça göstermektedir. Sonuç olarak, Alman milli parklarının sosyo-ekonomik izleme kavramını daha fazla içermesi gerekmektedir (Hubert, 2008).

Puhakka (2008), Geleneksel geçim kaynaklarının rolü azalırken, turizm kuzey çevre bölgelerinde bölgesel kalkınma için önemli bir araç haline gelmiş ve ekonomik ve politik beklentiler artmıştır. Milli parklar Finlandiya'da da cazip turistik yerler haline gelmiştir. Bu makale, merkezi paydaşların, park yetkililerinin, turistlerin ve turizm girişimcilerinin Fin ulusal parklarında turizmin rolünü nasıl algıladığını analiz etmektedir. Parklar, tarihsel ve sosyal uygulamalarla inşa edilmiş alanlar olarak anlaşılmaktadır; böylece turizmin rolü ne tarihsel olarak ne de kültürel olarak değişmez veya tartışılmazdır. Çalışma, planlama belgelerini ve röportajları analiz ederek, Fin parklarında doğa koruma ve turizm arasındaki etkileşimi tanımlayan dört söylemi tanımlamaktadır: 1) koruma alanı olarak milli parklar, 2) turistik yer olarak milli parklar, 3) sürdürülebilir doğaya dayalı turizmin varış noktası olarak milli parklar ve 4) yerel halk için kaynak olarak milli parklar. Çalışma, Finlandiya'daki milli parklarda turizmin rolünün arttığını göstermektedir. Bu çalışmada ki amaç, sürdürülebilirlik ilkelerini uygulayarak doğanın korunmasının ekolojik hedeflerini ve doğaya dayalı turizmin ekonomik hedeflerini birleştirmektir. Son yapılan söylemsel kaymanın korunan alanların gelecekteki gelişimi üzerindeki olası etkileri de makalede tartışılmaktadır.

Düzgüneş (2009), Altındere Vadisi Milli Parkı, sahip olduğu doğal ve kültürel değerleriyle turistik açıdan etkinliklerin gerçekleştirildiği uluslararası düzeyde ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Alanın sahip olduğu bu zenginlik ve çeşitliliğin kullanım (turistik ve rekreatif) değeri ile korunan alan olması nedeniyle kullanılabilir turistik potansiyelinin belirlenmesine yönelik, matematiksel bir değerlendirme yöntemi olan “ölçüt karneleri yöntemi” kullanılmıştır.

1872'de Yellowstone milli park olarak kurulmuştur. ABD' nin ve dünyanın ilk ulusal parkı olmuştur. Daha sonra tüm dünyada (Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda...vs.) yaygınlaşarak ulusal parklar çoğalmıştır. Her ulusal parkın amacı fark olabilmektedir. Bazıları manzarayı korumak için ya da ekosistemleri veya vahşi yaşamı korumak için ulusal park ilan edilmektedir. Turizm de başından beri milli parklar konseptinin temel bir bileşeni oluşturmuş ve milli park işletmesi için ekolojik gerekçeleri engellemiş olsa da başlangıçta peyzaj koruma gerekçeleri ile yakından ilgilidir. Düzenlenen bu cilt milli parkların kökenlerini ve çoklu anlamlarını ve bunların çeşitli ulusal bağlamlarda turizmle ilişkisini ele almaktadır. Bir dizi tanıtıcı ve genel bakış bölümlerinin ardından örnek ulusal parklarla ABD, Kanada, Avustralya, İngiltere, İspanya, İsveç, Endonezya, Çin ve Güney Afrika gibi küresel bir karşılaştırmalı

yaklaşım benimseyen bu kitap, ulusal ve uluslararası parkların nasıl yayıldığı ve evrimleştiğini; nasıl şekillendikleri, kullanıldıklarını ve milli parklar içinde turizmin ayrılmaz rolü anlatılmıştır (Frost and Hall, 2009).

Demir (2010), İspir-Yedigöller ve çevresine ait farklı format ve içerikteki bilgilerin Coğrafi Bilgi Sistemi yardımı ile birbirleriyle ilişkilendirilerek ve gerekli arazi çalışmaları yürütülmesi sonucunda, Doğa Koruma alanlarının belirlenmesi hedeflemiştir. Yapılan değerlendirme sonuçlarına göre, araştırma alanı doğa koruma kriterleri yönünden incelenmiş ve koruma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yedigöller Bölgesi, üstün doğal coğrafik yapıya, rekreasyonel potansiyele, bitki örtüsüne, yaban hayatı özelliklerine ve manzara güzelliklerine sahip olmasından dolayı Milli Parklar Kanunu kapsamında “Tabiat Parkı” statüsünde korunması gerekliliği belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışma ile araştırma sahasında bundan sonra yapılacak çalışmalar için envanter veri tabanı oluşturulmuştur.

Aytaç ve Semenderoğlu (2012), Bazı dağlık alanlar, konumları, jeolojik, jeomorfolojik topoğrafik ve özellikleri nedeni ile relik ve endemik türlerle beraber zengin biyolojik çeşitliliğe sahiptirler. Amanos Dağarı da sahip olduğu sıra dışı doğal güzelliğiyle dikkat çekmektedir. Akdeniz Bölgesinde yer alan Amanos Dağları, sahip olduğu biyolojik çeşitlilik ile ülkemizin doğal özellikleri en az zarar görmüş alanlarından biridir. Saha, oldukça renkli jeomorfolojik ve jeolojik özelliklerinin yanında, fauna ve flora çeşitliliği, hassas ekosistemleri, bakımından da ülkemizin en önemli doğal alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Amanos Dağlarının sahip olduğu doğal kaynak değerleri, doğa koruma kriterleri açısından değerlendirilmiş ve incelenmiştir.

Munzur Vadisi Milli Parkı örneğini inceleyen bu çalışmada doğa koruma alanlarından milli parklarda baraj ve hidroelektrik santrali uygulamalarının koruma politikalarının önemine vurgu yapılmış, bu alanlarda baraj ve HES yapılabilirliği konusu Etki Değerlendirme Araçlarından; Çevresel Etki Değerlendirme araçları (ÇED, SÇD, REA, KED ve SED), Entegre Su Kaynakları Yönetimi (ESKY) ve Ekohidrolojik açıdan değerlendirme çerçevesinde uluslararası ve ulusal düzeyde incelenmesi ve Munzur Vadisi Milli Parkı'nda mevcut ve planlanan baraj ve HES uygulamalarının ÇED araçları, ESKY, Ekohidrolojik ve mekânsal planlama süreci açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise, çalışmanın doğal/korunan alanlarda baraj ve HES uygulamaları açısından genel bir değerlendirmesi yapılarak, mevcut durum ve gelecekte yapılması planlanan uygulamalara yönelik politikalar için birtakım öneriler getirmiştir (Dünya, 2012).

Puhakka and Saarinen (2013), Doğaya dayalı turizmin büyümesinin ardından milli parklar, bölgesel kalkınma için önemli turistik yerler haline gelmiştir. Bu makale, 2000'li

yıllarda parkların resmi planlama belgelerini inceleyerek turizmin rolünün 2000'li yıllarda Finlandiya'daki milli park planlamasında nasıl değiştiğini incelemektedir. Planlama belgelerinin ve onlara rehberlik eden politikaların parkların yönetim yönlerini yansıttığı görülmektedir. Çalışma, Finlandiya milli park planlamasında turizmin rolünün ve yönetim değerinin açıkça arttığını göstermektedir. Planlama belgelerinde turizm, sadece rekreasyonel ve eğitimsel amaçla değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma yönleriyle de giderek daha fazla değer kazanmaktadır. Amaç, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini uygulayarak doğanın korunmasının ekolojik hedeflerini ve doğa temelli turizmin sosyoekonomik hedeflerini birleştirmek olmuştur. Bundan dolayı doğanın korunmasının öncekinden daha önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Yeşil (2016), Türkiye'nin sahip olduğu yüksek doğal kaynak değeri farklı kanunlarla ve farklı koruma alanı statüleri verilerek koruma altına alınmıştır. Bu koruma statülerinin bir kısmı da uluslararası sözleşmelere dayatılarak, bir kısmı da ulusal mevzuata göre oluşturularak yapılmıştır. Bu çalışmada; doğa koruma yaklaşımının Türkiye'de ve Dünyada geçmişten günümüze geçirdiği değişim ve gelişim süreci incelenmiş ve günümüzde Dünya'daki ve Türkiye'de doğa korumadaki mevcut durum ortaya konulmuştur.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce ilanı gerçekleşen ve yasal koruma statüsü kazanan korunan alanlarda yönetim planı, uzun devreli gelişme planı, imar planı gelişme planı, mimari ve peyzaj projeleri yapılmakta olup bu alanların yasal statüsü ve kriterleri göz önünde bulundurularak rekreasyonel alanlar belirlenmektedir. Günü birlik kullanımlara izin veren ve rekreasyonel kullanıma açılması öngörülen alanlarda, milli tabiat parkı gelişme planı ile milli park uzun devre gelişme planlarıyla oluşturularak, belli bir yöntemle göre yapılmamakta ve ülkemizde rekreasyonel planlama, bir plan olarak yasal metinlerde yer almamaktadır. Bu nedenle, rekreasyonel kullanımların yapıldığı korunan alanlarda, çevresel deformasyonlar artmaktadır. Halkın daha çok bu alanlardan yararlanmasına fırsat tanıyacak düzenlemeler ile koruma duygusunu pekiştirmesini sağlayacak yasal uygulama ve yönetmelik kuralları gerekmektedir. Bu bildiride, Milli Parklar Kanunu (1983 tarih ve 2873 sayı) kapsamında ilan edilen koruma statülerinden olan; tabiat parkı, orman içi dinlenme yerleri 'nde ve milli parklarda halen yöntem eksikliği nedeniyle yapılması gereken yeni düzenlemenin nasıl yapılması gerektiği açıklanmıştır (Demirel, 2017).

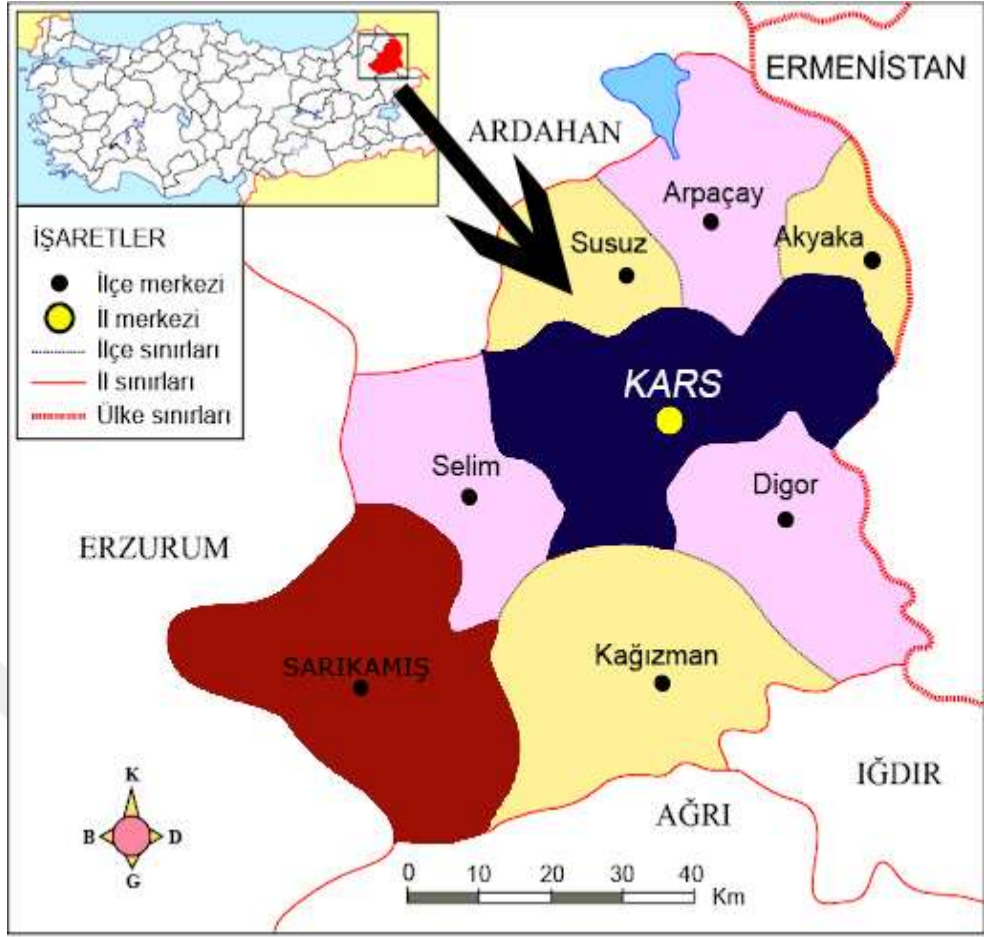
MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Kars ilinin güneyinde Ağrı, güney doğusunda Iğdır, Kuzeyinde Ardahan, batısında Erzurum ve doğusunda Ermenistan ile sınırları bulunmaktadır. İlin yüzölçümü 9.939 km² olup, ülkemiz topraklarının yaklaşık %1,2'lik kısmını kaplamakta olup, yüzölçümü büyüklüğü itibariyle Türkiye'deki 81 il arasında 30. sırada yer almaktadır (Anonim, 2012).

Sarıkamış coğrafi özelliği bakımından jeopolitik açıdan büyük bir öneme sahiptir. İlçe Doğu Anadolu bölgesini Erzurum-Kars bölümünde, Kars iline bağlıdır. Doğuda Kağızman (Kars), Güneyde Eleşkirt (Ağrı), Güneybatıda Horasan (Erzurum), Batıda Narman (Erzurum), Kuzeybatıda Şenkaya (Erzurum), Kuzeyde Selim (Kars) ile çevrilidir (Şekil 1). Sarıkamış İlçesi, 1.972 km² yüzölçümüne sahip olup, il topraklarının %19,85'ini kaplamaktadır. İlin yüzölçümü bakımından en büyük ilçesidir. 40° 18 dakika kuzey enlemleri, 42° 31 dakika doğu boylamları arasında yer almaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 2225 m'dir (Anonim, 2012; Kocaman, 2014).

Sarıkamış'ın jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca önemli bir nokta olarak görülmüştür. Bu önemin en önemli nedenleri arasında batı-doğu uzantılı hatta bulunarak tarihi yolların geçiş noktası üzerinde olması, yerleşim için çevresine göre daha uygun bir coğrafyaya sahip olması, hayvancılık için verimli yaylaların, çayırların olması ve ayrıca bölgede önemli su kaynaklarının bulunması sayılabilir (Topaloğlu, 2008).

Şekil 1. Sarıkamış'ın Türkiye'de ki ve bölgedeki konumu (Anonim2, 2020)

Sarıkamış Ormanları ile Allahuekber Dağlarını kapsayan 22.520 hektar büyüklüğündeki alan 19/10/2004 tarih ve 25618 sayılı resmî gazete de yayınlanarak Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı olarak ilan edilmiştir. (Anonim, 2012).

Sarıkamış'taki Tarihi Milli Park alanının iki kaynak değeri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Allahuekber Dağlarında 1914 – 1915 yıllarında Sarıkamış Harekâtı olarak bilinen harekatta yaklaşık 90 bin Türk Askerinin donarak öldüğü Şehitlik abidelerinin bulunmasıdır. 22 Aralık 1914'de başlayarak 18 Ocak 1915'de sona eren harekât 90 000 şehidin verilmesi ile sonuçlanmıştır (bu değer çeşitli kaynaklarda farklılıklar göstermektedir). Çeşitli kaynaklardan alınan bilgilere göre; Sarıkamış Harekâtı'nda şehit olan askerlerimize ait 20 tane şehitlik bulunmaktadır. Bu şehitliklerden sadece 8 tanesi bir Abideye sahiptir. Geri kalanlar sınırları belirsiz alanlar şeklindedir. Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkının Kars sınırları içerisindeki 4 adet (Tekçam Şehitliği, DikenliTabya Şehitliği, Soğanlı Şehitliği, Allahuekber Şehitliği) Erzurum sınırları içerisinde 4 adet (Bardız Geçidi Şehitliği, Çakırbaba Şehitliği, Turnagöl Şehitliği, Kaynak Yayla Şehitliği) olmak üzere 8 adet şehitlik bulunmaktadır (Anonim, 2012).

Sarıkamış Milli Parkının ikinci bir kaynak değeri de Sarıçam ağaç türünün ülkemizde en yüksek rakımda yayılış göstererek optimal kuruluştaki saf sarıçam meşcereleri oluşturmalarıdır. Ülkemizde ve Ülkemiz enleminde bulunan Ülkelerde orman sınırı genel olarak 2200-2300 m'dir. Ancak Sarıkamış, Göle, Ardahan yörelerinde Sarıçam ormanları 2500 hatta yer yer 2700 m de optimum yayılış gösterebilmektedir. İşte bu ekstrem yayılışı temsil edebilecek büyüklükteki (Yaklaşık 5000 ha) bir orman Milli Park içerisinde. Ülkemizde 2100- 2200 m yüksekliklerden sonra başlayan doğal olarak ağaç bulunmayan yüksek dağ basamağında (alpin zon) çayır otları ve bazı ardıç türlerinden oluşan kısa boylu bitki türleri yetişmektedir. Sarıkamış ormanlarını oluşturan Sarıçam bu bölgede optimum yayılıştadır yani Alpin zonda en iyi gelişime sahiptir. Kaynak değerlerinden birini oluşturan ormanlık alanlar saf sarıçam meşceresi ve çam türlerinin arasında çok az miktarda titrek kavak ve adi ardıç türlerinden oluşmaktadır (Anonim, 2012).

Doğal peyzaj özellikleri

Flora

Bölgenin ısınmasından ötürü Sarıkamış'ta ağaçların yetişme üst sınırları 2700 m'ye ulaşır. Tarımın üst sınırı ise 2000 m'yi geçmektedir (Bilgili, 2007). Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı biyolojik çeşitlilik açısından önemli bir alandır. Park içerisinde bulunan

bitki çeşitliliğine bakıldığında; 58 familyaya ait 206 cins 352 tür 34 adet alttür ve 8 adet varyete bulunmaktadır (Anonim, 2012).

Kars ilinde bulunun tek ormanlık alan Sarıkamış ilçesinde yer almaktadır. Özer (2004)'e göre; Ormanın çok büyük bir bölümünü sarıçam (*Pinus sylvestris*) oluşturmaktadır. Ormanın bazı kısımlarında küçük topluluklar halinde kavak (*Populus tremula* L.), huş (*Betula nana* L.), ardıç (*Juniperus nana* Willd) ve kuşburnu (*Rosa pimpinellifolia* L.) belirgin türler halinde görülmektedir.

Ancak daha az sayıda olmakla birlikte değişik türlerde alanda bulunmaktadır. Sarıkamış Ormanları, üçü Türkiye'ye endemik dört bitki türü için önemli doğa alanı kriterlerini sağlamaktadır (Altın, 2018).

Özer (2004)'ün yaptığı araştırmada bölgede bulunan bitki türleri şu şekildedir;

Pinaceae: Pinus sylvestris L.

Cupressaceae: Juniperus oxycedrus L., *Juniperus foetidissima* Willd., *Juniperus nana* Willd.

Caprifoliaceae: Viburnum orientalis Pall.

Betulaceae: Betula nana L.

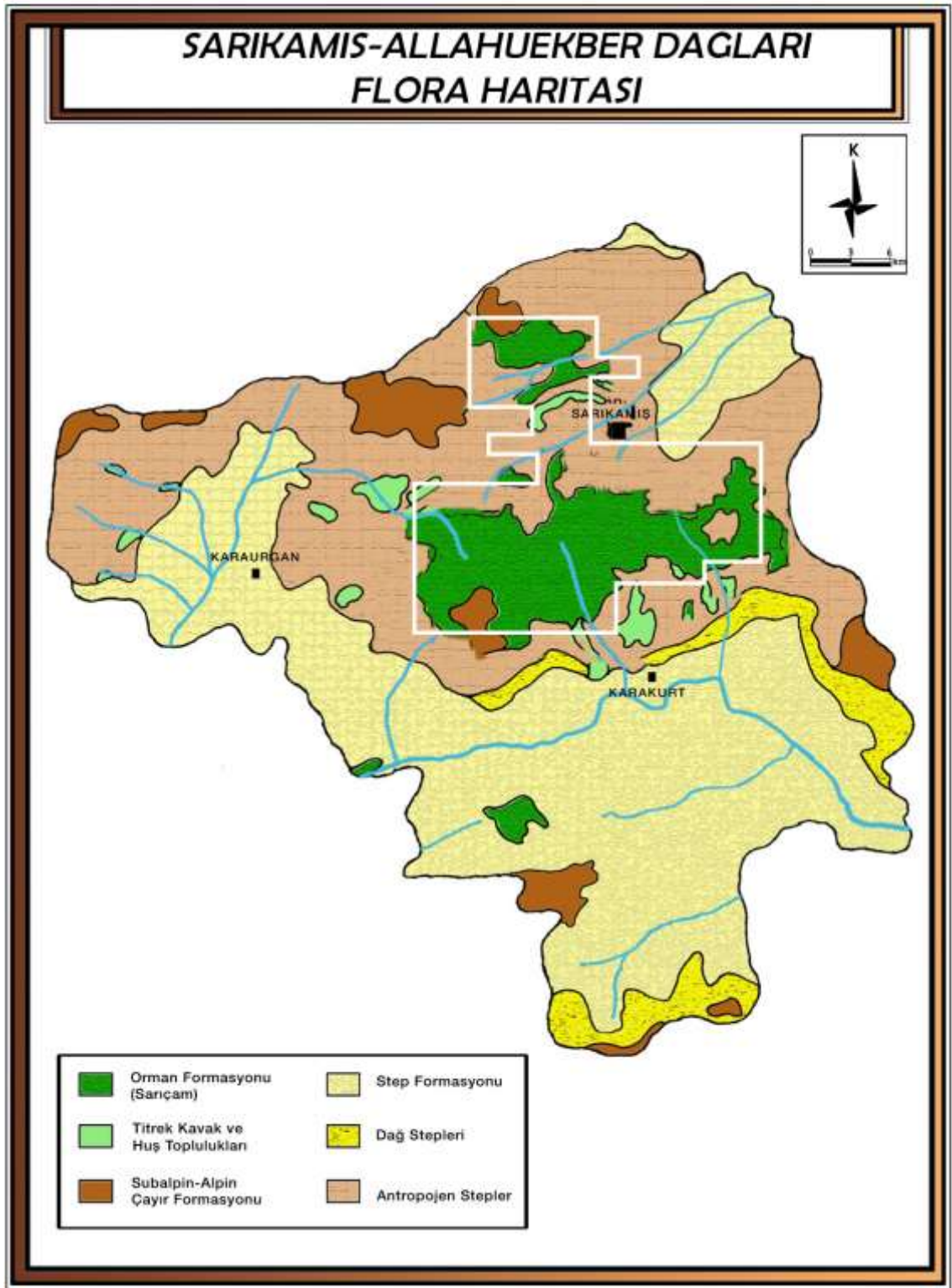
Ericaceae: Vaccinium myrtillus L.

Salicaceae: Populus tremula L., *Salix caprea* L..

Rosaceae: Sorbus aucuparia L., *Prunus avium* Miller, *Pyrus eleagnifolia* Pallus, *Rosa pimpinellifolia* L. (şeklil 4.22), *Rosa tumalis* var. *Boisseri* Bechst. *Rubus fruticosus* L.

Grossulariaceae: Ribes grossularia L., *Euonymus latifolia* L.

Bölgede belirlenen bitkilerden beşi endemik tür, biri ise nadir tür olarak tespit edilmiştir. Bunlardan *Rosa tumalis* var. *Boisseri* Bechst yüksek tehlike altında ve endemik, *Papaver fugax* Poiret, *Alchemilla sintenisii* Rothm, *Verbascum oreophyllum* C Koch, *Cephaloria sparsipilosa* Matthews türleri ise az tehlike altında endemik ve *Trifolium trichocephalum* Panc. ise endemik olmayan ama nadir tür olarak belirlenmiştir (Özer,2004).

Şekil 3. Sarıkamış-Allahuekber Dağları flora haritası (Özer,2004)

Fauna

Sarıkamış Allahuekber Dağlarında bulunan hayvan çeşitliğinde 75 memeli, 107 kuş, 6 balık ve 7 iki yaşamlı tür barındırmaktadır (Anonim, 2012). Demirsoy (1996)'ya göre; Araştırma sahasında birçok çeşit ve farklılık göstermesinden dolayı yaban hayatı da zengindir.

Sarıçam ormanlarının yarattığı ortamla hayvanlar için eşsiz bir biyoçeşitlilik sunmaktadır. Yörede bulunan birçok hayvan türleri aşağıdaki listedeki gibidir; (Özer, 2004).

- *Ursus arctos* (Boz ayı)
- *Lepus europeus* (Yabani tavşan)
- *Sciurus vulgaris vulgaris* (Kırmızı sincap)
- *Vulpes vulpes* (Kızıl tilki)
- *Sus scrofa scrofa* (Yabani domuz)
- *Canis lupus* (Kurt)
- *Canis aureus* (Çakal)
- *Rupicapra rupicapra* (Dağ keçisi)
- *Castor fiber* (Kunduz)
- *Spalax leucodon armeniacus* (Körfare)
- *Coturnix coturnix* (Bildircin)
- *Accipiter nisus* (Atmaca)
- *Aquila sp.* (kartal)
- *Buteo buteo* (Şahin)
- *Perelx perelx* (Keklik)
- *Anos sp.* (Yaban ördeği)
- *Vipera ursinii* (Küçük engerek yılanı)
- *Corenella austriaca austriaca* (Güney yılanı)
- *Bufo viridis* (Karakurbağası)
- *Ranaridibunda ridibunda* (Su kurbağası)
- *Lacerta parva Boulenger* (Cüce kertenkele)
- *Lacerta agilis exigua* (Çevik kertenkele)
- *Rhinolophus hipposiderus Bechstein* (Küçük nalburyarasa).

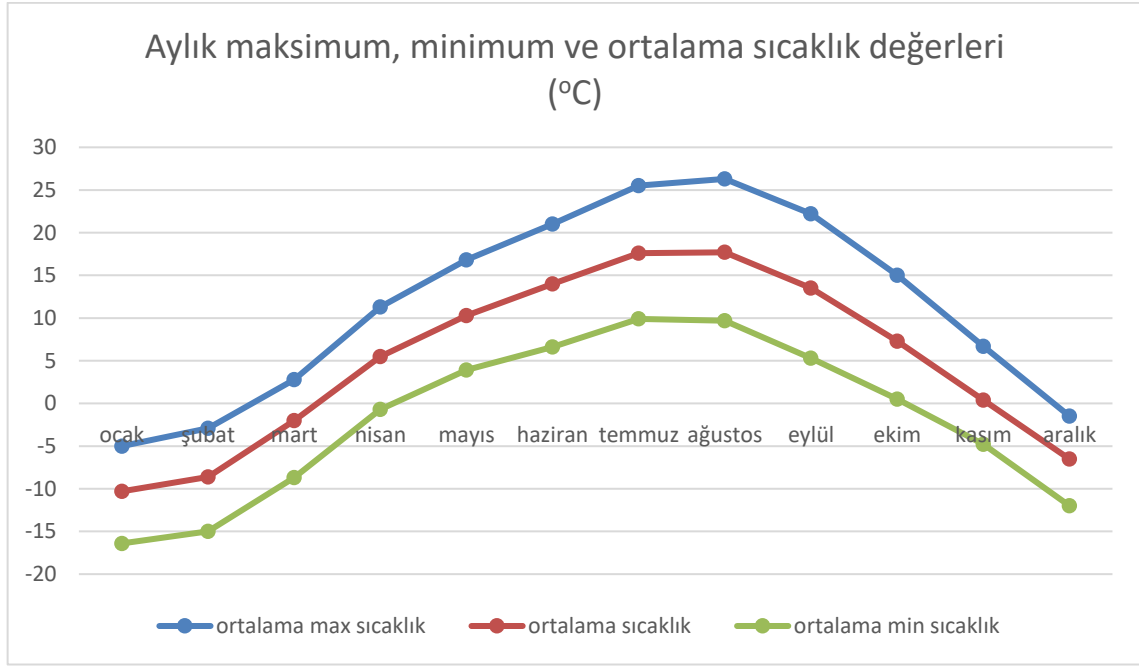
İklim

Atalay (2002)'e göre; İran-Turan Bölgesi'nde kalan Doğu Anadolu Bölgesi, ülkemizde de karasal etkilerin görüldüğü ve hissedildiği bölgedir. Sarıkamış bölgesi; yazın havadaki nemin düşük olması ve doğrudan güneş ışınlarını almasından dolayı fazla ısınır (Bilgili, 2007).

Kışın Sibirya'dan gelen yüksek basınç, yazın ise Güneydoğu ve Akdeniz' in alçak basıncı etkisi altındadır. Kışları uzun, yağışlı ve çok sert geçmektedir. Yazları ise serin ve kurudur. Kış ayları ortalama 7 ay sürmektedir. İlkbahar hemen hemen yok gibidir. Yaz mevsimi çok kısadır. (Uzun, 1995).

Sarıkamış meteoroloji istasyonunun 42 yıllık (1962-2004) gözlem verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 3.2 °C bulurken, yıllık sıcaklık 25.4 °C'ye ulaşmaktadır. Sahada donlu geçen günler sayısı ise 200 günü aşabilmektedir (Sevindi, 2018; Özger, 2019).

Araştırma sahasının da içinde bulunduğu bu alan ülkemizin en soğuk yöresidir. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonu' nun 1931-2018 gözlem verilerine göre, Sarıkamış' ın yıllık ortalama maksimum sıcaklığı en yüksek 26.3°C ile ağustos, en düşük minimum sıcaklığı ise -16.4 °C ile ocak ayında görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Sarıkamış aylık maksimum, minimum ve ortalama sıcaklık değerleri (°C) grafiği

1931-2018 yılları arasındaki ortalamalara göre Sarıkamış ilçesi için yıllık ortalama yağış miktarı 502.7 mm'dir. Yıllık ortalama yağış miktarının en düşük olduğu ay 21.3 mm ile ocak ayı, ortalama yağış miktarının en yüksek olduğu ay ise 81.0 mm ile Mayıs ayıdır. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonu verilerine göre yıllık toplam yağışlı gün sayısı 133 gündür (Anonim, 2020).

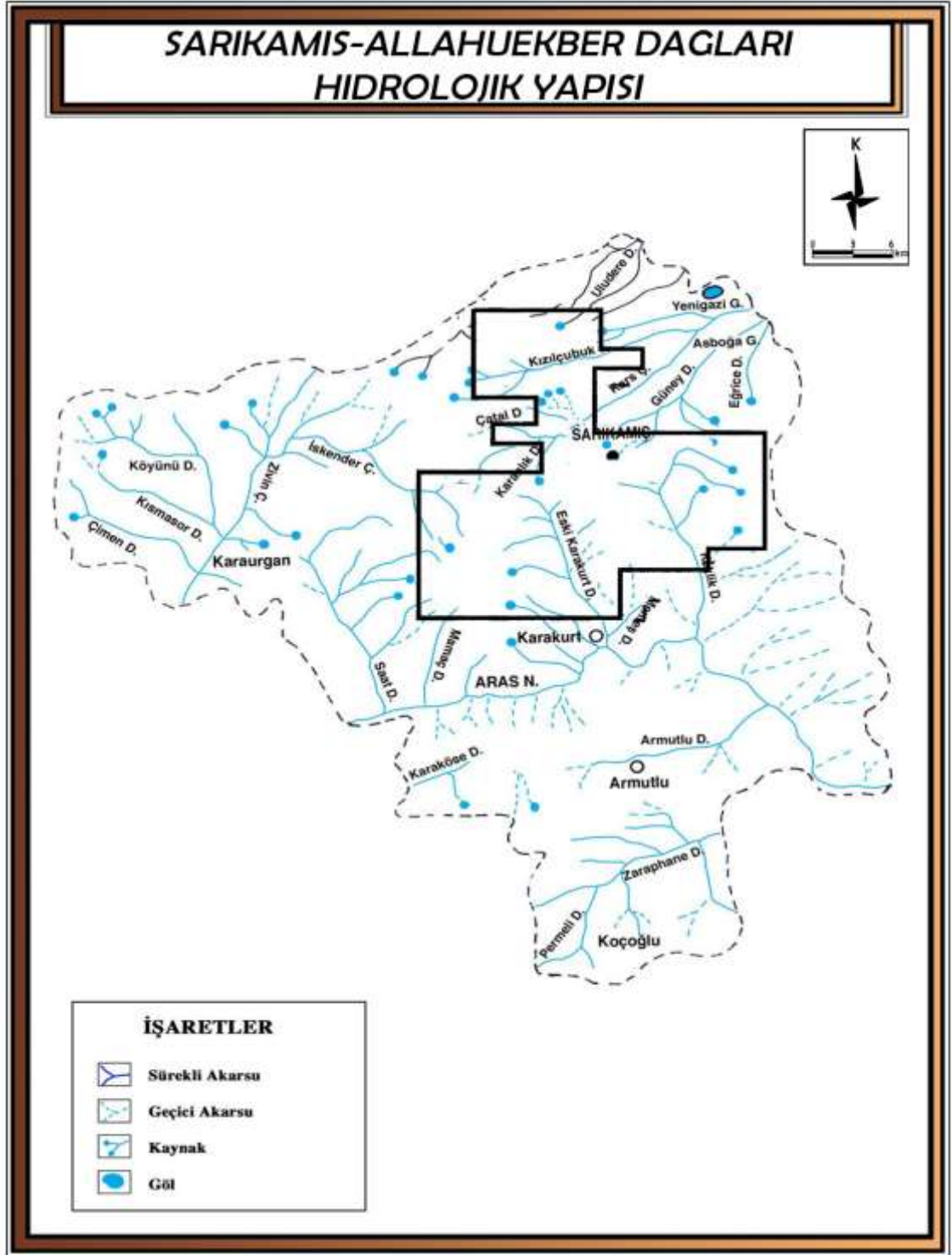
Jeomorfolojik yapısı

Sevindi (1999)'a göre; Sarıkamış'ın yükseltilerine bakılacak olursa güneyinin büyük dağlarla doğusunun kuzey-güney, batısının ise kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu dağlarla çevrildiği görülmektedir. Sarıkamış bölgesinin en önemli dağları doğuda Balıklıdağ (2858 m), Aladağ (3138 m), batıda Güllü Dağları (2893 m), kuzeyde Allahuekber Dağları, güneybatıda Süphan Dağı ve güneyde Aras Güneyi Dağları'dır (Topaloğlu, 2008; Taşkınatan, 2011; Doğan, 2019).

Demir (2015)'e göre; Kars ili bir tarafta Aras ve Arpaçay vadileri ve diğer tarafta ise Yalnızçam ormanları ile çevrilidir. Kars yeryüzü şekilleri olarak yüksek platolar ve bu platolar üzerinde yükselen dağlardan mevcuttur. Büyük bir plato özelliği gösteren Kars 'ın deniz seviyesinden yüksekliği 1.768 metredir. Kars ili sınırları içerisinde bulunan Kars Ovası 2500 km kare ile Doğu Anadolu Bölgesinin en büyük ovasıdır (Polat, 2019).

Hidrolojik yapı

Akarsular tarafından aşındırılarak Sarıkamış yöresinde derin vadiler oluşmuştur. Aras nehrinin aşındırması sonucu oluşan Karakurt Boğazı, bölgenin en önemli geçididir. Sarıkamış yöresinde, akarsular kışın yağın yoğun kar sularıyla beslendiğinden dolayı zengin akarsu ağına da sahiptir. Yörenin en önemli akarsuyu Kars ve Aras çayları ana akarsu kaynaklarını oluşturmaktadır. Sarıçamur ve Karanlık Dereleri, Sarıkamış'ta birleşerek Kars Çayı adını almaktadır. Bölge, Kars Çayı dışında büyük ve küçük birçok akarsuyu da bünyesinde barındırmaktadır. Turna gölü, Büyük Turna gölü ve Asboğa gölü yörenin en önemli geçici göllerini oluşturmaktadır. Bu akarsuların büyük bir kısmı Sarıkamış yöresinde Aras Çayı'na bağlanır (Topaloğlu, 2008; Taşkınatan, 2011; Doğan, 2019). Bu dere ve çaylar yazın suyun az olmasına rağmen baharda kar sularının erimesi ile debisi yüksek akmaktadır.

Şekil 5. Sarıkamış-Allahuekber Dağları hidrolojik yapısı (Özer, 2004)

Jeolojik yapısı

Rathur (1966)'a göre; Sarıkamış bölgesi daha çok engebeli bir yapıdan oluşmaktadır. Bu engebeli yapının oluşması jeolojik devirlerdeki volkanik hareketler sonucudur. Kısa mesafelerde yüksek eğim farklılıkları akarsular tarafından oyulmuş derin vadileri oluşturmuştur. Bu vadilerde alüvyon toprakların oluşturduğu yamaç molozu alanları

bulunmaktadır. Ancak sürekli yükseklerden gelen toprak malzeme ile üzerleri örtüldüğü için toprak oluşumları sık sık kesintiye uğramaktadır (Topaloğlu, 2008).

Sosyo-Ekonomik Yapı

Nüfus

31 Aralık 2019 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde bulunan bilgilere göre ilçe merkezinin nüfusu 15.862, bağlı köylerimizin nüfusu 25.418 olmak üzere toplam 41.280'dir (Tablo 3). 2009 yılı baz alındığında 10 yıllık süre içinde nüfusta azalma olduğu gözlemlenmiştir. Bunun sebebinin ise istihdam imkanları ve gelir kaynaklarının yetersizliğinden kaynaklanan göç olgusunun bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3. TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Sonuçları, 22.02.2020

Yıllara Göre Sarıkamış Nüfus Verileri	İl ve İlçe Merkezleri			Belde ve Köyler			Toplam		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
2009 Yılı	8.223	9.440	17.663	15.439	16.311	31.750	23.662	25.751	49.413
2010 Yılı	8.100	9.760	17.860	15.347	16.273	31.620	23.447	26.033	49.480
2011 Yılı	8.325	11.366	19.691	15.083	16.176	31.259	23.408	27.542	50.950
2012 Yılı	8.214	11.513	19.727	14.781	15.800	30.581	22.995	27.313	50.308
2013 Yılı	8.093	9.870	17.963	14.443	15.948	30.391	22.536	25.818	48.354
2014 Yılı	7.896	10.108	18.004	13.861	15.366	29.227	21.730	25.474	47.231
2015 Yılı	7.692	9.970	17.662	13.369	14.812	28.181	21.061	24.782	45.843
2016 Yılı	7.467	9.142	16.609	12.980	14.419	27.399	20.447	23.561	44.008
2017 Yılı	7.535	9.420	16.955	12.601	13.730	26.331	20.136	23.150	43.286
2018 Yılı	7.340	9.261	16.601	12.380	13.702	26.082	19.720	22.963	42.683
2019 Yılı	7.299	8.563	15.862	12.082	13.336	25.418	19.381	21.899	41.280

Nüfus bakımından Kars Merkez İlçe 'den sonra gelen en büyük ilçedir. İlçenin 55 köyü bulunmaktadır (Tablo 4). Nüfusun %38,43'ü Sarıkamış Kentinde (15.862), %61,57'si (25.418) ise köylerde ikamet etmektedirler.

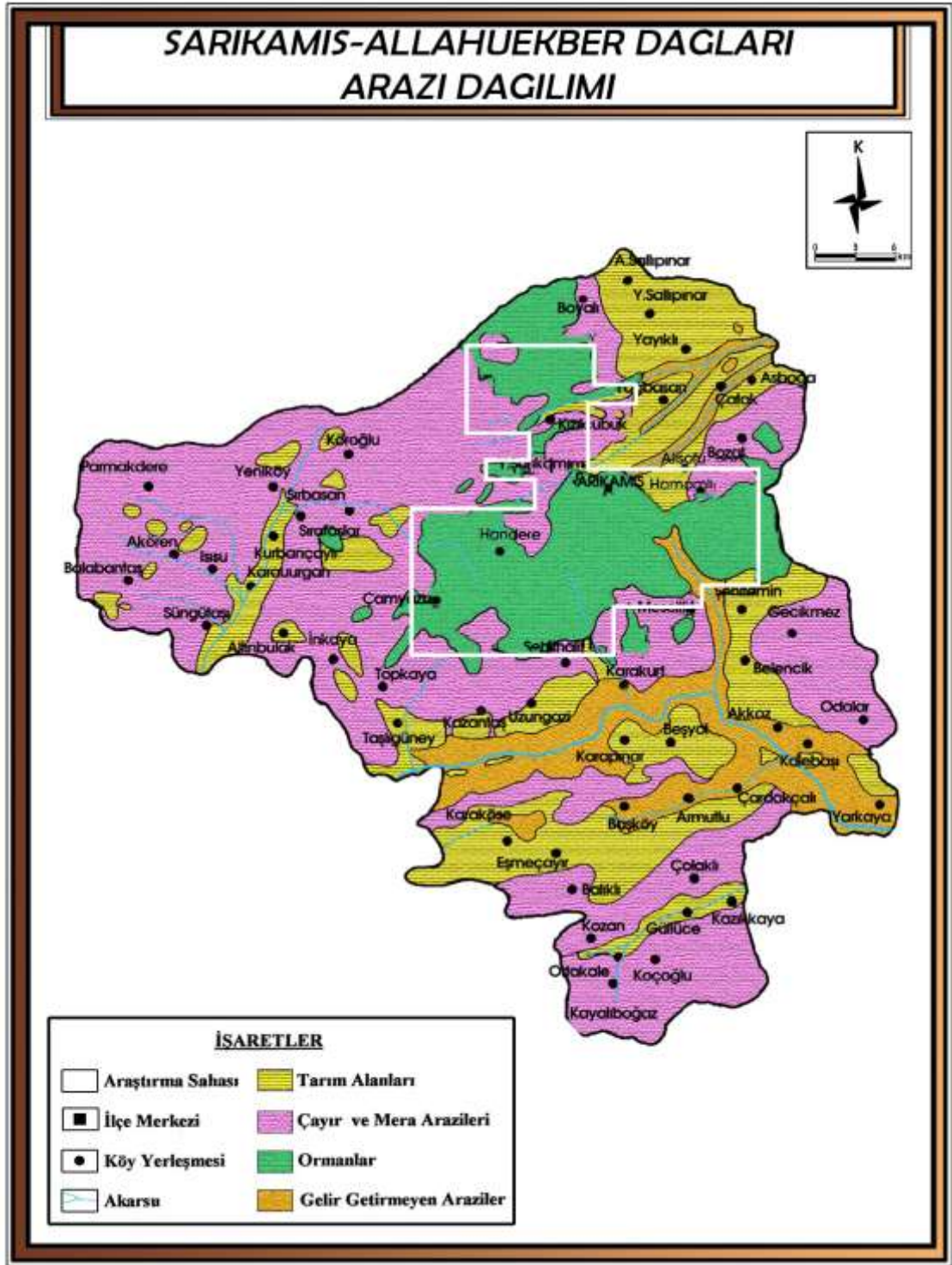
Tablo 4. TÜİK ve İl Mahalli İdareler Müdürlüğü Verilerinden Düzenlenmiştir (22.02.2020)

İlçe Adı	Nüfus	Yüzölçümü	Nüfus	Belediye Sayısı	Mahalle Sayısı	Kent Nüfusu	Köy Sayısı	Köy Nüfusu
			Yoğunluğu (Km ² /Kişi)					
Sarıkamış	41.280	1.972	20,93	1	8	15.862	55	25.418

Ekonomik yapısı

Sarıkamış geçmişte üretim, ticaret ve kültür faaliyetleri için cumhuriyet döneminden beri gerekli olan alt yapıyı sağlayamamış ve bu duruma bağlı olarak ekonomik sorunlar baş göstermiştir. Ekonomik düzeyde büyük ölçekli yatırımların yapılmaması, turizmde yeteri kadar tanıtımın yapılmaması, yetersiz sermaye ve ihracatın az olmasından kaynaklı olarak gerekli istihdam sağlanamamış ve geçim zorluğu yaşayan insanlar Kars merkez, çevre şehirler ve büyük şehirlere göç etmek zorunda bırakılmıştır (Polat, 2019).

Bunun yan sıra başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Doğal güzelliği ve kayak tesislerinin etrafında açılan oteller Sarıkamış'ın önemli bir turizm merkezi olmasını sağlamakta, bu durum ise ilçeye gelen turist sayısını her geçen gün artırmaktadır. Böylece ilçe ekonomisine katkı sağlayarak turizm açısından gelirleri artmaktadır. İnkaya Kalesi. Av Köşkü (Katarina Köşkü), Keklik Kalesi ve Süngütaş (Zivin) Kalesi Sarıkamış'ın en önemli tarihi yapılarını oluşturmaktadır (Anonim, 2011; Işık, 2019). Yine ilçede bulunan Sarıkamış ilçe Jandarma komutanlığının Sarıkamış Orman işletme müdürlüğüne, ekonomik olarak ilçeye katkı sağlamaktadır.

Şekil 6. Sarikamis-Allahuekber Dağları arazi dağılımı (Özer, 2004)

Tarihi yapı ve yerleşim

Bingöl (2011)'e göre; Kars adının kaynağı Karsaklardan gelmektedir. Kars ilimiz Türkiye 'deki en eski Türkçe il adlı olma unvanına sahiptir. Kars ili M.Ö. 5000-4000 yılları arasında Huriler, M.Ö. 9. Yüzyılda Urartular, M.Ö. 665 yılında İskitler, M.Ö. 145 yılında Partlar 'ın kurduğu Karsak 'lar Kars 'ta hüküm sürmüşlerdir. 430 yılında Sasani 'lerin Kars 'a

egemen olması ile başlayan 630 yıllık süreçte Kars sürekli Arap, Bizans ve Sasani 'ler arasında el değiştirmiştir. Kars 1064-1200 yılları arasında Selçuklular, 1201-1239 yılları arasında Gürcüler, 1240-1406 yılları arasında Moğollar, 1407-1467 yılları arasında Karakoyunlular, 1468-1535 yılları arasında Akkoyunlular Kars bölgesinde hakimiyet kurmuşlardır (Polat, 2019).

Kırzioğlu ve Yazıcı (1999)'a göre; Sarıkamış'ta yerleşimin Milattan önceki zamanlara uzanmasına rağmen, tam olarak kalıcı yerleşme, Bizans döneminde olmuştur. Müslümanların yönetimine Selçuklular döneminde giren Sarıkamış'ta, Sultan Alparslan, 1064 yılında Bizanslılara karşı kazanmış olduğu zafer sonrasında, yörede hâkimiyeti sağlamıştır. 1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde de Sarıkamış ve çevresi Osmanlı topraklarına katılmıştır (Doğan, 2019).

Kırzioğlu (1953)'e göre; Sarıkamış 342 yıl Osmanlı devletinin egemenliğinde kalmıştır. Rusya ile yapılan Berlin Antlaşması ile 18 Kasım 1877 tarihinden itibaren Kars 40 yıl Rus hakimiyetinde kalmıştır. 30 Ekim 1920 yılında Kazım Karabekir Yönetimindeki Türk ordusu Kars 'ı alarak vatan toprağına katmışlardır (Polat, 2019).

Mevcut alan kullanım tipleri

Turizm

Sarıkamış, doğal ve beşerî turistik değerler açısından oldukça büyük potansiyele sahip bir ilçedir. Fakat mevcut olan bu potansiyelin iç ve dış turizm açısından henüz yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Alanın turistik ve kültürel kaynaklarını Urartu kaleleri, tarihi kilise ve manastırlar, Rus mimarisi imzalarını taşıyan köşkler ve konutlar oluşturmaktadır (Özkara, 2011; Işık, 2019). Sarıkamış'ta turizm çekiciliği oluşturan bu mimari eserlerin yanı sıra Kars Sarıkamış Kış Sporları Turizm Merkezi ile ilçeyi çevreleyen saf sarıçam ormanları ve Allahuekber Dağları Milli Parkı turizm açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışkan (2014)'e göre; Kars Sarıkamış Kış Sporları Turizm Merkezi Sarıkamış ilçesinin güneyinde 2634 m yükseklikte Cıbil tepe mevkiinde yer almaktadır. Kayak merkezi 20.05.1991 tarih ve 20876 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak ilan edilmiştir. Farklı yıllarda sınır değişiklikleri yapılmış ve 26.07.2010 gün ve 27653 sayılı Resmî Gazete 'de günümüzdeki halini almıştır (Polat, 2019).

Kars-Sarıkamış Kayak Merkezi kar kalitesi açısından büyük önem arz etmektedir. Kayak merkezi, 2.200-2.900 metre arasında yükseklik gösteren plato üzerinde yer almaktadır. Ayrıca Sarıkamış kayak merkezine yağan karın nemi düşük, hafif, kuru ve kristal özellikte olması, sporcu sakatlanmalarını azalttığı ve kayma kalitesi arttırdığı için kayak severler

tarafından özellikle tercih edilmektedir. Bu nedenle Sarıkamış kayak merkezi, kayak sporu açısından Türkiye için çok önemli bir yere sahiptir (Demir ve Alım, 2016; Silik, 2018; Çelik, 2018). Yukarıda belirtilen doğal, kültürel, tarihi nedenlerle 2020 yılında yerli ve yabancı 57.369 turist Sarıkamış'ı ziyaret etmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019 Yılı Sarıkamış Belediye Belgeli ve Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı, 07.03.2020

Kars/Sarıkamış Tesise Geliş Sayısı	Belediye Belgeli	Turizm İşletme Belgeli	Toplam
Yabancı	14	951	965
Yerli	7.797	48.607	56.404
Toplam	7.811	49.558	57.369

Yöntem

Çalışma yöntemi genel olarak 5 bölümden oluşmaktadır;

1. Literatür taraması yapılarak daha önce yapılan çalışmalar incelenmesi,
2. Araştırma alanına gidilerek bölgenin analizi yapılması,
3. Alanla ilgili yapılan ve yapılması planlanan uygulamalar için Doğa Koruma ve Milli parklar Genel Müdürlüğü'nden gerekli bilgilerin temini,
4. Alan kullanımının daha iyi sağlanması açısından yerel halk ve turistlerle yapılan anket çalışmasından oluşmaktadır.
5. Yapılan anket çalışmasında istatistiki analiz yapılarak birbirleri arasındaki ilişkileri belirtilmiştir
6. Yapılan anket ve alan analizleri sonucunda belirlenen aksaklıkların giderilmesi ve korunan alanların istenilen duruma hızlı bir şekilde kavuşturulması için önerilerde bulunulmuştur.

Literatür taraması

Öncelikle çalışma alanı için genel kaynak taraması yapıldı. Genel kaynak taraması için YÖK ve Google Akademi kullanıldı. Daha önce yapılan çalışmalar incelenerek bölgede ki ön kontroller sağlanmış olundu. Sarıkamış Allahuekber Dağları için yapılan daha yapılmış çok sayıdaki çalışma detaylı incelenmiş ve bu çalışma alanı analizi içinde baz olarak alınmıştır.

Çalışma alanı analizi

Araştırma alanına gidilerek bölge analizi ve gözlemlenmesi sağlanmıştır. Sarıkamış Allahuekber Dağlarına çok kez gidilerek gözlemler yapılmış ve alan hakkında detaylı bilgi edinildi. Hem Sarıkamış hem de Milli Park görsel verileri de bu sayede sağlanmıştır. Bu gözlemlerde alanın doğal ve tarihi güzellikleri, bitki örtüsü, yaban yaşamı, halkın günlük yaşamı gibi konular gözlemlenmiş ve fotoğraflanmıştır. Bu gözlemlerde alanın doğal, tarihi güzellikleri, bitki örtüsü yaban yaşamı halkın günlük yaşamı gibi konular gözlemlenmiş ve fotoğraflanmıştır. Ayrıca milli park alanı da bu gözlemler içinde yer almaktadır.

Çalışma alanının analizi

Milli park alanına gidilerek yapılan gözlemler ile alanın planları kontrol edilerek planda doğru giden ve geri kalan yönler tespit edilmiştir. Bunun için çalışma bölgesi için planlanan uygulamaların temini Doğa Koruma ve Milli Parklar genel müdürlüğünden sağlanmıştır. Daha sonraki süreçte Doğa Koruma Milli Parklar Genel müdürlüğü (Ankara), 13. Bölge Müdürlüğü (Erzurum) ve Kars İl Şube Müdürlüğü ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bilgilerde yapılan, yapılması planlanan ve devam eden uygulamalar olduğu görülmüştür ve çalışma içerisinde detaylı olarak açıklamaları sağlanmıştır.

Anket çalışmaları ve analizi

Milli Park ilan edildikten sonra (19.11.2004) Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı'nda olan değişimlerin incelenmesinde yerel halk ve ziyaretçiler için farklı anketler kullanılmıştır. Yerel halk anketi Sarıkamış'ta yaşayan kişilerin katılımıyla sağlanırken, ziyaretçi anketi ise Sarıkamış'a gelen yerli ve yabancı turistlerin katılımıyla oluşturulmuştur.

Ziyaretçi anket çalışması 2 kısımdan oluşmaktadır. Bunlar:

1. Katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili sorular (7 adet soru)
2. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile ilgili sorulardır (12 adet soru)

Yerel halk anket çalışması ise 3 kısımdan oluşmaktadır. Bunlar:

1. Katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili sorular (6 adet soru)
2. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile ilgili sorular (10 adet soru)
3. Anket formunun devamında yerel halkın Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkında ki memnuniyet dereceleri ölçülmek istenmiş ve bununla ilgili sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar yöneltilen sorulara Beşli Likert Ölçeği ile, alan içerisindeki memnuniyet kriterleri kendileri için önem derecelerine göre; Çok memnunum,

Memnunum, Kararsız, Memnun değilim ve Kesinlikle Memnun değilim şeklinde cevaplamışlardır (3 adet soru).

Anket çalışması 2018-2019 yıllarını kapsayan Kasım-Mart ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Alanda gerçekleştirilen anket çalışmalarından görüntüler (8 Mart 2020)

Özdamar (2003)'ün geliştirdiği yönteme göre $\pm\%10$ hata payı, $\%90$ güven aralığında ana kütle büyüklüğünün 41.280 olduğu durumlarda en az 96 adet anketin yapılması gerekmektedir. Gerçeğe daha yakın sonuçlar alabilmek için katılımcılarla yüz yüze 100 anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Özdamar (2003)'e göre; örneklem büyüklüğünü saptamak için kullanılması gereken formül aşağıdaki şekildedir:

$$n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{(N - 1) \cdot d^2}$$

N: Evren birim sayısı

n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı

Q: X'in gözlenmeme oranı (1-P)

Z_{α} : $\alpha = 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d= Örneklem hatası

$$n = \frac{41280 \cdot (0,5) \cdot (0,5) \cdot (1,96)^2}{(41280 - 1) \cdot (0,10)^2} = 96$$

Anket sayısı yukarıda belirten formülle belirlendikten sonra anket uygulamasına geçilmiştir. Anket çalışmaları tamamlandıktan sonra sonuçların analizi kısmına geçilmiştir.

Anket sonuçları SPSS 17 programı ile değerlendirilmiştir. Öncelikle frekans analizi kullanılarak katılımcıların verdiği cevapların frekansları belirlenmiştir. Daha sonra gerekli olan soruların birbirleri ile arasında olan ilişkinin değerlendirilmesi için Chi-square testi uygulanmıştır (örn: cinsiyet-alanda yapılan etkinlikler) ve sonuçları verilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Tarihi, Kültürel ve Doğal Kaynak Değerlerin Yönetiminin ve Sürdürülebilirliğinin Sağlanması İçin Planlanan Stratejiler

Milli Park'ın sürdürülebilirliğinin sağlanması kaynak değerlerinin ortak bir paydasıdır. Sürdürülebilirlik planı ile faaliyetlerin gerçekleşmesi sağlanmış olunacaktır. Sürdürülebilirliğin sağlanması amacı ile aşağıdaki strateji ve faaliyetler geliştirilmiştir (Anonim, 2012).

Strateji 1: Milli Park alanının sahip olduğu tarihi ve kültürel kaynak değerlerin korunması ve geliştirilmesi;

- Faaliyet 1: Milli Park'ın en önemli tarihi ve kültürel kaynak değeri olan Sarıkamış Harekatının gerçekleştiği alanların ve Milli Park içerisindeki şehitliklerin korunması,
- Faaliyet 2: Milli Park alanı içinde yerleri belli olmayan şehitliklerin bilimsel çalışmalar, yurt içi ve dışı kaynaklar, ATASE kayıtları ile belirlenerek düzenlenmesi,
- Faaliyet 3: Tescili yapılmış ve yapılacak şehitliklerin düzenlenmesi konusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği sağlanması,
- Faaliyet 4: Üniversiteler ile ilişki kurularak Sarıkamış Harekatıyla ilgili çalışma, kongre ve projelerin yapılması, ilgili STK'larla iş birliklerinin yapılması.

Strateji 2: Milli Park alanında bulunan step ve çayır alanlarının yönetiminin sağlanması;

- Faaliyet 1: Step ve çayır alanlarının tahsis, tahdit ve tespitlerinin yapılması,
- Faaliyet 2: Otlatma planının yapılması,
- Faaliyet 3: Step ve çayır alanlarının izlemesinin yapılması.

Strateji 3: Alanda yer alan orman alanlarının, floristik ve faunistik çeşitliliğin korunması, endemik türler, ulusal ve uluslararası ölçekte nesli tehlike altında olan türler, tehlike altına girebilecek türler, göçmen türler ve bu türlerin yaşam ve üreme alanlarının korunmasına yönelik programların geliştirilmesi, sürekliliğinin sağlanması;

- Faaliyet 1: Milli Park flora ve faunasının alanda yapılacak bilimsel ve izleme çalışmaları kapsamında ulusal ve/veya uluslararası ölçekte nesli tehlike altında ya da

tehlike altına girebilecek türlere, üreme alanlarına rastlanması durumunda gerekli tedbirlerin alınması,

- Faaliyet 2: Milli Park'ın biyolojik çeşitliliğinde meydana gelebilecek değişimlerin izlenmesi ve izleme programlarının oluşturulması, bu çalışmalar için üniversiteler, STK'lar vb. kurum ve kuruluşlardan destek alınması,
- Faaliyet 3: Alanda bilimsel çalışmalar yapılması için üniversitelerden destek alınması, araştırmalar için kolaylık sağlanması ve imkânlar doğrultusunda destek verilmesi,

Tanınabilirlik ve bilimsel dokümantasyonun geliştirilmesi stratejileri

Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın tanınırlığını arttırmak için belirlenen stratejiler şunlardır (Anonim, 2012);

- Strateji 1: Ulusal ve bölgesel medya kuruluşları ile temasa geçilerek Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı ve Sarıkamış Harekâtı konusunda yapılacak belgesellere ve diğer programlara yardımcı olunacağını bildirilmesi ve bunun kamuoyuna duyurulması,
- Strateji 2: Kars ve Erzurum illerinde yapılacak olan toplantı ve etkinliklerde Milli Park'la ilgili bir tanıtım standının kurulması,
- Strateji 3: Kış turizmine bağlı faaliyetlerin yoğun olduğu Sarıkamış ve Erzurum'daki merkezlerde Milli Park'ı tanıtıcı broşür, kitap ve CD'lerinin dağıtılması.

Milli Park'ın donatılması, toplumsal ve sosyo-kültürel gereksinmelerin karşılanması amacı ile kullanılması stratejileri

Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı bölgenin rekreasyon alanı ihtiyacının karşılanmasında da önemli bir role sahip olmalıdır. Milli Park alanında kaynak değerlerin korunarak ve belli ölçüler içerisinde koruma-kullanım dengesi gözeterek işlem sağlanması gerekmektedir. Belirlenen stratejiler şunlardır (Anonim, 2012);

Strateji 1: Milli Park'ın dinlence amacıyla kullanılmasının sağlanması;

- Faaliyet 1: Milli Park'ın Kızılçubuk Köyü civarında ve Milli Park'ın Sarıkamış'a en yakın bölgesi olan, Milli Park'ın güneyindeki Çamurlu Tepe'nin kuzey eteklerinde, Dikenli Tabya yolu üzerinde günübirlik tesis alanlarının düzenlenmesi, yeme-içme tesislerinin yapılması, tuvalet, çeşme, çocuk oyun alanları ve otoparkların düzenlenmesi,

Strateji 2: Milli Park'ın donatılarının yapılması ve yakın çevrede yönlendirmenin sağlanması;

- Faaliyet 1: Milli Park'ın Kızılçubuk girişine giriş kapısının düzenlenmesi, Kızılçubuk Köyü civarında içinde bilgilendirme/danışma hizmetlerinin verildiği “Tanıtım Birimi’nin kurulması,
- Faaliyet 2: Milli Park'ın güney batısında yer alan Çakırbaba Şehitliği’nin olduğu bölgede giriş kapısının düzenlenmesi, Erzurum il merkezine en yakın giriş olan Çakırbaba ’da bilgilendirme/danışma hizmetlerinin verildiği “Tanıtım Birimi’nin kurulması,
- Faaliyet 3: Erzurum Kars Karayolu üzerinde Milli Parkı tanıtıcı ve yönlendirici levhaların konulması,
- Faaliyet 4: Milli Park'ın Kaynak yaylası girişine, giriş kapısının inşa edilmesi; özellikle yaz aylarında bilgilendirme ve danışma faaliyetlerinin gerçekleştirildiği gerektiğinde taşınabilir küçük kulübe- kabin türü merkezlerin kurulması,
- Faaliyet 5: Milli Park’a özellikle yaz döneminde, hayvanların otlatma amaçlı sokulduğu Gürbüzler Köyü, Boyalı Köyü, Başköy ve Aktaş Köyü kesimlerinden yapılan girişlerin kontrol edilebilmesi için yaz dönemlerinde geçici kontrol noktalarının kurulması,

Milli park yönetim etkinliğinin ve milli park gelirlerinin arttırılması stratejileri

Milli Park yönetim, kapasite ve gelirlerinin artırımına yönelik stratejiler aşağıda yer almaktadır (Anonim, 2012).

- Strateji 1: Milli Park alanının Erzurum ve Kars il sınırları içerisinde yer alması, Milli Park yönetimi ve uygulamaların koordineli olmasını gerektirmektedir. Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı’nın ayrı bir müdürlük haline getirilmesi, yapılamaması halinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı XIII. Bölge Müdürlüğüne bağlı Erzurum ve Kars Şube Müdürlüğü arasında personel, ekipman, denetim ve uygulamaların koordineli şekilde yürütülmesinin sağlanması,
- Strateji 2: Milli Park gelirini artırmak ve giriş ücreti almak üzere Milli Park giriş kapılarının yapılması,
- Strateji 3: İmkanlar elverdiğinde Milli Park gelirlerinin arttırılması, gerekirse çapraz finansman uygulamasına gidilerek park gelirlerinin Milli Park için kullanımının sağlanması,

- Strateji 4: Milli Park yöneticilerine meslek içi eğitim verilmesi ve yurt içi ve yurt dışı motivasyon programlarına tabii tutulması gerekmektedir. Meslek içi eğitim programının ana başlıkları şunlar olmalıdır:
 1. Korunan alan yönetimi temel ilkeleri,
 2. Halkla ilişkiler tanıtımı ve park promosyonu,
 3. İnsan kaynakları geliştirme,
 4. Doğal kaynak değerleri yönetimi (jeolojik ve jeomorfolojik yapı, flora, fauna ve endemizm, ekosistem tabanlı fonksiyonel orman amenajmanı, su kaynakları koruma ve yönetimi, eko-turizm, ekolojik tarım ve hayvancılık vb.),
 5. Kültürel değerler yönetimi,
 6. Ziyaretçi yönetim programı yapımı ve uygulaması,
 7. Risk yönetimi ve yangın riskini en aza indirme önlemleri, başarı ölçümü ve göstergeler,
 8. Çevresel izleme ve yönlendirme,
 9. Korunan alanlar yönetimi alternatif finansman ve muhasebe sistemleri,
 10. Diğer.
- Strateji 5: Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı odak alınarak korunan alanlar hakkında, İl Özel İdareleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri yakın çevre yerel yönetimleri ve ilgili diğer kuruluşların personeli ile ortak eğitim programları düzenlenmesi.

Personel durumu

Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı XIII. Bölge Müdürlüğü'nün yetki ve sorumluluğundadır. Milli Park alanının Erzurum ve Kars illerine girmesi Milli Park yönetimi ve uygulamaların koordineli olmasını gerektirmektedir. Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın ayrı bir müdürlük haline getirilmesi önerilmektedir. Milli Park'ın sağlıklı bir şekilde yönetilmesi ve planın uygulanabilmesi Orman ve Su İşleri Bakanlığı XIII. Bölge Müdürlüğüne bağlı Erzurum ve Kars İl Şube Müdürlükleri'nin sürekli koordinasyon içinde olmasını gerektirmektedir (Anonim, 2012). Şubeye bağlı toplam 39 personel bulunmakta ve bu personelin dağılımı tablo 6 da verilmiştir.

Tablo 6. Tarım ve Orman Bakanlığı XIII. Bölge ve Personel Dağılımı (Anonim, 2012)

Personelin Niteliği	Kişi		
	Erzurum	Kars	Toplam
Tarım ve Orman Bakanlığı XIII. Bölge Müdürlüğü	-	-	1
Tarım ve Orman Bakanlığı XIII. Bölge Erzurum ve Kars Şube Müdürü	1	1	2
Milli Park Mühendisi	1	1	2
Uzmanlar	3	3	6
Giriş Kontrol Görevlisi	4	4	8
Gezici Kontrol ve Güvenlik Görevlisi	4	4	8
Destek Personeli	6	6	12
TOPLAM	19	19	39

Turizmdeki değişimler

Turizm çeşitliliğinin sağlanması ve kış turizminin geliştirilmesi amacıyla oluşturulan ‘Kış Turizm Master Planı’ kapsamında doğal, kültürel ve tarihi kaynakların diğer mevcut olan değerlerle beraber mevcut ve potansiyel turizmi sağlaması planlanmaktadır. Bu planda Sarıkamış’ın mevcut kent dokusu da konaklama üniteleri şeklinde değerlendirilerek bölgenin mevcut konaklama kapasitesinin niteliği artırılarak konaklama kapasitesi geliştirilmesi planlanmaktadır (Turizm Stratejisi, 2007; Eşitti, 2018).

Milli park uzun devre gelişme planı durumu

Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planı’nın temel amacı, Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı’nın tarihsel önemini ortaya koyarak, doğal sarıçam ormanlarının ve Milli Park’ın sahip olduğu diğer doğal ve kültürel kaynak değerlerinin uzun dönemde korunması, Milli Park’ın sahip olduğu kaynak değerlerin bilimsel araştırmalara dayalı olarak koruma ve kullanma dengesi içinde sürdürülebilirliğinin sağlanması, alan üzerindeki baskıların en aza indirgenmesi ile bölgenin ekonominin geliştirilerek eğitim-tanıtım ve yönetim faaliyetlerinin desteklenmesidir (Anonim, 2012).

Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’nın sahip olduğu kaynak değerleriyle devamlılığı sağlanarak, koruma ve kullanım ilkeleri dahilinde Milli Park çevresindeki yerli ve yabancı turistlerin aktivitelerini destekleyen, yöre halkının ekonomisine değerler katan çevreye duyarlı bir planlama anlayışı belirlenmiştir (Anonim, 2012).

Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı hazırlanma amacına bağlı olarak ulaşılması beklenen hedefler şunlardır;

- Sarıkamış Harekatı'nın neden ve sonuçları ile milli birliğin oluşmasındaki önemi hakkında kamuoyunu bilgilendirmek,
- Alandaki türleri ve habitatları bilimsel olarak araştırmak, anlamak ve Milli Park'ı tanıtmak,
- Alanın ekosistemini olumsuz yönde etkileyebilecek çevresel faktörleri önlemek ve antropojenik baskıları azaltmak,
- Milli Park'ın tarihsel ve orman varlığı açısından önemi hakkında yöre insanı ile ziyaretçilerin bilgilenmesi ve bilinçlenmesini sağlamak,
- Yerel ve bölgesel ekonomiyi desteklemek, eko-turizmi geliştirmek,
- Milli Park'tan toplumsal gereksinimleri karşılamak üzere yararlanmak, Milli Park'ın dinlence ve eğitim amaçlı donatılarını artırmak ve çeşitlendirmek,
- Alanın etkin, verimli hizmet sunan ve dünyaca kabul görmüş Milli Park yönetimine kavuşturulması için adımlar atmak,
- Koruma etkinliğinin güçlendirilmesi maksadıyla Milli Park yöneticileri, çalışanları ve hizmet sunucularının kapasitesini arttırmak.

Yapılan Anket Çalışmaları

Yöre halkının Sarıkamış-Allahuekber Dağları milli parkı hakkında görüşleri

Çalışma milli parkın bire bir etkileşim halinde yöre halkının düşüncesinin alınması için yapılmıştır. Anket alanı tanımlayan ve milli park düşüncelerini ortaya çıkaran 3 kısımdan oluşmaktadır. Toplamda 19 soru sorulmuştur. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı yerel halk ziyaretçilerinin memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi, Milli Park hakkındaki düşüncelerinin ve isteklerinin belirlenebilmesi için gerçekleştirilen anket çalışması kapsamında aşağıdaki çalışma gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle konu ile ilgili çalışmalar incelenmiş, konunun amaç ve kapsamına uygun olarak anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu için gerekli etik kurul izin belgesi tamamlandıktan sonra Sarıkamış'ın nüfusuna göre yerel halk anket sayısı belirlenmesi sürecine geçilmiştir.

Yerel halk anket formunun birinci kısmı olan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun erkek (%59), 19-25 yaş aralığında (%52), medeni durumu bekar (%70), tahsil durumu yüksekokul veya üniversite (%42), öğrenci (%43) ve aylık geliri 3.000'den liradan fazla (%32) oluşmaktadır. Katılımcıların sorulara verdiği cevapların sonuçları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Yerel Halk Anketi Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Değişkenler	N (frekans)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	41	41
	Erkek	59	59
Yaş	15-25	52	52
	26-35	28	28
	36-45	4	4
	46-55	5	5
	55 üstü	11	11
Medeni Hal	Evli	30	30
	Bekar	70	70
Tahsil Durumu	İlkokul	5	5
	Ortaokul	12	12
	Lise	34	34
	Yüksekokul veya Üniversite	42	42
	Lisans Üstü	7	7
Mesleğiniz	Memur	12	12
	İşçi	9	9
	Serbest Meslek	13	13
	Öğrenci	43	43
	Emekli	5	5
	Ev Hanımı	6	6
	Diğer	12	12
Aylık Geliriniz	1.500 liradan az	25	25
	1.500-2.000	15	15
	2.000-2.500	15	15
	2.500-3.000	13	13
	3.000'den fazla	32	32

Yerel halk anket formunun ikinci kısmında katılımcılara Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ilgili sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan sorulara verdikleri cevaplar şu şekildedir;

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ının milli park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusuna katılımcılar %29 gibi bir oranla hayır yanıtını vermişlerdir. Bu sonuçla yerel halkın üçte birine yakın kısmı milli parktan habersizdir ve Sarıkamış-Allahuekber Dağının milli park olduğunu bilmektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na daha çok hangi mevsimde gelirsiniz?’ sorusuna ise katılımcıların %42 lik bir oranı kışın, %39 luk bir oranında yazın daha çok tercih

ettiği gözlemlenmiştir. Bu durum da çoğunluk kayak için gelmektedir bir kısmı da anma töreni için alanı ziyaret etmektedirler.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na giderken ulaşımında tercih ettiğiniz vasıta hangisidir?’ sorusuna toplu taşıma aracı olmadığından dolayı %52 özel otomobil cevabı verilmiştir. Katılımcılar alana gelen toplu taşıma araçları olmamasından dolayı bu araçların güzergahları belirlenerek oluşturulması istenmektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na ne sıklıkla gelirsiniz?’ sorusuna katılımcılar %35 lik bir oranla yılda bir, %26 lık bir oranla özel günlerde (anma törenleri vs.), %20 lik bir oranla ise ayda bir ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na tercih etme nedeniniz nedir?’ şeklinde yöneltilen soruda, doğal çevre ve manzara güzelliği %76 ve sessiz ve yoğunluktan uzak olması %56 seçeneklerinin öne çıktığı görülmektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’nda hangi etkinliklerde bulunuyorsunuz?’ sorusuna katılımcılar piknik yapmak %61, dinlenmek ve temiz hava %57, manzara izlemek %54, kayak ve yürüyüş yapmak %53 seçenekleri katılımcıların en çok tercih ettiği etkinlik türleri olarak görülmektedir. Bu durum bize milli parkın rekreasyonel amaçla kullanıldığını göstermektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na daha fazla gelmeyişinizin nedeni nelerdir?’ sorusu yöneltildiğinde ise katılımcıların en çok tercih ettiği seçenekler, ulaşım güçlüğü %80, serbest zaman yetersizliği %61, yolların iyi olmaması %59 ve görevli sayısının az olması %48 seçeneklerinin öne çıktığı görülmektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’nda olmasını istediğiniz tesisler nelerdir?’ şeklinde yöneltilen soruda %70 lik bir oranla yürüyüş yol ve patikaları, %58 lik bir oranla seyir terasları, %56 lık oranla giriş/danışma kulübesi ve ilk yardım merkezi, %55 lik bir oranla büfe/satış mağazası ve yeterli güvenlik elamanı, %54 lük bir oranla oturma grupları ve doğal/yapay su göletleri, %52 lik oranla tanıtıcı levhalar, %49 luk oranla uyarı ve yasak levhaları, %48 lık oranla alanı anlatan sinevizyon merkezi ve %45 lik oranla flora/fauna tanıtım alanlarının olması istenmektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtların yüzdelik değerleri tablo da detaylı olarak gösterilmiştir.

Şekil 8. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkından Bir Görüntü (8 Mart 2020)

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’nda daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusu yöneltildiğinde ise katılımcıların %74’ü sorun yaşamamışken, %26’sı sorun yaşadığını belirtmiştir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’nda yaşadığınız sorunları nereye iletiyorsunuz veya sorun yaşasaydınız nereyeiletirdiniz?’ sorusuna katılımcıların %27 lik oranlarla en çok tercih ettiği birimler Milli parklar şube müdürlüğü (Orman işletme) ve belediyedir.

‘Genel olarak bu milli parka olan bağlılık duygunuzu nasıl tanımlarsınız?’ şeklinde sorulan soruya katılımcıların %33’ü bağlı olduğunu belirtirken, %29’u kararsız ve %19’u çok bağlı olduğunu belirtmiştir.

Anket formlarının analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu Milli Parkta bulunan giriş/karşılama fonksiyonundan %11 çok memnun, %40 memnun, %18 kararsız, %15 memnun değil, %16 kesinlikle memnun kalmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 9. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Park Girişi (8 Mart 2020)

Milli Park içinde bulunan Şehitliklerde ki memnuniyet oranı %34 çok memnun, %40 memnun, %7 kararsız, %11 memnun değil, %8 kesinlikle memnun olmadığını belirtmişlerdir. Milli Park içerisinde bulunan şehitliklerden memnun olunduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 10. Milli Park İçerisinde Bulunan Şehitliklerden görüntü (8 Mart 2020)

Katılımcılara Milli Park içerisinde bulunan yönlendirme levhalarındaki memnuniyet oranı sorulduğunda ise %8 çok memnun, %33 memnun, %20 kararsız, %20 memnun değil, %19 kesinlikle memnun değil şeklinde görülmüştür.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan bilgilendirme tabelalarındaki memnuniyet oranları; %7 çok memnun, %25 memnun, %24 kararsız, %24 memnun değil ve %20 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden bilgilendirme tabelalarından memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan donatı elemanlarından memnuniyet oranları; %7 çok memnun, %24 memnun, %20 kararsız, %28 memnun değil ve %21 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden donatı elemanlarından memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan alış-veriş noktalarıyla ilgili memnuniyet oranları; %5 çok memnun, %12 memnun, %12 kararsız, %37 memnun değil ve %34 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden alış-veriş noktalarından memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan manzara seyir noktalarıyla ilgili memnuniyet oranları; %15 çok memnun, %35 memnun, %13 kararsız, %14 memnun değil ve %23 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden manzara seyir noktalarından memnun olunduğu anlaşılmaktadır.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan dinlenme alanlarıyla ilgili memnuniyet oranları; %12 çok memnun, %32 memnun, %24 kararsız, %15 memnun değil ve %17 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan kamp alanlarıyla ilgili memnuniyet oranları; %9 çok memnun, %27 memnun, %22 kararsız, %17 memnun değil ve %25 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden kamp alanlarından memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan kafe/restoran/büfe ile ilgili memnuniyet oranları; %8 çok memnun, %19 memnun, %15 kararsız, %27 memnun değil ve %31 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden kafe/restoran/büfe gibi yerlerden memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Milli park içerisinde bulunan bir diğer fonksiyon olan piknik alanlarıyla ilgili memnuniyet oranları; %19 çok memnun, %34 memnun, %12 kararsız, %16 memnun değil ve

%19 kesinlikle memnun olunmadığı belirtilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden piknik alanlarından memnun olduğu anlaşılmaktadır.

Milli Park içinde bulunan hizmet binasında ki memnuniyet oranları %8 çok memnun, %16 memnun, %25 kararsız, %23 memnun değil, %28 kesinlikle memnun olmadığını belirtmişlerdir. Milli Park içerisinde bulunan hizmet binasından memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılara Milli Park içerisinde bulunan bilgilendirme hizmetinde ki memnuniyet oranları ise % çok memnun, %22 memnun, %24 kararsız, %24 memnun değil, %25 kesinlikle memnun değil şeklinde görülmüştür. Milli Park içerisinde bulunan bilgilendirme hizmetinden memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Milli Park içinde bulunan arkeolojik alanlarında ki memnuniyet oranları %10 çok memnun, %24 memnun, %19 kararsız, %20 memnun değil, %27 kesinlikle memnun olmadığını belirtmişlerdir. Milli Park içerisinde bulunan arkeolojik alanlardan memnun olunmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Yerel Halk Anket Katılımcılarının Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile İlgili Sorulara Verdiği Yanıtlar

Çalışma Alanı ile İlgili Sorular	Değişkenler	N (frekans)	
Sarıkamış-Allahuekber Dağ'ının milli park olduğunu biliyor musunuz?	Evet	71	
	Hayır	29	
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na daha çok hangi mevsimde gelirsiniz?	İlkbahar	10	
	Yaz	39	
	Sonbahar	9	
	Kış	42	
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na giderken ulaşım da tercih ettiğiniz vasıta hangisidir?	Yaya	17	
	Özel Otomobil	52	
	Minibüs	12	
	Otobüs	16	
	Motosiklet-Bisiklet	3	
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na ne sıklıkla gelirsiniz?	Birkaç defa gittim	13	
	Ayda bir	20	
	Yılda bir	35	
	Birkaç yılda bir	6	
	Özel günlerde (anma törenleri vs.)	26	
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nı tercih etme nedeniniz nedir?	Doğal çevre ve manzara güzelliği	Evet	76
		Hayır	24
	Ulaşım olanaklarının uygunluğu	Evet	40
		Hayır	60
	Sessiz ve yoğunluktan uzak olması	Evet	56
		Hayır	44
	Gezinti imkânlarının olması	Evet	49
		Hayır	51

Tablo 8. (devamı)

Sarıkamuş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda hangi etkinliklerde bulunuyorsunuz?	Alanda yapılan programlar	Evet	52
		Hayır	48
	Fotoğraf çekmek için elverişli olması	Evet	52
		Hayır	48
	Diğer	Evet	3
		Hayır	97
	Piknik yapmak	Evet	61
		Hayır	39
	Manzara izlemek	Evet	54
		Hayır	46
Sarıkamuş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na daha fazla gelmeyişinizin nedeni nelerdir?	Kayak ve yürüyüş yapmak	Evet	53
		Hayır	47
	Kampçılık	Evet	34
		Hayır	66
	Doğayı incelemek	Evet	47
		Hayır	53
	Dinlenmek ve temiz hava	Evet	57
		Hayır	43
	Diğer	Evet	4
		Hayır	96
Sarıkamuş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda olmasını istediğiniz tesisler nelerdir?	Ulaşım güçlüğü	Evet	80
		Hayır	20
	Serbest zaman yetersizliği	Evet	61
		Hayır	39
	Yeterince güvenli hissedememe	Evet	45
		Hayır	55
	Haberleşme imkânı (telefon) yetersizliği	Evet	43
		Hayır	57
	Görevli sayısının az olması	Evet	48
		Hayır	52
Sarıkamuş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda olmasını istediğiniz tesisler nelerdir?	Organizasyon eksikliği (özel turlar)	Evet	47
		Hayır	53
	Donatı elemanı eksikliği	Evet	41
		Hayır	59
	Yolların iyi olmaması	Evet	59
		Hayır	41
	Giriş ve danışma kulübesi	Evet	56
		Hayır	44
	Yürüyüş yol ve patikaları	Evet	70
		Hayır	30
Sarıkamuş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda olmasını istediğiniz tesisler nelerdir?	Büfe ve satış mağazası	Evet	55
		Hayır	45
	Flora ve fauna tanıtım alanları	Evet	45
		Hayır	55
	Seyir terasları	Evet	58
		Hayır	42
	Oturma grupları	Evet	54
		Hayır	46
	Doğal ve yapay su göletleri	Evet	54
		Hayır	46
Sarıkamuş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda olmasını istediğiniz tesisler nelerdir?	Tanıtıcı levhalar	Evet	52
		Hayır	48

Tablo 8. (devamı)

	Uyarı ve yasak levhaları	Evet	49
		Hayır	51
	Yeterli güvenlik elamanı	Evet	55
		Hayır	45
	Alanı anlatan sinevizyon merkezi	Evet	48
		Hayır	52
	İlk yardım merkezi	Evet	56
		Hayır	44
Sarıkemiş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda daha önce sorun yaşadınız mı?	Sorun yaşamadım		74
	Sorun yaşadım		26
Sarıkemiş-Allahuekber Dağı Milli Parkı'nda yaşadığınız sorunları nereye iletiyorsunuz veya sorun yaşasaydınız nereye ilettirdiniz?	Kaymakamlık		24
	Belediye		27
	Milli parklar şube müdürlüğü (Orman işletme)		27
	Bimer/Cimer		22
Genel olarak bu milli parka olan bağlılık duygunuzu nasıl tanımlarsınız?	Çok bağlı		19
	Bağlı		33
	Kararsızım		29
	Bağlı değilim		15
	Hiç bağlı değilim		4
Bu Milli Parkın çeşitli fonksiyonlarından ne ölçüde memnunsunuz?	Giriş/Karşılama	Çok Memnunum	11
		Memnunum	40
		Kararsızım	18
		Memnun değilim	15
		Kesinlikle Memnun Değilim	16
	Şehitlik	Çok Memnunum	34
		Memnunum	40
		Kararsızım	7
		Memnun değilim	11
		Kesinlikle Memnun Değilim	8
	Yönlendirme levhaları	Çok Memnunum	8
		Memnunum	33
		Kararsızım	20
		Memnun değilim	20
		Kesinlikle Memnun Değilim	19
	Bilgilendirme tabelaları	Çok Memnunum	7
		Memnunum	25
		Kararsızım	24
		Memnun değilim	24
		Kesinlikle Memnun Değilim	20
	Donatı elemanları	Çok Memnunum	7
		Memnunum	24
		Kararsızım	20
		Memnun değilim	28
		Kesinlikle Memnun Değilim	21
	Alışveriş noktaları	Çok Memnunum	5
		Memnunum	12
		Kararsızım	12
		Memnun değilim	37
		Kesinlikle Memnun Değilim	34
	Manzara seyir noktaları	Çok Memnunum	15
		Memnunum	35
		Kararsızım	13
		Memnun değilim	14
		Kesinlikle Memnun Değilim	23

Tablo 8. (devamı)

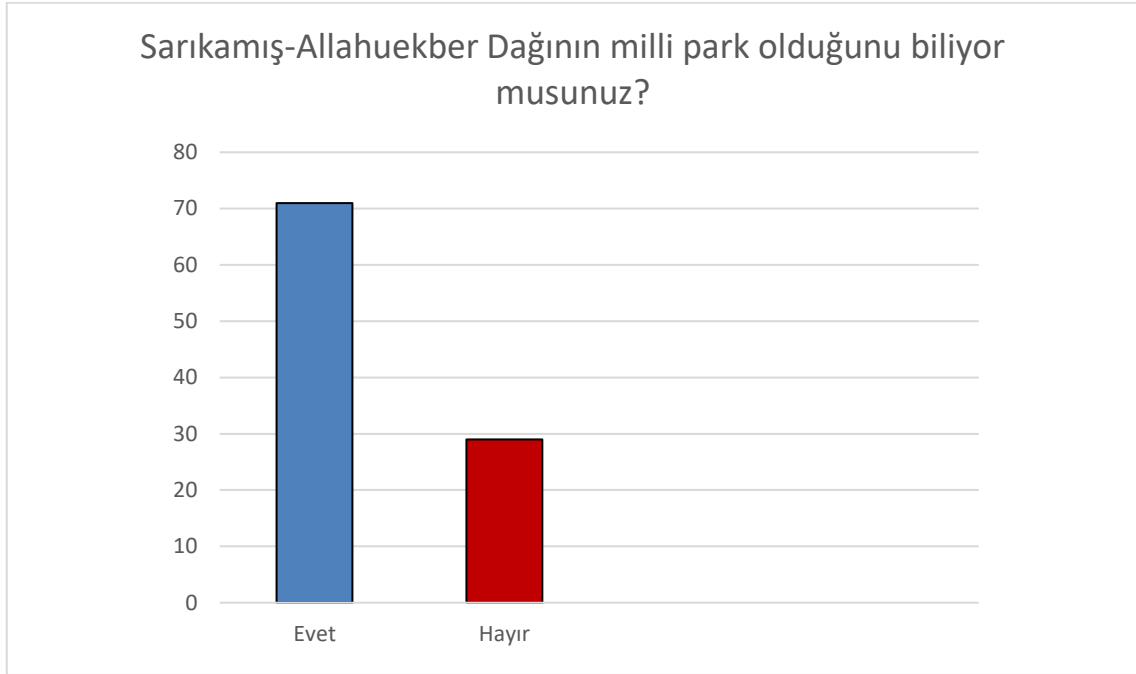
Aşağıdaki durumlar hakkında bu Milli Park ile olan ilişkinizi katılıp katılmama durumunuza göre	Dinlenme alanı	Çok Memnunum	12
		Memnunum	32
		Kararsızım	24
		Memnun değilim	15
		Kesinlikle Memnun Değilim	17
	Kamp alanı	Çok Memnunum	9
		Memnunum	27
		Kararsızım	22
		Memnun değilim	17
		Kesinlikle Memnun Değilim	25
	Kafe/Restoran/Büfe	Çok Memnunum	8
		Memnunum	19
		Kararsızım	15
		Memnun değilim	27
		Kesinlikle Memnun Değilim	31
	Piknik alanı	Çok Memnunum	19
		Memnunum	34
		Kararsızım	12
		Memnun değilim	16
		Kesinlikle Memnun Değilim	19
	Hizmet binası	Çok Memnunum	8
		Memnunum	16
		Kararsızım	25
		Memnun değilim	23
		Kesinlikle Memnun Değilim	28
	Bilgilendirme hizmeti	Çok Memnunum	5
		Memnunum	22
		Kararsızım	24
		Memnun değilim	24
		Kesinlikle Memnun Değilim	25
	Arkeolojik alanlar	Çok Memnunum	10
		Memnunum	24
		Kararsızım	19
		Memnun değilim	20
		Kesinlikle Memnun Değilim	27
	Milli parka ulaşmak için toplu taşıma aracı gerekli mi?	Kesinlikle Onaylıyorum	71
		Onaylıyorum	20
		Kararsızım	2
		Onaylamıyorum	3
		Kesinlikle Onaylamıyorum	4
	Milli parktaki yol koşulları düzeltilmeli mi?	Kesinlikle Onaylıyorum	69
		Onaylıyorum	27
		Kararsızım	2
		Onaylamıyorum	1
		Kesinlikle Onaylamıyorum	1
	Milli parkın doğal çevre ve manzara güzelliği düzeltilmeli mi?	Kesinlikle Onaylıyorum	49
		Onaylıyorum	24
		Kararsızım	17
		Onaylamıyorum	4
		Kesinlikle Onaylamıyorum	6
	Milli parkta yapılan programlar yeterli mi?	Kesinlikle Onaylıyorum	13
		Onaylıyorum	15
		Kararsızım	31
		Onaylamıyorum	15
		Kesinlikle Onaylamıyorum	26

Tablo 8. (devamı)

Milli parkın olanakları artırılmalı mı?	Kesinlikle Onaylıyorum	64
	Onaylıyorum	28
	Kararsızım	1
	Onaylamıyorum	1
	Kesinlikle Onaylamıyorum	6
Milli park için yapılan çalışmaların hızı yeterli mi?	Kesinlikle Onaylıyorum	11
	Onaylıyorum	15
	Kararsızım	23
	Onaylamıyorum	22
	Kesinlikle Onaylamıyorum	29
Milli parkın hizmet kalitesi düzeltilmeli mi?	Kesinlikle Onaylıyorum	44
	Onaylıyorum	37
	Kararsızım	9
	Onaylamıyorum	4
	Kesinlikle Onaylamıyorum	6
Milli parktaki ekonomik fırsatları artırmak ekonomiye katkıda bulunur mu?	Kesinlikle Onaylıyorum	48
	Onaylıyorum	26
	Kararsızım	14
	Onaylamıyorum	2
	Kesinlikle Onaylamıyorum	10
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli parkının yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz?	Kesinlikle Onaylıyorum	16
	Onaylıyorum	18
	Kararsızım	23
	Onaylamıyorum	19
	Kesinlikle Onaylamıyorum	24
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yörenin tanınırlığını arttırdı mı?	Kesinlikle Onaylıyorum	28
	Onaylıyorum	30
	Kararsızım	24
	Onaylamıyorum	7
	Kesinlikle Onaylamıyorum	11
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması hayatınızda değişiklik yaptı mı?	Kesinlikle Onaylıyorum	14
	Onaylıyorum	24
	Kararsızım	35
	Onaylamıyorum	11
	Kesinlikle Onaylamıyorum	16
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park ilan edilmesini nasıl karşılıyorsunuz?	Kesinlikle Onaylıyorum	44
	Onaylıyorum	36
	Kararsızım	10
	Onaylamıyorum	2
	Kesinlikle Onaylamıyorum	8
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yöreye değer kattı mı?	Kesinlikle Onaylıyorum	38
	Onaylıyorum	26
	Kararsızım	23
	Onaylamıyorum	5
	Kesinlikle Onaylamıyorum	8
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması turizm açısından değerini arttırdı mı?	Kesinlikle Onaylıyorum	35
	Onaylıyorum	25
	Kararsızım	22
	Onaylamıyorum	7
	Kesinlikle Onaylamıyorum	11
Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması ekonomik geliri arttırdı mı?	Kesinlikle Onaylıyorum	25
	Onaylıyorum	20
	Kararsızım	18
	Onaylamıyorum	11
	Kesinlikle Onaylamıyorum	16

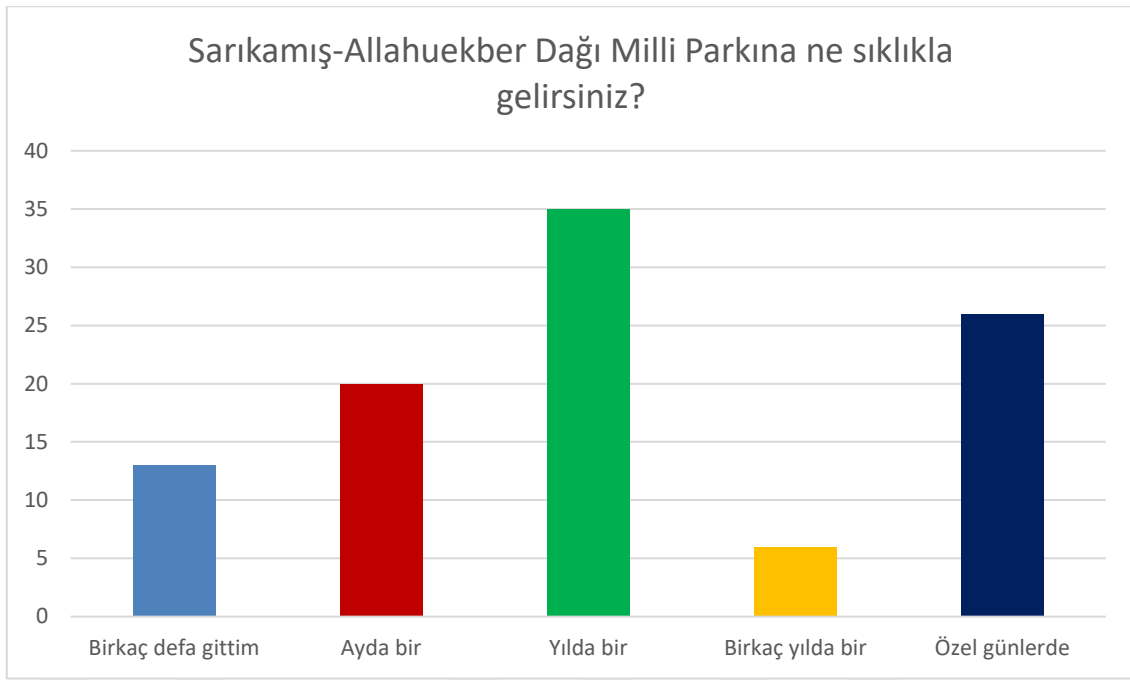
Katılımcılara Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili sorulan sorular ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için Chi-square analiz testi uygulanmış ve birbirleri ile olan ilişkileri irdelenmiştir. Katılımcıların yöneltilen sorulara verdikleri yanıtların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu vb. faktörlerle ilişkili olup olmadığı incelenmiştir.

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağının Milli Park olduğunu biliyor musunuz’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %56,1 i evet derken, %43,9 u hayır cevabını vermiştir. Erkek bireylerin ise %81,4 ü evet derken, %18,6 sı hayır demiştir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağının Milli Park olduğunu biliyor musunuz’ sorusuna ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 11).

Şekil 11. Ankete katılan bireylerin Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olduğunu bilmeleri grafiği

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkına ne sıklıkla gelirsiniz’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %31,7 si yılda bir, %29,3 ü özel günlerde, %19,5 birkaç defa, %12,2 si birkaç yılda bir, %7,3 ü ayda bir geldiğini belirtirken, erkek bireylerin ise %37,3 ü yılda bir, %28,8 i ayda bir, %23,7 si özel günlerde, %8,5 i birkaç defa, %1,7 si birkaç yılda bir geldiği görülmüştür. Katılımcıların milli parka geliş sıklığı ile cinsiyetleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 12).

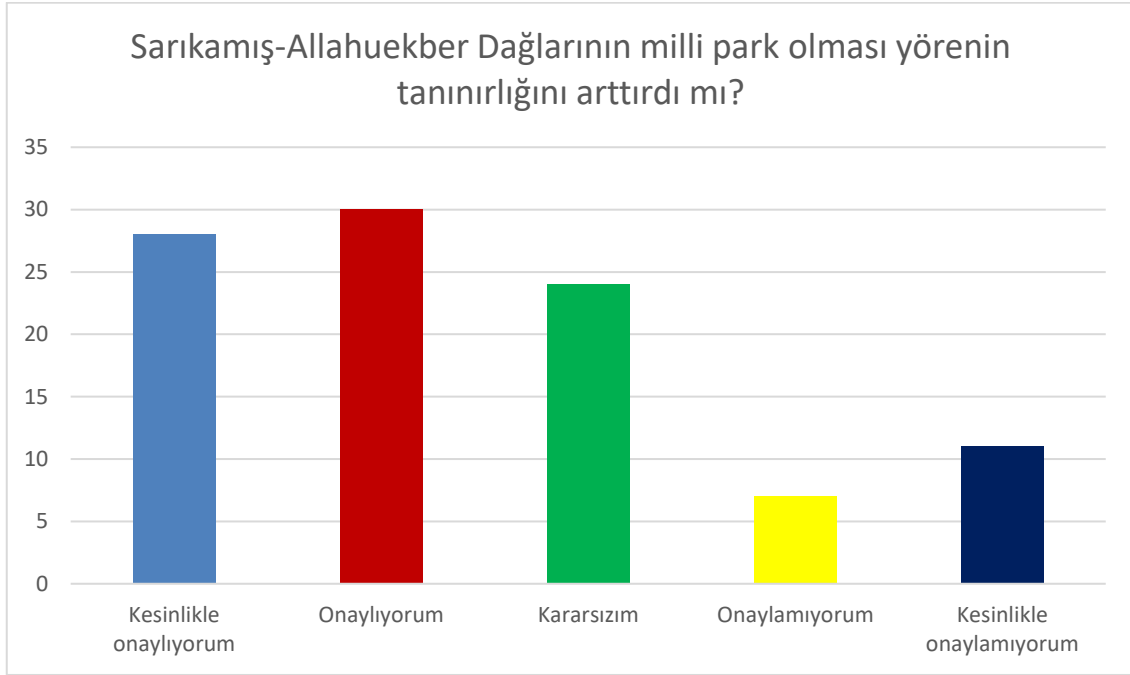
Şekil 12. Ankete katılan bireylerin Sarıkamış-Allahuekber Dağına hangi sıklıkla geldikleri grafiği

Ankete katılan bireylerin ‘Genel olarak bu milli parka olan bağlılık duygunuzu nasıl tanımlarsınız?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %29,3 ü bağlı, %29,3 ü bağlı değil, %24,4 ü kararsız, %12,2 s, çok bağlı, %4,9 u hiç bağlı değil, erkek bireylerin %25,6 sı bağlı, %32,2 si kararsız, %23,7 si çok bağlı, %5,1 i bağlı değil, %3,4 ü hiç bağlı olmadığını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların milli parka olan bağlılık duyguları ile cinsiyet arasında farklılıklar oluşmaktadır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan piknik alanlarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %46,3 ü memnun, %17,1 i kararsız, %17,1 i memnun değil, %14,6 sı kesinlikle memnun değil, %4,9 u çok memnun, erkek bireylerin %28,8 i çok memnun, %25,4 ü memnun, %22 si kesinlikle memnun değil, %15,3 ü memnun değil, %8,5 i kararsız olduğunu belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların milli parkta bulunan piknik alanında ki memnuniyeti ile cinsiyet arasında farklılıklar oluşmaktadır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yörenin tanınırlığını arttırdı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %39 u onaylıyorum, %34,1 i kararsız, %17,1 i kesinlikle onaylıyorum, %4,9 u onaylamıyorum, %4,9 u kesinlikle onaylamıyorum, erkek bireylerin %35,6 sı kesinlikle onaylıyorum, %23,7 si onaylıyorum, %16,9 u kararsız, %15,3 kesinlikle onaylamıyorum, %8,5 i onaylamıyorum cevapları verilmiştir. Görüldüğü üzere katılımcıların

milli parkın yörenin tanınırlığının artması ile cinsiyet arasında farklılıklar oluşmaktadır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 13).

Şekil 13. Ankete katılan bireylerin Sarıkamış-Allahuekber Dağının tanınırlık grafiği

Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan şehitliklerden ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %42,3 ü çok memnun, 26-35 yaş arası bireylerin %39,3 ü memnun, 36-45 yaş arası bireylerin %50 si çok memnun, 46-55 yaş arası bireylerin %60 ı memnun, 55 yaş üstü bireylerin %45,5 i memnun olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş grupları ile şehitlikten memnuniyetleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan manzara seyir noktalarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %42,3 ü memnun, 26-35 yaş arası bireylerin %39,3 ü kesinlikle memnun değil, 36-45 yaş arası bireylerin %50 si memnun değil, 46-55 yaş arası bireylerin %60 ı memnun, 55 yaş üstü bireylerin %54,5 i kesinlikle memnun değil olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş grupları ile manzara seyir noktaları hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan piknik alanlarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %36,5 i memnun, 26-35 yaş arası bireylerin %35,7 si memnun, 36-45 yaş arası bireylerin %25 lik oranlarla çok memnun, memnun, memnun değil, kesinlikle

memnun değil, 46-55 yaş arası bireylerin %40 lık oranlarla memnun, kesinlikle memnun değil, 55 yaş üstü bireylerin %63,6 sı kesinlikle memnun değil olduğu görölmektedir. Katılımcıların yaş grupları ile piknik alanları hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görölmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

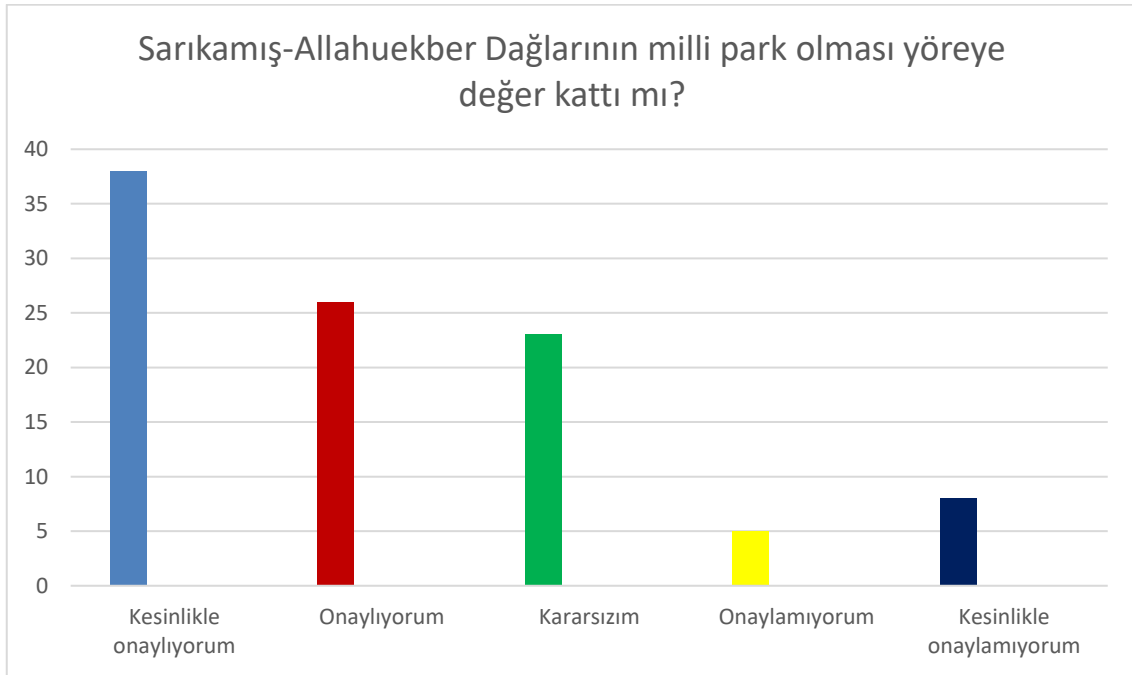
Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan bilgilendirme hizmetinden ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %30,8 i kararsız, 26-35 yaş arası bireylerin %25 lik oranlarla memnun, kararsız, kesinlikle memnun değil, 36-45 yaş arası bireylerin %50 si kesinlikle memnun değil, 46-55 yaş arası bireylerin %60 ı memnun değil, 55 yaş üstü bireylerin %81,8 i kesinlikle memnun değil olduğu görölmektedir. Katılımcıların yaş grupları ile bilgilendirme hizmetleri hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görölmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan arkeolojik alanlardan ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %28,8 i memnun, 26-35 yaş arası bireylerin %32,1 i kararsız, 36-45 yaş arası bireylerin %50 si memnun değil, 46-55 yaş arası bireylerin %40 lık oranlarla memnun değil, kesinlikle memnun değil, 55 yaş üstü bireylerin %72,7 si kesinlikle memnun değil olarak değerlendirmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların yaş ile arkeolojik alanlar hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yörenin tanınırlığını arttırdı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %32,7 lik oranlarla onaylıyorum, karasızım, 26-35 yaş arası bireylerin %39,3 ile kesinlikle onaylıyorum, 36-45 yaş arası bireylerin %50 si kesinlikle onaylıyorum, 46-55 yaş arası bireylerin %60 ı onaylıyorum, 55 yaş üstü bireylerin %45,5 i kesinlikle onaylamıyorum olarak değerlendirmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yörenin tanınırlığını arttırdı mı?’ sorusu ile yaş arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yöreye değer kattı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %38,5 i kesinlikle onaylıyorum, 26-35 yaş arası bireylerin %46,4 ü kesinlikle onaylıyorum, 36-45 yaş arası bireylerin %50 si kararsızım, 46-55 yaş arası bireylerin %40 ı kesinlikle onaylıyorum, 55 yaş üstü bireylerin %36,4 ü kararsızım olarak değerlendirmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli

park olması yöreye değer kattı mı?’ sorusu ile yaş arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 14).

Şekil 14. Ankete katılan bireylerin milli parkın yöreye değer sağlaması grafiği

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na ne sıklıkla gelirsiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %40 ı yılda bir, %33,3 ü ayda bir, %23,3 özel günlerde, %3,3 ü birkaç defa, bekar bireylerin %32,9 yılda bir, %27,1 i özel günlerde, %17,1 i birkaç defa, %14,3 ü ayda bir, %8,6 sı birkaç yılda bir olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na ne sıklıkla gelirsiniz?’ sorusu ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Genel olarak bu milli parka olan bağlılık duygunuzu nasıl tanımlarsınız?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %40 ı kararsız, %33,3 ü çok bağlı, %20 si bağlı, %6,7 si bağlı değil, bekar bireylerin %38,6 sı bağlı, %24,3 ü kararsız, %18,6 sı bağlı değil, %12,9 u çok bağlı, %5,7 si hiç bağlı değil bir olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Genel olarak bu milli parka olan bağlılık duygunuzu nasıl tanımlarsınız?’ sorusu ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 15).

Şekil 15. Ankete katılan bireylerin Milli Parkta olan bağıllık grafiği

Ankete katılan bireylerin ‘Milli parkta bulunan alış-veriş noktalarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %53,3 ü kesinlikle memnun değil, %33,3 ü memnun değil, %13,3 ü memnun, bekar bireylerin %38,6 sı memnun değil, %25,7 si kesinlikle memnun değil, %17,1 i kararsız, %11,4 ü memnun, %7,1 i çok memnun olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların alış-veriş noktalarında ki memnuniyetleri ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan manzara seyir noktalarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %40 ı kesinlikle memnun değil, %30 memnun, %16,7 si memnun değil, %10 u kararsız, %3,3 ü çok memnun, bekar bireylerin %37,1 i memnun, %20 si çok memnun, %15,7 si kesinlikle memnun değil, %14,3 ü kararsız, %12,9 u memnun değil olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların manzara seyir noktalarında ki memnuniyetleri ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan dinlenme alanlarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %36,7 si memnun, %33,3 ü kesinlikle memnun değil, %13,3 ü memnun değil, %10 u kararsız, %6,7 si çok memnun, bekar bireylerin %30 u memnun, %30 u kararsız, %15,7 si memnun değil, %14,3 ü çok memnun, %10 u kesinlikle memnun değil olarak belirtmişlerdir.

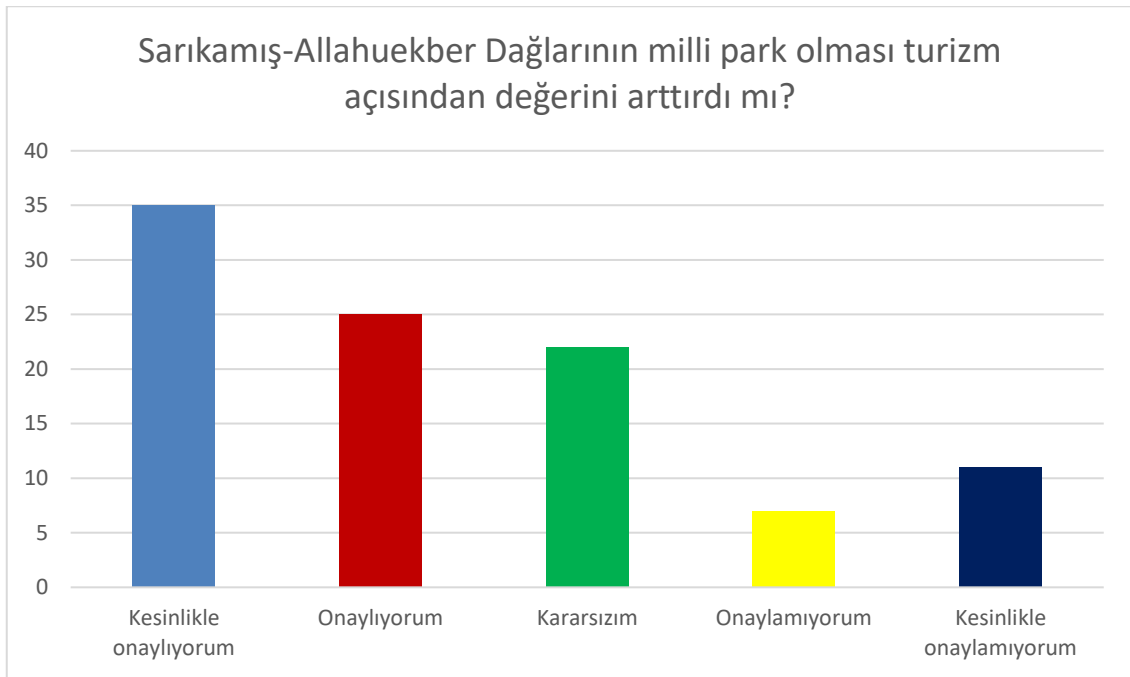
Görüldüğü üzere katılımcıların dinlenme alanlarında ki memnuniyetleri ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan kafe/restoran/büfe ’den ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %53,3 ü kesinlikle memnun değil, %20 si memnun değil, %16,7 si kararsız, %6,7 si memnun, %3,3 ü çok memnun, bekar bireylerin %30 u memnun değil, %24,3 ü memnun, %21,4 ü kesinlikle memnun değil, %14,3 ü kararsız, %10 u çok memnun olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların kafe/restoran/büfe memnuniyetleri ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan piknik alanlarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %36,7 si kesinlikle memnun değil, %30 u memnun, %16,7 si çok memnun, %10 u kararsız, %6,7 si memnun değil, bekar bireylerin %35,7 si memnun, %20 si çok memnun, %20 si memnun değil, %12,9 u kararsız, %11,4 ü kesinlikle memnun değil olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların piknik alanlarından memnuniyetleri ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

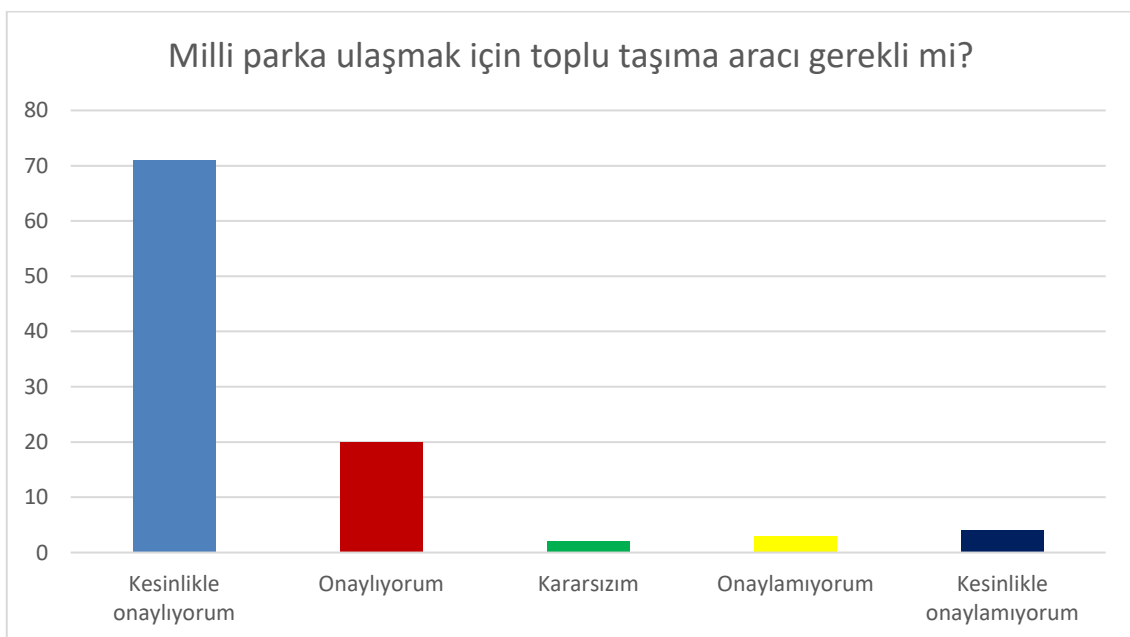
Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan hizmet binasından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %46,7 si kesinlikle memnun değil, %30 u kararsız, %13,3 ü memnun değil, %10 u memnun, bekar bireylerin %27,1 i memnun değil, %22,9 u kararsız, %20 si kesinlikle memnun değil, %18,6 si memnun, %11,4 ü çok memnun olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların hizmet binasından memnuniyetleri ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması turizm açısından değerini arttırdı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %33,3 ü kararsız, %23,3 ü kesinlikle onaylıyorum, %23,3 ü kesinlikle onaylamıyorum, %10 u onaylıyorum, %10 u onaylamıyorum, bekar bireylerin %40 ı kesinlikle onaylıyorum, %31,4 ü onaylıyorum, %17,1 kararsız, %5,7 si onaylamıyorum, %5,7 si kesinlikle onaylamıyorum olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması turizm açısından değerini arttırdı mı?’ sorusu ile medeni hal arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 16).

Şekil 16. Ankete katılan bireylerin Milli Parkın turizm açısından kattığı değer grafiği

Katılımcıların ‘Milli parka ulaşmak için toplu taşıma aracı gerekli mi?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile öğrenim düzeyi faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Öğrenim düzeyi ilkokul olan bireylerin %40 ı, ortaokul olan bireylerin %91,7 si, lise olan bireylerin %76,5 i, yüksekokul veya üniversite olan bireylerin %59,5 i, lisans üstü olan bireylerin %100 ü kesinlikle onaylıyorum cevabını vermişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu milli parka ulaşım için toplu taşıma aracının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile toplu taşıma aracı gerekliliği arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 17).

Şekil 17. Ankete katılan bireylerin toplu taşıma gerekliliği grafiği

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yöreye değer kattı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile öğrenim düzeyi faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Öğrenim düzeyi ilkokul olan bireylerin %60 ı kesinlikle onaylamıyorum, ortaokul olan bireylerin %41,7 si kesinlikle onaylıyorum, lise olan bireylerin %35,3 ü kararsız, yüksekokul veya üniversite olan bireylerin %47,6 sı kesinlikle onaylıyorum, lisans üstü olan bireylerin %28,6 lık oranlarla kesinlikle onaylıyorum ve kararsızım cevabını vermişlerdir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yöreye değer kattı mı?’ sorusu arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması turizm açısından değerini arttırdı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile öğrenim düzeyi faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Öğrenim düzeyi ilkokul olan bireylerin %60 ı kesinlikle onaylamıyorum, ortaokul olan bireylerin %50 si kararsız, lise olan bireylerin %38,2 si onaylıyorum, yüksekokul veya üniversite olan bireylerin %45,2 si kesinlikle onaylıyorum, lisans üstü olan bireylerin %42,9 u kararsızım cevabını vermişlerdir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması turizm açısından değerini arttırdı mı?’ sorusu arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

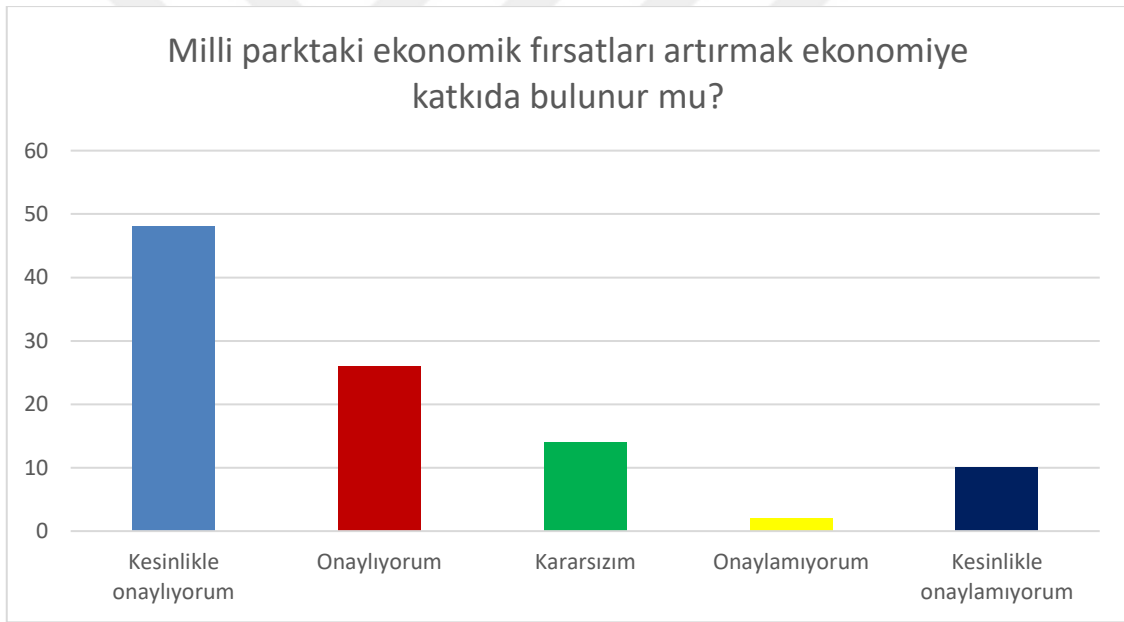
Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ının milli park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %83,3 ü, işçilerin %77,8 i, serbest meslek sahibi bireylerin %69,2 si, öğrencilerin %53,5 i, emeklilerin %100 ü, ev hanımı olan bireylerin %83,3 ü, diğer meslek gruplarının %100 ü evet cevabı vermişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ının milli park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusu ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan giriş/karşılamadan ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %41,7 si kararsız, işçilerin %44,4 ü memnun, serbest meslek ile uğraşan bireylerin %38,5 i memnun, öğrencilerin %41,9 u memnun, emeklilerin %80 i memnun, ev hanımı olan bireylerin %66,7 si memnun, diğer meslek gruplarının %50 si kesinlikle memnun değil olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların giriş/karşılamadan memnuniyetleri ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan yönlendirme levhaları ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %33,3 ü kesinlikle memnun değil, işçilerin %55,6 sı memnun, serbest meslek ile uğraşan bireylerin %38,5 i memnun, öğrencilerin %39,5 i memnun, emeklilerin %80 i

kesinlikle memnun değil, ev hanımı olan bireylerin %50 si memnun, diğer meslek gruplarının %41,7 si kesinlikle memnun değil olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların yönlendirme levhaları memnuniyetleri ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

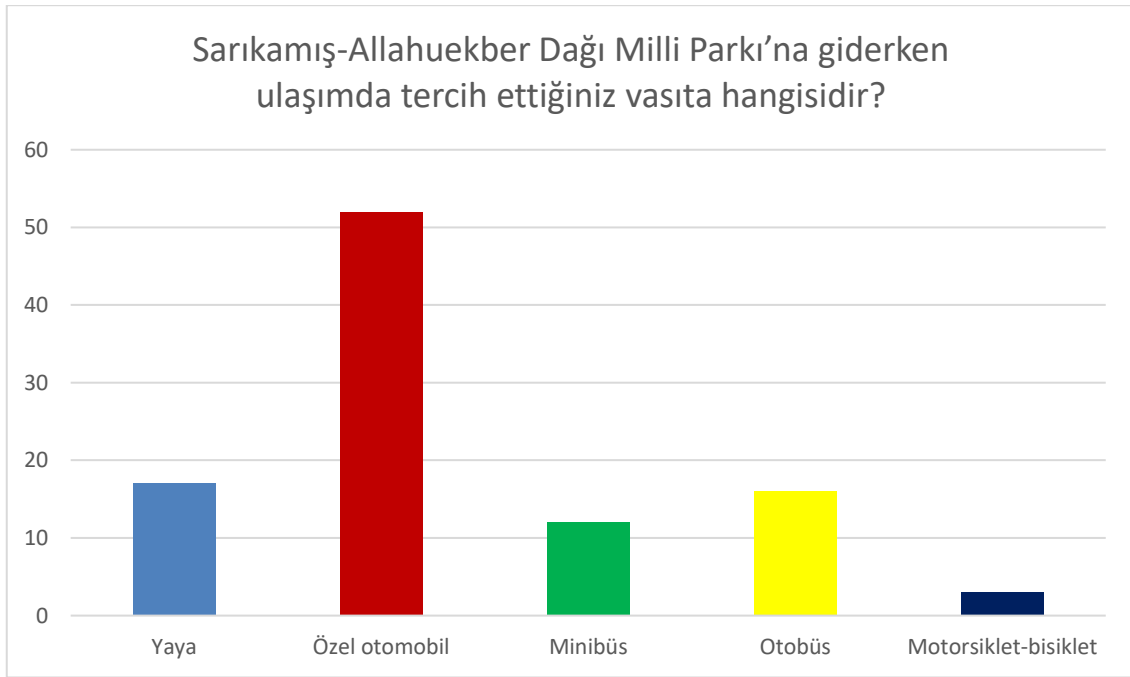
Katılımcıların ‘Milli parktaki ekonomik fırsatları artırmak ekonomiye katkıda bulunur mu?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %75 i kesinlikle onaylıyorum, işçilerin %55,6 sı kesinlikle onaylıyorum, serbest meslek ile uğraşan bireylerin %46,2 lik oranlarla kesinlikle onaylıyorum ve onaylıyorum, öğrencilerin %41,9 u kesinlikle onaylıyorum, emeklilerin %60 ı kararsız, ev hanımı olan bireylerin %50 si onaylıyorum, diğer meslek gruplarının %58,3 ü kesinlikle onaylıyorum olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Milli parktaki ekonomik fırsatları artırmak ekonomiye katkıda bulunur mu?’ sorusu ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 18).

Şekil 18. Ankete katılan bireylerin milli parkın ekonomiye katkısı grafiği

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yöreye değer kattı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %50 si kesinlikle onaylıyorum, işçiler %33,3 lük oranlarla kesinlikle onaylıyorum ve kararsızım, serbest meslek ile uğraşan bireylerin %46,2 si onaylıyorum, öğrencilerin %39,5 i kesinlikle onaylıyorum, emeklilerin %60 ı kararsız, ev hanımı olan bireylerin %66,7 si kesinlikle onaylıyorum, diğer meslek gruplarının %50 si kesinlikle onaylıyorum olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının milli park olması yöreye değer kattı mı?’ sorusu ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na giderken ulaşımında tercih ettiğiniz vasıta hangisidir?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile aylık gelir faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 1.500’den az geliri olan bireyler %28 lik oranlarla yaya ve özel araba, 1.500-2.000 arası olan bireylerin %33,3 ü yaya, 2.000-2.500 arası olan bireylerin %53,3 özel araba, 2.500-3.000 arası olan bireylerin %76,9 u özel araba, 3.000’den fazla geliri olan bireylerin %71,9 u özel araba olarak belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na giderken ulaşımında tercih ettiğiniz vasıta hangisidir?’ sorusu ile aylık gelir faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 19).

Şekil 19. Ankete katılan bireylerin ulaşımında tercih edilen vasıta grafiği

Katılımcıların ‘Milli parkta bulunan piknik alanlarından ne ölçüde memnunsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile aylık gelir faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 1.500’den az geliri olan bireylerin %48 i memnun, 1.500-2.000 arası olan bireylerin %53,3 ü çok memnun, 2.000-2.500 arası olan bireylerin %46,7 si memnun, 2.500-3.000 arası olan bireylerin %46,2 si memnun, 3.000’den fazla geliri olan bireylerin %25 i memnun olduklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların piknik alanları memnuniyetleri ile aylık gelir arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ziyaretçilerin Sarıkamış-Allahuekber Dağları milli parkıyla ilgili görüşleri

Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ziyaretçilerinin memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi, Milli Park hakkındaki düşüncelerinin ve isteklerinin belirlenebilmesi için gerçekleştirilen anket çalışması kapsamında aşağıdaki çalışma gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle konu ile ilgili çalışmalar incelenmiş, konunun amaç ve kapsamına uygun olarak anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu için gerekli etik kurul izin belgesi tamamlandıktan sonra Sarıkamış'a gelen ziyaretçi sayısına göre ziyaretçi anket sayısı belirlenmesi sürecine geçilmiştir. Bu süreçte Sarıkamış-Allahuekber Dağları milli parkıyla ilgili görüşleri şu şekildedir.

Ziyaretçi anket formunun birinci kısmı olan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun erkek (%60), 26-35 yaş aralığında (%40), medeni durumu evli (%51), tahsil durumu yüksekokul veya üniversite (%58), memur (%32), aylık geliri 3.000'den liradan fazla (%57) ve Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na diğer illerden (%33) gelenler oluşmaktadır. Katılımcıların sorulara verdiği cevapların sonuçları Çizelge de gösterilmiştir.

Tablo 9. Ziyaretçi Anketi Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Değişkenler	N (frekans)
Cinsiyet	Kadın	40
	Erkek	60
Yaş	15-25	33
	26-35	40
	36-45	18
	46-55	4
	55 üstü	5
Medeni Hal	Evli	51
	Bekar	49
Tahsil Durumu	İlkokul	2
	Ortaokul	6
	Lise	22
	Yüksekokul veya Üniversite	58
	Lisans Üstü	12
Mesleğiniz	Memur	32
	İşçi	5
	Serbest Meslek	15
	Öğrenci	29
	Emekli	4
	Ev Hanımı	9
	Diğer	6

Tablo 9. (devamı)

Aylık Geliriniz	1.500 liradan az	3
	1.500-2.000	8
	2.000-2.500	16
	2.500-3.000	16
	3.000'den fazla	57
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na nereden geliyorsunuz?	Sarıkamış (Merkez)	29
	Kars	21
	Yurt dışı	0
	Çevre iller	17
	Diğer iller	33

Anket formunun ikinci kısmında ziyaretçilere Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların sorulan sorulara verdikleri cevaplar şu şekildedir;

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’nın Milli Park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusuna katılımcılar %66 lık bir oranla evet yanıtını vermişlerdir. Daha fazla tanınırlık beklerken Sarıkamış’a gelen ziyaretçilerin bile 2/3 ü tanımaktadır. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile ilgili medyada çokça yayın yapılmasına rağmen ilçeye gelenlerde bile beklenen düzeyde çıkmamıştır. ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na nasıl haberdar olarak geldiniz?’ sorusu yöneltildiğinde ise katılımcıların %28 i arkadaşları, %20 si medya (tv/gazete) ve %19 u internet aracılığıyla haberdar olmuşlardır.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na daha önce gittiniz mi?’ şeklinde sorulan soruya katılımcıların %51 i hayır cevabını vermiştir. ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na gitmeyi düşünür müsünüz?’ sorusuna katılımcıların %87 si evet cevabını vermiştir. Bu sonuca göre turistlerin sadece kayak için değil Milli Parkta rekreasyonel faaliyetlerde bulunmak istediklerini anlıyoruz. ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na turlar düzenlense katılır mıydınız?’ sorusuna katılımcılar %66 oranıyla evet cevabını vermişlerdir. Bu sonuç bize bir önceki soruya verilen cevabı destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na daha çok hangi mevsimde gelirsiniz veya gelmek istersiniz?’ sorusuna katılımcılar %56 sı kış, %24 ü yaz, %15 i ilkbahar ve %5 i sonbahar cevabı verilmiştir. Bu durum bize Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının kayak merkezinin daha çok ziyaret edildiği ve Sarıkamış’ın ve Milli Parkın 4 mevsim kullanılabilirliğinin daha farkında olunmadığı sonucu çıkarılmaktadır.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na kimlerle geldiniz?’ sorusuna alınan cevaplar ise; %41 i arkadaşlarıyla gelenler oluştururken, %37 si ailesiyle gelmiştir. ‘Burada kalma süreniz nedir?’ şeklinde sorulan soruya %54 bir günlüğüne gelirken, %25 i birkaç günlüğüne gelmektedir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na hangi sıklıkla gelirsiniz?’ sorusuna katılımcıların %40 yılda bir, %21 ayda bir, %16 özel günlerde (anma törenleri vs.) ve %15 i de bir veya birkaç defa geldiklerini belirtmişlerdir.

‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na daha fazla gelmeyişinizin nedeni nelerdir?’ diye sorulan soruda %74 lük bir oranla serbest zaman yetersizliği, %40 lık bir oranla ulaşım güçlüğü, %27 lik bir oranla organizasyon eksikliği (özel turlar), %23 lük bir oranla yeterince güvenli hissedememe, %22 lik bir oranla haberleşme imkânı (telefon) yetersizliği, %21 lik bir oranla donatı elemanı eksikliği, %20 lik bir oranla görevli sayısının az olması ve %19 luk bir oranla yolların iyi olmaması seçeneklerinin öne çıktığı görülmektedir. Yarıya yakın bir oranla ulaşım sorunu nedeniyle gelmemektedirler.

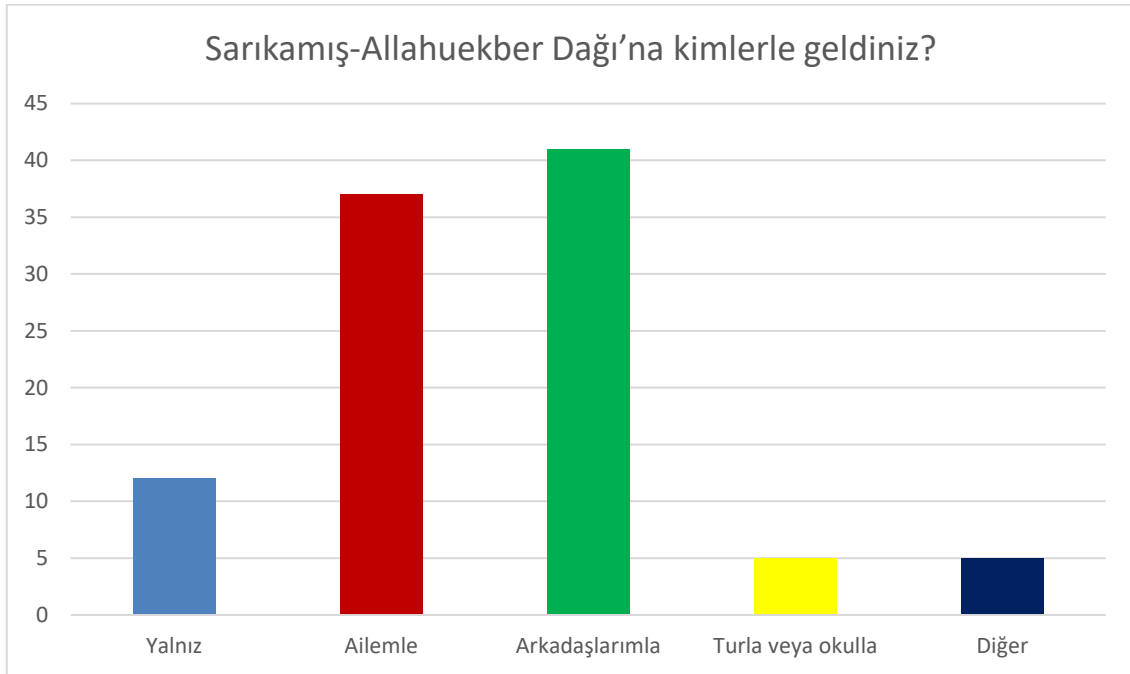
‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusuna katılımcılar %74 ü sorun yaşamamışken, %26 sı sorun yaşamıştır. ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’nda yaşadığınız sorunları nereye iletiyorsunuz veya sorun yaşasaydınız nereye letirdiniz?’ sorusuna katılımcılardan gelen cevaplar ise Milli parklar şube müdürlüğü (Orman işletme) %39, belediye %26, Bimer/Cimer %22 ve kaymakamlık %13 olmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtların yüzdelik dilimleri ile frekans değerleri çizelge detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 10. Ziyaretçi Anket Katılımcılarının Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ile İlgili Sorulara Verdiği Yanıtlar

Çalışma Alanı ile İlgili Sorular	Değişkenler	N (frekans)
Sarıkamış-Allahuekber Dağı'nın Milli Park olduğunu biliyor musunuz?	Evet	66
	Hayır	34
Sarıkamış-Allahuekber Dağı'na nasıl haberdar olarak geldiniz?	Kitaplar	10
	Broşürler	3
	İnternet	19
	Turizm Ofisleri	8
	Medya (TV veya gazete)	20
	Arkadaşlar	28
	Diğer	12
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na daha önce gittiniz mi?	Evet	49
	Hayır	51
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na gitmeyi düşünür müsünüz?	Evet	87
	Hayır	13
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na turlar düzenlense katılır mıydınız?	Evet	66
	Hayır	34
Sarıkamış-Allahuekber Dağı'na daha çok hangi mevsimde gelirsiniz veya gelmek istersiniz?	İlkbahar	15
	Yaz	24
	Sonbahar	5
	Kış	56
Sarıkamış-Allahuekber Dağı'na kimlerle geldiniz?	Yalnız	12
	Ailemle	37
	Arkadaşlarımla	41
	Turla veya okulla	5
	Diğer	5
Burada kalma süreniz nedir?	Bir gün	54
	Bir gün/Bir gece	4
	Birkaç gün	25
	Bir hafta	3
	Daha fazla	14
Sarıkamış-Allahuekber Dağı'na hangi sıklıkla gelirsiniz?	Bir veya birkaç defa geldim	15
	Ayda bir	21
	Yılda bir	40
	Birkaç yılda bir	8
	Özel günlerde (anma törenleri vs.)	16
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı'na daha fazla gelmeyişinizin nedeni nelerdir?	Ulaşım güçlüğü	Evet 40
		Hayır 60
	Serbest zaman yetersizliği	Evet 74
		Hayır 26
	Yeterince güvenli	Evet 23
	hissedememe	Hayır 77
	Haberleşme imkânı (telefon)	Evet 22
	yetersizliği	Hayır 78
	Görevli sayısının az olması	Evet 20
		Hayır 80
	Organizasyon eksikliği (özel turlar)	Evet 27
		Hayır 73
	Donatı elemanı eksikliği	Evet 21
		Hayır 79
	Yolların iyi olmaması	Evet 19
		Hayır 81
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?	Sorun yaşamadım	74
	Sorun yaşadım	26
Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili yaşadığınız sorunları nereye iletiyorsunuz veya sorun yaşasaydınız nereye ilettirdiniz?	Kaymakamlık	13
	Belediye	26
	Milli parklar şube müdürlüğü (Orman işletme)	39
	Bimer/Cimer	22

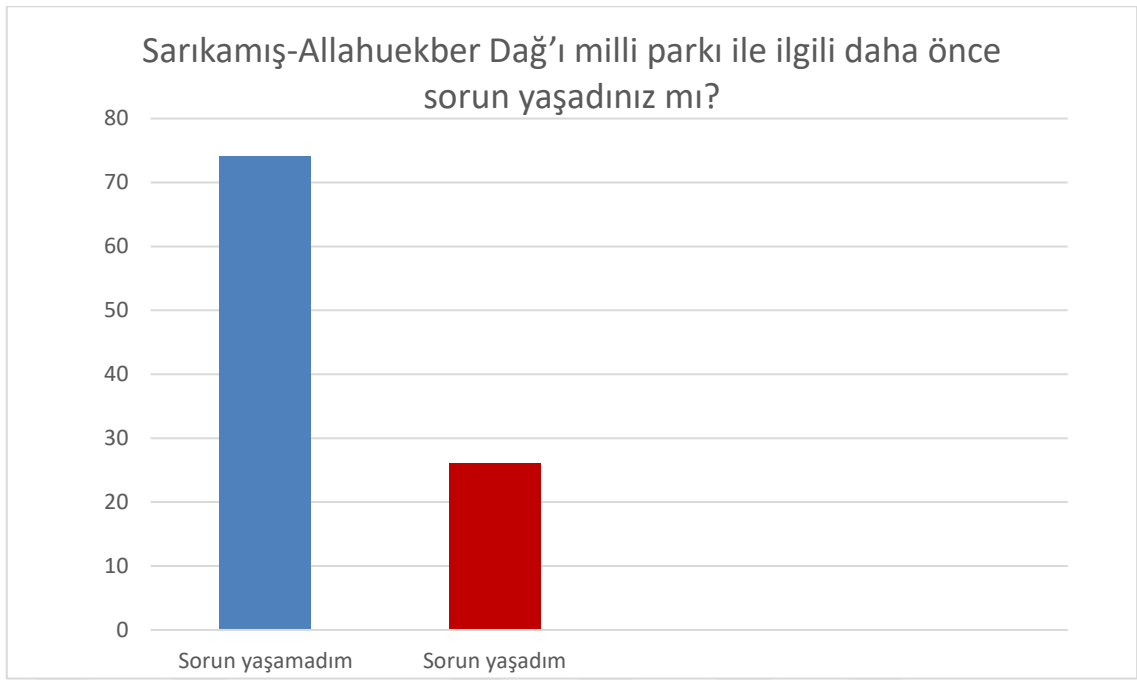
Katılımcılara Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili sorulan sorular ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için Chi-square analiz testi uygulanmış ve birbirleri ile olan ilişkileri irdelenmiştir. Katılımcıların yöneltilen sorulara verdikleri yanıtların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu vb. faktörlerle ilişkili olup olmadığı incelenmiştir.

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na kimlerle geldiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %50 si arkadaşlarıyla, %42,5 i ailemle cevabını vermiştir. Erkek bireylerin ise %35 i arkadaşlarıyla, %33,3 ü ailemle, %15 i de yalnız geldiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na kimlerle geldiniz?’ sorusu ile cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 20).

Şekil 20. Ankete katılan katılımcıların milli parka geldikleri kişi grafiği

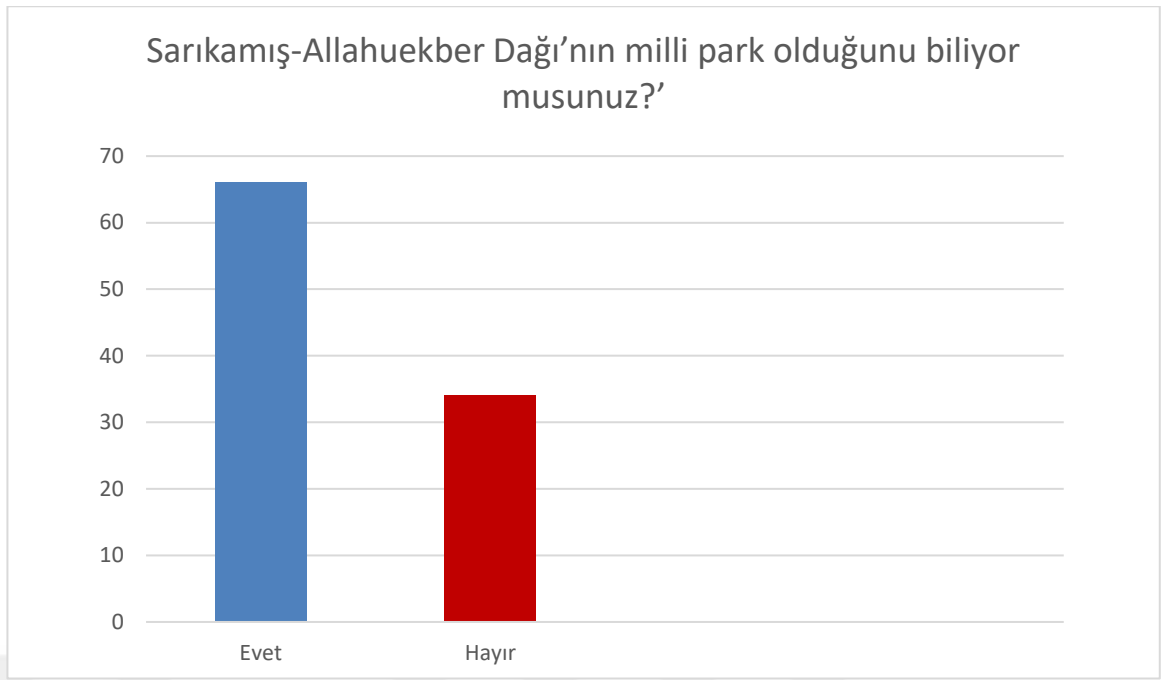
Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’ı milli parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile cinsiyet faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Kadın bireylerin %90 ı sorun yaşamamışken, erkek bireylerin ise %63,3 ü sorun yaşamadığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’ı milli parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusu ile cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 21).

Şekil 21. Ankete katılan katılımcıların milli parkta yaşadıkları sorunlar grafiği

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ına kimlerle geldiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 15-25 yaş arası bireylerin %69,7 si arkadaşlarıyla, 26-35 yaş arası bireylerin %50 si ailesiyle, 36-45 yaş arası bireylerin %61,1 i ailesiyle, 46-55 yaş arası bireylerin %50 si arkadaşlarıyla, 55 yaş üstü bireylerin %60 ı ailesiyle cevabı verildiği görülmektedir. Katılımcıların yaş grupları ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ına kimlerle geldiniz?’ sorusu ile arasında farklılıklar olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’nın milli park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %56,9 u evet cevabını verirken, bekar bireylerin %75,5 i evet cevabını verdikleri görülmüştür. Görüldüğü üzere medeni hal ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’nın milli park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusu arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 22).

Şekil 22. Ankete katılan katılımcıların Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının Milli Park olduğunun bilindiği grafiği

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ına kimlerle geldiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile medeni hal faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Evli bireylerin %62,7 si ailesiyle, %19,6 sı arkadaşlarıyla, %7,8 i yalnız, %5,9 u turla veya okulla, %3,9 u diğer, bekar bireylerin %63,3 ü arkadaşlarıyla, %16,3 ü yalnız, %10,2 si ailesiyle, %6,1 i diğer, %4,1 i tur veya okulla geldiği cevabını verdikleri görülmüştür. Görüldüğü üzere medeni hal ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ına kimlerle geldiniz?’ sorusu arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı milli parkına daha önce gittiniz mi?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile öğrenim düzeyi faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Öğrenim düzeyi ilkokul olan bireylerin %100 ü hayır, ortaokul olan bireylerin %66,7 si hayır, lise olan bireylerin %81,8 i evet, yüksekokul veya üniversite olan bireylerin %58,6 sı hayır, lisans üstü olan bireylerin %58,3 ü hayır cevabını vermişlerdir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı milli parkına daha önce gittiniz mi?’ sorusu arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 23).

Şekil 23. Ankete katılan katılımcıların Milli Parka gelme grafiği

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağına kimlerle geldiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile öğrenim düzeyi faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Öğrenim düzeyi ilkokul olan bireylerin %50 lik oranlarla ailesiyle ve yalnız geldiğini belirtirken, ortaokul olan bireylerin %100 ü ailesiyle, lise olan bireylerin %40,9 u ailesiyle, yüksekokul veya üniversite olan bireylerin %53,4 ü arkadaşlarıyla, lisans üstü olan bireylerin %50 si ailesiyle geldiğini belirtmiştir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağına kimlerle geldiniz?’ sorusuyla arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile öğrenim düzeyi faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Öğrenim düzeyi ilkokul olan bireylerin %50 si, ortaokul olan bireylerin %66,7 si, lise olan bireylerin %50 si, yüksekokul veya üniversite olan bireylerin %82,8 i lisans üstü olan bireylerin %83,3 ü sorun yaşamadığını belirtmiştir. Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusuyla arasında anlamlı bir düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na kimlerle geldiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %46,9 u ailesiyle, işçilerin %80 i ailesiyle, serbest meslek sahibi bireylerin %40 ı ailesiyle, öğrencilerin %75,9 u arkadaşlarıyla, emeklilerin %50 si ailesiyle, ev hanımı olan bireylerin %88,9 u ailesiyle, diğer meslek gruplarının %66,7 si arkadaşlarıyla geldiklerini belirtmişlerdir.

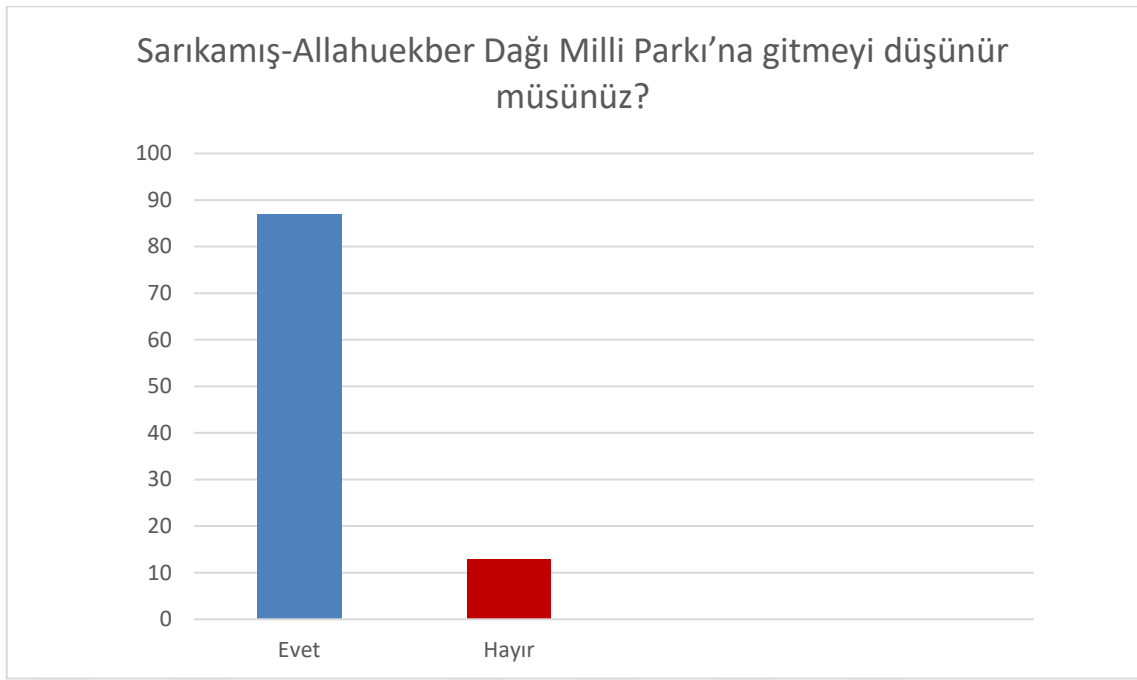
Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağ’ına kimlerle geldiniz?’ sorusu ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Ankete katılan bireylerin ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile meslek grupları faktörünün ilişkisi irdelenmiştir. Memurların %46,9 u bir gün, işçilerin %60 ı birkaç gün, serbest meslek sahibi bireylerin %53,3 ü bir gün, öğrencilerin %75,9 u bir gün, emeklilerin %50 si daha fazla, ev hanımı olan bireylerin %66,7 si bir gün, diğer meslek gruplarının %83,3 ü birkaç gün kalacaklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusu ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 24).

Şekil 24. Ankete katılan katılımcıların Sarıkamış-Allahuekber Dağında kalma süresi grafiği

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na gitmeyi düşünür müsünüz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile aylık gelir faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 1.500’den az geliri olan bireyler %33,3 ü, 1.500-2.000 arası olan bireylerin %100 ü, 2.000-2.500 arası olan bireylerin %75 i, 2.500-3.000 arası olan bireylerin %93,8 i, 3.000’den fazla geliri olan bireylerin %89,5 i evet cevabını vermişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı’na gitmeyi düşünür müsünüz?’ sorusu ile aylık gelir faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 25).

Şekil 25. Ankete katılan katılımcıların Sarıkamış-Allahuekber Dağına gitme düşünceleri grafiği

Katılımcıların ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile aylık gelir faktörü ile arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. 1.500’den az geliri olan bireyler %100 ü bir gün, 1.500-2.000 arası olan bireylerin %75 i bir gün, 2.000-2.500 arası olan bireylerin %50 si bir gün, %31,3 ü daha fazla, 2.500-3.000 arası olan bireylerin %56,3 ü bir gün, %25 i daha fazla, 3.000’den fazla geliri olan bireylerin %49,1 bir gün, %38,6 sı birkaç gün cevabını vermişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusu ile aylık gelir faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağının Milli Park olduğunu biliyor musunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile nereden geldikleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Sarıkamış (merkez)’den gelen bireylerin %89,7 si, Kars’tan gelen bireylerin %66,7 si, çevre illerden gelenlerin %58,8 i, diğer illerden gelenlerin %48,5 i evet cevabını vermişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusu ile katılımcıların nereden geldikleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

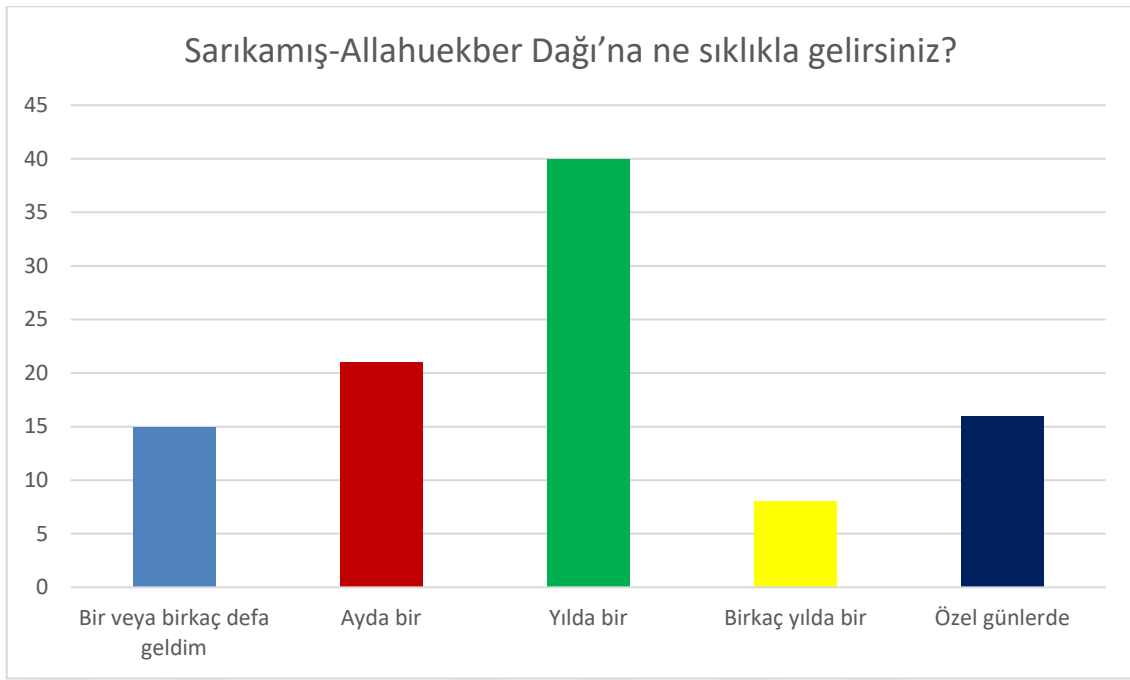
Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na nasıl haberdar olarak geldiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile nereden geldikleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Sarıkamış (merkez)’den gelen bireylerin %27,6 sı diğer, %20,7 si medya, %13,8 lik oranlarla kitap, turizm ofisleri ve arkadaşları aracılığıyla, Kars’tan gelen bireylerin %52,4 ü arkadaşları, %14,3 lük oranlarla kitap ve medya aracılığıyla, çevre illerden gelenlerin %41,2 si arkadaşları, %23,5 i medya, %17,6 sı internet aracılığıyla, diğer illerden gelenlerin %36,4 ü internetle, %21,2 si medya, %18,2 si arkadaşları aracılığıyla haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere

katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na nasıl haberdar olarak geldiniz?’ sorusu ile katılımcıların nereden geldikleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkına daha önce gittiniz mi?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile nerden geldikleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Sarıkamış (merkez)’den gelen bireylerin %75,9 u, Kars’tan gelen bireylerin %52,4 ü, çevre illerden gelenlerin %41,2 si, diğer illerden gelenlerin %27,3 ü evet cevabını vermişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkına daha önce gittiniz mi?’ sorusu ile katılımcıların nereden geldikleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile nerden geldikleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Sarıkamış (merkez)’den gelen bireylerin %41,4 ü bir gün, %31 i daha fazla, Kars’tan gelen bireylerin %71,4 ü bir gün, çevre illerden gelenlerin %88,2 si bir gün, diğer illerden gelenlerin %48,5 i birkaç gün, %36,4 ü bir gün kalmayı tercih etmektedirler. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Burada kalma süreniz nedir?’ sorusu ile katılımcıların nereden geldikleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05).

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na ne sıklıkla gelirsiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile nerden geldikleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Sarıkamış (merkez)’den gelen bireylerin %27,6 lık oranlarla ayda bir, yılda bir ve özel günlerde, Kars’tan gelen bireylerin %42,9 u ayda bir, çevre illerden gelenlerin %41,2 si bir veya birkaç defa gelmektedir, diğer illerden gelenlerin %66,7 si yılda bir gelmektedirler. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı’na ne sıklıkla gelirsiniz’ sorusu ile katılımcıların nereden geldikleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p: anlamlılık düzeyi <0.05) (Şekil 26).

Şekil 26. Ankete katılan katılımcıların hangi sıklıkta gelme grafiği

Katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar ile nereden geldikleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir. Sarıkamış (merkez)’den gelen bireylerin %41,4 ü, Kars’tan gelen bireylerin %85,7 si, çevre illerden gelenlerin %82,4 ü, diğer illerden gelenlerin %90,9 u sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların ‘Sarıkamış-Allahuekber Dağı Milli Parkı ile ilgili daha önce sorun yaşadınız mı?’ sorusu ile katılımcıların nereden geldikleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p : anlamlılık düzeyi <0.05).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sonuç

Her türlü doğal kaynağın kullanımında temel ilke, doğada koruma ve kullanma dengesinin sağlanmasıdır. İçinde yaşadığımız yüzyılda doğal kaynakların aşırı ve dengesiz kullanımı sonucu, yaratılan çevre sorunları ve tahribatın, insanlar dahil dünyadaki her türlü canlının yaşamını tehdit eden boyutlara ulaştığı, bugün artık herkesçe bilinmektedir (Kızılırmak, 2011). Alkan ve Korkmaz (2012)' ye göre; dünyadaki gelişmeler ışığında belirlenen ulusal strateji ve politikalarla bir taraftan doğal kaynakların korunmasına yönelik gelişmeler takip edilmeye çalışılırken; diğer taraftan mevcut veya potansiyel korunan alanlardan elde edilecek ekonomik kazanımlar bu kaynakların korunmasının önüne geçebilmektedir. Bu gelişmelerin sonucu olarak; bugüne kadar birçok sanayi tesisi, yerleşmeler, turizm tesisleri, madencilik işletmeleri ve alt-yapı yatırımlarının bilimsel arazi kullanım planlaması ilkelerine uyulmadan orman, mera, sulak alan gibi ekosistemler üzerinde kurulduğu ve ekonomik kalkınma gerekçeleriyle doğal kaynakların ciddi zarar gördüğü söylenebilir (Atmış ve Artar, 2013).

Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması amacıyla bu değerlerin sürekli izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı farklı doğal zenginliklere sahiptir. Tarihsel öneminin yanı sıra yaban hayatı ve kış turizmi açısından büyük önem arz etmektedir. Bölgenin güneydeki son orman alanı olması, en yüksekteki sarıçam ağaçlarının bulunması, ormanların baskısı, rekreasyon ve yaban hayatı zenginliği gibi faktörler nedeniyle önemli bir koruma alanıdır. Bundan dolayı mili park statüsüne alınarak korunan alan olarak ilan edilmiştir (Anonim, 2012).

2004'te Milli Park olarak ilan edilen Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının Milli Park olmasıyla birlikte yörenin tanınırlığının da artış sağlanmıştır. Fakat yine de sağlanan bu artış istenilen düzeylere ulaşmamıştır. 2004 ten günümüze kadar alanda yapılan değişimler hala tam olarak sağlanmamıştır. Alanın daha birçok eksiği ve tamamlanması gereken projeleri mevcuttur. Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının içerisinde bulundurduğu hem potansiyel hem de coğrafi bakımdan ender güzelliklere sahip bir alandır. Hem kış hem de yaz olarak alanın kullanılabilirliği mevcuttur. Yapılan incelemeler sonucunda Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın alan potansiyelinin çok yüksek olduğu ve bu potansiyelin doğru şekilde kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ama Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı

özel koruma bölgesi ilan edildiğinden dolayı maalesef birçok yapılacak olan faaliyetler durdurulmuş, ertelenmiş ya da gerçekleştirilememiştir. Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın tanınırlık oranının daha da artması yöreye turizm açısından hem ekonomik hem de sosyal açıdan birçok avantaj sağlayacaktır.

Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkının sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerler hem bölge açısından hem de Türkiye açısından çok önemlidir. Milli Park olarak bölgenin ilanından sonra geçen 17 yılda ki değişimler bu çalışmada ele alınmıştır. Sarıkamış-Allahuekber Dağları milli parkı 22.520 hektar büyüklüğünde Milli park olarak ilan edilmiştir. Bölgede birçok farklı bitki türü bulunmaktadır. Bunun içinde endemik türlerde dahildir. Ayrıca yaban hayatından birçok farklı türe ev sahipliği yapmaktadır. Alanla ilgili çalışmada literatür taraması, bölge analizi sağlanmış ve anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Yerel halkla yapılan anketler sonucunda Sarıkamış Allahuekber Dağları' nın milli park olarak tanınırlık oranı %71 olduğu görülmüştür yani %29 u bilmemektedir. Bu da yöre halkının 1/3 ü alanın milli park olduğunu bilmediği anlamına gelmektedir. Yerel halkın birçoğu milli park olduğunu bilmektedir. Bu da bize gösteriyor ki daha kendi yöre halkı tarafından tam olarak tanınırlık sağlayamamıştır. Bunun nedeni de tanıtımların yetersiz olmasından ve yerel halkın bilinçlendirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Yerel halk tarafından %42 oranının da kışın, %39 oranında yazın tercih edildiği görülmüştür. Bunun nedeni yöre halkının kışın kayak amacıyla alan kullanımı sağlamış olmalarıdır ve aynı zamanda anma töreni amacıyla alana gelmektedir. Yazın ise tercih edilmesinin nedeni rekreasyonel amaçla, dinlenme ve piknik amacıyla kullanılmasıdır. Yaz ve kış kullanımları neredeyse eşit oranda tercih edilen bir yer haline gelmiştir. Bunun nedeni de sadece kayak turizmi değil yazın da güzellikleriyle tercih edilmektedir.

Yerel halk milli parka ulaşım sağlamaya çalışırken çoğunlukla özel taşıtlarını tercih etmektedirler. Milli parka ulaşım amacı ile otobüs seferlerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Böylelikle ulaşım otobüsler ya da toplu taşıma araçları ile sağlandığında hem yöre halkının sık gelmesi sağlanmış olacaktır hem de özel araçlardan kaynaklanan otopark sıkıntısı minimuma indirilecektir.

Yöre halkının milli parkı tercih etme nedeni büyük oranda doğal çevre ve manzara güzelliği (%76) olduğu görülmektedir. Yani bu durumda yerel halk tarafından doğal güzellikleri keşfedilmiştir. Bundan dolayı milli parkta bulunan yaban hayatı, bitki çeşitliliğinin ve doğal yapısının korunması için çalışmaların arttırılması gereklidir.

Anket sonuçlarına göre yöre halkının milli parkı kullanım amacı piknik, dinlenmek-temiz hava ve kayak amacıyla kullanım sağladıkları görülmüştür. Yöre halkının milli parkı

kullanamama sebepleri arasında en çok ulaşım güçlüğü yaşadığı ve bundan dolayı gelmelerinin kısıtlandığını katılımcılar belirtmektedir. Ayrıca çıkan anket sonucuna göre olmasını istedikleri ve eksik gördükleri tesisler olarak yürüyüş yol-patika, seyir terasları, giriş-danışma kulübesi, satış mağazası... vs olduğunu belirtmişlerdir. Bu eksiklikler tamamlandıktan sonra hem alanın kullanım kolaylığı sağlanmış olacaktır.

Alana gelen ziyaretçilerle yapılan anket sonuçlarına göre Sarıkamış-Allahuekber Dağlarının tanınırlık oranı %66 olarak tespit edilmiştir. Bu durum yöre halkının bilinçsiz ve ilgisiz olduğunu vurgulamaktadır. Yöreye gelen ziyaretçilerin yarısında fazlası (%51) Milli Parka hiç gelmemiş kişilerdir. Fakat ziyaretçilerin %87 si Milli Parka gitmek istediğini belirtmiştir. Milli Parka gezi için turlar düzenlenirse %66 sı katılacağını belirtmiştir. Sarıkamış-Allahuekber Dağlarına ziyaretçiler çoğunlukla kışın geldiğini belirttiler. Bunun nedeni de yörenin Milli Park oluşundan çok kayak merkezinin olmasıdır. Gelen ziyaretçilerin %54 ü günü birlik geldiği görülmüştür. Bunun nedeni de hem maliyet hem de alanda yapılacak aktivitelerin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Ziyaretçilere Milli Parkta yaşadığı veya olası yaşayacağı sorunları nereye iletebilecekleri sorulduğunda %39 oranında Milli Parklar Şube Müdürlüğü cevabı alınmıştır.

Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı için 12.10.2016 tarihinde hazırlanan Korunan Alan Beş Yıllık Eylem Planı Gerçekleşmeleri Takip Çizelgesi 'ne göre devam eden çalışmalar;

1. Sarıkamış Harekâtı Alt Planının Hazırlanması

2019 yılında tamamlanması planlanan bu işlemin tamamlandığına dair herhangi bir bulguya rastlanamadı. Çalışmalar devam ettiği ve sergileme-panorama yapım işiyle tamamlanması planlandığı eylem planı içerisinde belirtilmiştir. 2019 yılında bitirileceği ön görülmüş ama çalışmalar halen devam etmektedir (Tablo 11).

2. Ekosistem tabanlı fonksiyonel orman amenajman planının hazırlanması

Ekosisteme uygun şekilde Sarıkamış Allahuekber Dağlarının orman amenajmanı sağlanması 2016 yılında programa alındı 2017 yılında tamamlanması planlanmaktaydı fakat halen çalışmalar devam etmektedir.

3. Milli Park ile ilgili e-kitaplık ve dökümantasyon merkezinin kurulması

UDGP ye göre faaliyet süresi devam ettiği belirtilmiştir. Maalesef daha çalışmaları devam ediyor.

4. Günübirlik kullanım alanlarının düzenlenmesi

Çalışmanın devam ettiği ve Milli Park alanının askeri güvenlik bölgesi içerisinde kalmasından dolayı çalışma yapılamadığı belirtilmiştir.

5. Milli Park'ın güneyindeki Yukarısarıkamış Mah. Dikenli Tabya Şehitliği yolu üzerindeki İdare ve Ziyaretçi Merkezinin yapılması

2016 yılında yapılması planlanan çalışmaya ilgili firmaya süre uzatımı verildi. Yapımı halen devam ettiği belirtilmiştir.

6. Yöre halkı, ilgi grupları, idareciler, öğrenciler vb. gruplara eko-turizm eğitimi verilmesi

Uzun devre gelişim planına (UDGP) göre faaliyet süresi devam ediyor. Bu eğitim sayesinde çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten turizm hakkında bilgilendirme sağlanmış olacaktır.

Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı için 12.10.2016 tarihinde hazırlanan Korunan Alan Beş Yıllık Eylem Planı Gerçekleşmeleri Takip Çizelgesi 'ne göre henüz gerçekleşmeyen çalışmalar;

1. Tarımsal Uygulama Programı ve Otlatma Yönetimi Alt Planının Hazırlanması

2018 yılında tamamlanması planlanan çalışma devreye girmiştir. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkına yöre halkı hayvanlarını otlatmaya getirmemesi için bu çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışma kapsamında Milli Parkta bulunan bitki çeşitliliğinin korunması ve bütünlüğünün bozulmaması planlanmaktadır. Fakat yöre halkı büyük bir çoğunluğu hayvancılık ile geçimini sağladığı için zorluk yaşadığını alternatif otlatma alanlarının sunulmasını istemektedir. Ya da hayvanların yem ücreti olarak destek beklediklerini belirttiler. Ayrıca tarımsal uyulama için destek beklediklerini uygun alanların seçilerek teşvik ile ekonomilerinin biraz olsun canlanması gerekmektedir.

2. Milli Park alanı ve yakın çevredeki habitat değişimlerinin araştırılması ve değerlendirilmesi

Özel güvenlik bölgesi olması sebebiyle bu çalışmaya ara verildi. 2019 yılında tamamlanacağı bilgisi verilmiştir ama bu konu ile ilgili herhangi bir dokümantasyona ulaşılamadı. Bu çalışmanın bir an önce sonuçlandırılarak habitat değişimini ve bu değişime neden olan faktörlerin belirlenerek çalışmaların devam ettirilmesi gereklidir.

3. Giriş Kontrol kapılarının, otopark alanlarının oluşturulması

Çalışmanın devam ettiği ve Milli Park alanının askeri güvenlik bölgesi içerisinde kalmasından dolayı çalışmalar yapılamamıştır.

4. Çakırbaba mevkideki Tanıtım Biriminin yapılması

Erzurum şube müdürlüğünce yapılacak olan Çakırbaba mevkideki tanıtım birimi maalesef hala gerçekleştirilemedi. Bu tanıtım biriminin yapılmasıyla turistlerin öncelikle alan hakkında bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

5. Tur güzergahlarının ve mola noktalarının, oluşturulması bu alanlarda bilgilendirme panoları, manzara seyir noktalarının ve yönlendirme levhalarının düzenlenmesi

2107 yılında tamamlanması ön görülmüştür fakat çalışmalar halen devam etmektedir. Bunun nedeni ise Milli Park alanının askeri güvenlik bölgesi içerisinde kalmasından çalışma tamamlanmamıştır. Maalesef çalışma halen tam olarak bitirilememiştir. Milli Park içerisinde yönlendirme levhalarında, bilgilendirme panolarında ciddi eksiklikler vardır. Manzara seyir noktaları ve tur güzergahları belirlenmiş ama faaliyete geçilerek gerekli düzenlemeler tam olarak yapılmamıştır. Bu düzenlemeler yapıldıktan sonra Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı ziyaretçiler için uğrak bir yer haline gelecektir.

6. Milli Park içerisinde yer alan tarım alanlarında ekolojik tarıma geçilmesi

UDGP ye göre faaliyet süresi 2017 de başlayacaktı. Fakat hala bu işlem gerçekleştirilemedi.

7. Eğitim ve bilinçlendirme programının hazırlanması ve uygulamaya geçilmesi

Alan hakkında yapılan eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının devam ettiği belirtilmiştir. Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı dinamik ve değişen bir yapıda olduğundan dolayı bu eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının devam ettirilmesi alan açısından büyük önem arz etmektedir.

8. Otlatma Yönetimi Alt Planına göre hayvan sayılarının ve otlatma alanlarının kontrolü

UDGP ye göre faaliyet süresinin devam ettiği belirtilmiş. Düzenli ve belli aralıklarla hayvan kontrolü sağlandığında Sarıkamış-Allahuekber Dağları Mili Parkı'nın ve çevresinin üzerinde ki baskılar minimum düzeye indirilecektir. Ve bu şekilde ekosistemin devamlılığı sağlanarak Milli Parkın sürekliliği sağlanmış olacaktır.

9. Sürdürülebilir Turizm ve Ziyaretçi Yönetim Programının hazırlanması ve uygulamaya geçilmesi

Faaliyet süresi devam eden bu çalışmanın en kısa süre içinde tamamlanarak uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bu faaliyet uygulanmaya başlandığı zaman hem Milli Park için hem de yöre halkı ve çevresinin tanınırlığı artacaktır. Aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan yöreye birçok artı değer katacaktır. Alan kullanım potansiyelinin yüksek olduğu bu bölgede turizm için yapılan tüm çalışmalar avantaj sağlayacaktır. Ziyaretçiler için yönetim programı hazırlandığı zaman alanda en uygun kullanım sağlayabilecekleri ve Milli Park'ta oluşabilecek tahripler en alt seviyeye düşürülmüş olacaktır.

10. Alan kılavuzluğu eğitiminin verilmesi

UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor. Bu çalışma tamamlandığı alana gelen yerli ve yabancı turistlerin alanla ilgili bilgilendirilmesi sağlanmış olacaktır.

11. Milli Park alanı ve yakın çevresinde üretilen ekolojik tarım ve hayvansal ürünlerin bir marka altında ve kurumsal kimlikle pazarlanması

Bu faaliyet için 2017 yılında başlanması planlandığı UDGP de belirtilmiştir fakat hala bu konu ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Bu konu ile ilgili çalışmaların hızlandırılması hem bölge halkının ekonomik olarak kalkınmasına hem de bölgenin tanınırlığının artmasına fayda sağlayacaktır.

12. Milli Park çevresindeki yerleşmelerde, konaklama faaliyetlerinin geliştirilmesi, pansiyonculuğun özendirilmesi

Bu faaliyette amaçlanan bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin Sarıkamış-Allahuekber Dağlarında daha uzun konaklama sağlaması hedeflenmektedir. Fakat bu çalışmada halen gerçekleştirilememiştir.

13. Milli Park Giriş kapılarından ücret alınması

Milli park girişinde yapılan giriş kapılarından halen ücret alınmamaktadır. Milli Park Alanının Askeri Güvenlik Bölgesi içerisinde kalmasından dolayı işlem gerçekleştirilemediği belirtilmiştir. Fakat alınacak bu ücretler yine Milli Park için harca yapılacağından veya bölge için gelir sayılacağından bir an önce bu konu ile ilgili işlem sağlanması gereklidir.

14. Milli Park yöneticileri, sorumlu kuruluş personellerine milli park kavramı, yönetimi, işletmesi vb. konularda eğitim verilmesi

UDGP ye göre faaliyet süresi devam etmektedir. Eğitim çalışmaları halen tamamlanamamıştır.

15. Milli Park yönetiminde orman mühendisi, biyolog, arkeolog, çevre mühendisi, turizm uzmanları istihdam edilmesi

Bakanlığımızın Personel Alımına göre gerçekleştirileceği belirtilmiştir fakat hala alımlar sağlanmamıştır. Araştırma alanının bu meslek gruplarına en kısa ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

16. Su kaynaklarının debilerinin fizikokimyasal özelliklerinin ve kirlilik durumlarının periyodik olarak izlenmesi ve gerektiğinde önlemlerinin alınması

Sarıkamış-Allahuekber Dağlarında bulunan su kaynakları için planlanan bu faaliyet halen gerçekleştirilememiştir.

17. Park içindeki tarım alanlarında ekolojik tarıma geçilmesi

Sarıkamış-Allahuekber Dağları içerisinde bulunan tarım alanları için ekolojik tarım planlanmaktadır. Fakat milli parkta ekolojik tarımla ilgili herhangi bir faaliyet henüz gerçekleştirilememiştir.

Tablo 11. Korunan Alan Beş Yıllık Eylem Planı Gerçekleşmeleri Takip Çizelgesi

Onaylı UDGP/YP/GP eylem planı kapsamında öngörülen faaliyetler	Gerçekleşti mi?	Gerçekleşmeme/ başlanmama sebebi-sebepleri	Ne zaman gerçekleştirilecek?	Görüş ve açıklamalar
1.Sarıkamış Harekâtı Alt Planının Hazırlanması	Devam Ediyor	Çalışmalar devam ediyor. Sergileme ve panorama yapım işiyle tamamlanacak	-	
2.Tarımsal Uygulama Programı ve Otlatma Yönetimi Alt Planının Hazırlanması	Gerçekleştirilecek	-	2018 yılında tamamlanacağı Eylem Planında belirtilmişti fakat işlemler halen gerçekleştirilemedi	
3.Ekosistem tabanlı fonksiyonel orman amenajman planının hazırlanması	Devam Ediyor	-	2016 yılında programa alındı 2017 yılında tamamlanması planlanmaktaydı fakat hala devam ediyor	
4.Flora ve vejetasyon çalışmalarının yapılması	Gerçekleşti	-	-	
5.Fauna çalışmalarının yapılması	Gerçekleşti	-	-	
6.Milli Park alanı ve yakın çevredeki habitat değişimlerinin araştırılması ve değerlendirilmesi	Gerçekleştirilecek	Özel Güvenlik Bölgesi olması sebebiyle çalışmalara ara verildi	-	

Tablo 11. (Devamı)

7.Milli Park Logosunun belirlenmesi	Gerçekleşti	-	-	Genel Müdürlüğe sunuldu
8.Ulusal ve bölgesel medya kuruluşları ile temasa geçilerek Milli Park'ın tanıtımının yapılması	Gerçekleşti	-	-	Milli Parkın tanıtımı ile ilgili olarak belgesel çekimi yaptırıldı. Tanıtım çalışmaları devam ediyor
9.Tanıtım, bilgilendirme amaçlı bir web sitesinin oluşturulması	Gerçekleşti	-	-	Genel Müdürlüğümüz web sitesinde Milli Parkı tanıtıcı web sayfası bulunmaktadır
10.Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı ile yapılan bilimsel çalışmaların derlenmesi ve kamuoyu ile paylaşılması	Gerçekleşti	-	-	✓
11.Milli Park ile ilgili e-kitaplık ve dökümantasyon merkezinin kurulması	Devam Ediyor	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	➤
12.Günübirlik kullanım alanlarının düzenlenmesi	Devam Ediyor	Milli Park Alanının Askeri Güvenlik Bölgesi içerisinde kalmasından dolayı çalışma yapılamamaktadır	-	➤
13.Giriş Kontrol kapılarının, otopark alanlarının oluşturulması	Gerçekleştirilecek	Milli Park Alanının Askeri Güvenlik Bölgesi içerisinde kalmasından dolayı çalışma yapılamamaktadır	-	□
14.Milli Park'ın Kızılçubuk girişinde tanıtım biriminin yapılması	Gerçekleşti	-	-	Milli Park Kızılçubuk girişinde Giriş Tanıtım Birimi yapımı tamamlanmıştır
15.Milli Park'ın güneyindeki Yukarısarıkamış Mah. Dikenli Tabya Şehitliği yolu üzerindeki İdare ve Ziyaretçi Merkezinin yapılması	Devam Ediyor	İlgili firmaya süre uzatımı verildi. Yapımı hala devam ediyor.	-	➤
16.Çakırbaba mevkiindeki Tanıtım Biriminin yapılması	Gerçekleştirilecek	Erzurum Şube Müdürlüğünce yapılacaktır.	-	□
17.Milli Park içinde yer alan şehitliklerin düzenlenmesi, abide ve anıtların yapımı	Gerçekleşti	-	-	2014 Yılı içerisinde tamamlanmıştır.

Tablo 11. (Devamı)

18.Tur güzergahlarının ve mola noktalarının, oluşturulması bu alanlarda bilgilendirme panoları, manzara seyir noktalarının ve yönlendirme levhalarının düzenlenmesi	Gerçekleştirilecek	Milli Park Alanının Askeri Güvenlik Bölgesi içerisinde kalmasından dolayı çalışma yapılamamaktadır	-	
19.Alan Kullanım Kılavuzunun hazırlanması	Gerçekleşti	-	-	
20.Milli Park içerisinde yer alan tarım alanlarında ekolojik tarıma geçilmesi	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi 2017 de başlayacaktı	-	
21.Eğitim ve bilinçlendirme programının hazırlanması ve uygulamaya geçilmesi	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	
22.Otlatma Yönetimi Alt Planına göre hayvan sayılarının ve otlatma alanlarının kontrolü	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	
23.Sürdürülebilir Turizm ve Ziyaretçi Yönetim Programının hazırlanması ve uygulamaya geçilmesi	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	
24.Alan kılavuzluğu eğitiminin verilmesi	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	
25.Milli Park alanının sahip olduğu potansiyellerin ortaya konulabilmesi amacıyla sosyo-ekonomik çalışmalar ve Pazar araştırmalarının yapılması	Gerçekleşti	-	-	
26.Yöre halkı, ilgi grupları, idareciler, öğrenciler vb. gruplara eko-turizm eğitimi verilmesi	Devam ediyor	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	
27.Milli Park alanı ve yakın çevresinde üretilen ekolojik tarım ve hayvansal ürünlerin bir marka altında ve kurumsal kimlikle pazarlanması	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi başlamadı 2017 de başlayacaktı	-	
28.Milli Park çevresindeki yerleşmelerde, konaklama faaliyetlerinin geliştirilmesi, pansiyonculuğun özendirilmesi	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi başlamadı 2017 de başlayacaktı	-	

Tablo 11. (Devamı)

29.Faaliyet ve hizmetlerin çeşitli yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar vb. kurumlarla paylaşılması	Gerçekleşti	-	-	✓
30.Katı atık ve atık su toplanması ve bertarafı konularında yerel yönetimlerle iş birliğine gidilmesi	Gerçekleşti	-	-	✓
31.Milli Park Giriş kapılarından ücret alınması	Gerçekleştirilecek	Milli Park Girişinde yapımı tamamlanan Giriş Takı henüz faaliyete geçmemiştir.	-	Milli Park Alanının Askeri Güvenlik Bölgesi içerisinde kalmasından dolayı henüz faaliyete başlanmadı.
32.Milli Park yöneticileri, sorumlu kuruluş personellerine milli park kavramı, yönetimi, işletmesi vb. konularda eğitim verilmesi	Gerçekleştirilecek	UDGP ye göre faaliyet süresi devam ediyor.	-	□
33.Milli Park yönetiminde orman mühendisi, biyolog, arkeolog, çevre mühendisi, turizm uzmanları istihdam edilmesi	Gerçekleştirilecek	Bakanlığımızın Personel Alımına göre gerçekleştirilecektir.	-	□
34.Su kaynaklarının debilerinin fizikokimyasal özelliklerinin ve kirlilik durumlarının periyodik olarak izlenmesi ve gerektiğinde önlemlerinin alınması	Gerçekleştirilecek	-	-	□
35.Park içindeki tarım alanlarında ekolojik tarıma geçilmesi	Gerçekleştirilecek	-	-	□

Öneriler

Doğa koruma çalışmaları dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemini artırmaktadır. Bu bağlamda batı bölgeleri başta olmak üzere ülkenin birçok yerinde çok sayıda koruma bölgesi ilan edilmiş ve ilan edilmeye devam etmektedir. Sayılarının artması bu alanların bozulma riskinin önlenmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Ancak bir yeri koruma alanı ilan ettikten sonra bu alanın birçok yönden desteklenmesi gerekmektedir. Yapılan 2004 yılında milli park olarak ilan edilen ancak yapılan yatırımlar konusunda istenilen seviyeye gelememiştir. 35 başlıkta incelenen milli parkın 12 başlığı tamamlanmış olup, geçen 17 sene sonunda 6 başlıkta çalışmalar devam etmekte ve maalesef 17 başlıkta ise çalışmalara başlanamamıştır. Bu doğrultuda Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı için bazı öneriler getirilmiştir.

Bu öneriler:

- Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı' da belirlenen kırmızı ve mavi başlıklar için acilen çalışmalar başlatılmalı ve hızlı bir şekilde bitirilmeli,
- Alanla ilgili yöneticilere ve yöre halkına yapılan çalışmaların mevcut durumu, planlanan çalışmalar hakkında bilgi verilerek halkın bilinçlendirilmeli. Bu sayede yöre halkı alan hakkında aha iyi bilgi sahibi olup aidiyet duygusuna kavuşturulabilir. Ayrıca önemli oranda milli parktan habersiz halkın da bilgilendirilmesi sağlanmalı,
- Alan tanıtımının daha fazla ve etkili yapılarak yerli ve yabancı turistlerin dikkatinin çekilmeli. Özellikle televizyon programlarının ve haberlerin daha fazla yapılarak ilginin artırılması sağlanabilir.
- Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ve siyasiler ile bürokratların da tanıtım çalışmalarının içine katılmalıdır. Bu sayede milli parkın eksiklerin giderilmesinde katkı sağlanmalı,
- Kars merkez ve Sarıkamış ilçesinde değişik gün ve saatlerde milli park seferler yapılması,
- Kars ve Çıldır Gölü'ne özellikle kış aylarında tren ve uçak ile yapılan turistik ziyaretler kapsamına milli parka dahil edilmeli,
- Bu turlar kış ayları dışındaki mevsimlere de yayılmalı,
- Gelen turistlere yöre ürünleri satışları yapılarak yöre halkının kalkındırılması ve böylece milli parka aidiyet duygusu artırılmalı,
- Yine yöre halkının alanın imkanlarından daha fazla yararlandırılması için araştırmaların yapılmalı,
- Öncelikle milli parka bütçeden ayrılan payın artırılması gereklidir. Bu payın artırılması ile;
 - Milli park için yapılacak alan içi ve alan dışı yolların yollar düzeltilmeli. Kış mevsimi başta olmak üzere gelen ziyaretçilerin alana ulaşım konusunda sorun yaşamamalı,
 - Alan dışı ve alan içi yönlendirme ve tanıtım levhaları daha iyi yapılmalı. Böylece kırsal nitelikteki alanda insanlar kaybolma korkusu yaşamadan ulaşabilmeli,
 - Milli park içerisinde çalışan personel sayısının arttırılması. Özellikle tanıtım ve alanın korunması, bakımı ile teknik alet ve ekipman kullanan personel sayısı yeterli olmalı,
 - Donatı elemanları sayı olarak yeterlilikleri dışında soğuk iklim şartları ve vandalizme karşı dayanıklı olmalı. Ayrıca kullanılacak donatı elemanlarının

tasarımsal özelliklerinin kırsal nitelik ve alanın tarihi yapısı ile uyumlu olması gereklidir.

- Girişle birlikte sinevizyon salonunun bulunması gereklidir.
- Milli park içinde veya etrafında büfe ve satış mağazalarının açılması bu alanlarda yörenin kendi ürünlerinin tanıtımı yapılarak markalaştırılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu sayede hem yöre halkı ekonomik olarak fayda sağlayacaktır hem de yörenin tanınırlığı arttırılmış olacaktır.
- Flora ve fauna tanıtım alanlarının oluşturulmalı, alan özgü endemik ve nadir bitkiler ile yaban hayatı tanıtımı ve korunması için gerekli önlemler alınmalı
- Şehitliklerin ve arkeolojik alanların korunmasına özen gösterilmeli. Bunun için Sarıkamış'ta bulunan çok sayıda şehitlik ve arkeolojik alanların mevcut durumları gözden geçirilerek daha iyi hale getirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Milli Park içerisinde ki yolların düzenlenmesi ile alana içinde ulaşılabilirlik sağlanmış olacaktır. Gelen yerli halk ve turistler bu sayede alan içinde rahat gezinme imkânı bulmuş olacaklardır. Alan içerisinde ki personel sayısının arttırılması çok önemlidir. Alan içerisinde alanı bilen personeller hem tarihi açıdan hem de flora ve fauna açısından rehberlik ederek alana gelenleri bilgilendirmiş olacaktır. Ve ayrıca ala içerisinde yönlendirmeler yaparak alanın etkin kullanımı sağlanmış olacaktır.

Milli Park içerisinde bulunan donatı elemanlarının alana uygun bir şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir. Hem alana uygun hem de gelen ziyaretçiler isteklerini karşılayacak şekilde işlem görmelidir. Alan içerisinde tanıtıcı ve yönlendirici levhalar eklenerek alan kullanımı arttırılmış olacaktır. Hem de milli park içerisinde ziyaretçiler kendi imkanlarıyla gezinti sağlayabileceklerdir. Girişlerde danışma kulübelerinin sağlanması ziyaretçilerin alana girmeden önce ön bilgilendirme alması açısından hem de girişlerin ücretlendirilerek tahsil edilmesi açısından avantaj sağlayacaktır. Sağlanan bu ücretlendirmeler milli park için harcanacak olup yine milli parka katkı sağlayacaktır.

Milli park içinde veya etrafında büfe ve satış mağazalarının açılması bu alanlarda yörenin kendi ürünlerinin tanıtımı yapılarak markalaştırılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu sayede hem yöre halkı ekonomik olarak fayda sağlayacaktır hem de yörenin tanınırlığı arttırılmış olacaktır. Milli parkta flora ve fauna tanıtım alanları kurularak alanda yetişen türler hakkında bilgi alarak endemik ve tehlikede olan bitki topluluklarının ayrıca alanda bulunan yaban hayatı hakkında bilgilendirmeleri sağlanmış olacaktır.

Milli park içerisinde bulunan şehitliklerin ve arkeolojik alanların itina ile korunmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Şehitliklerin daha sonra ki nesillere aynı şekilde aktarımı sağlanmalıdır. Bölgenin tarihi açıdan önemi düşünülerek koruma ve kullanım dengesi içerisinde anma törenleri ve geziler gerçekleştirilmelidir. Ayrıca milli park hakkında yöre halkına ve yöneticilere bilgilendirmeler sağlanarak eğitimler verilmelidir. Bölge bilinçlendirildiği zaman Sarıkamış-Allahuekber Dağları Milli Parkı'nın alan tanıtımı medya ve sosyal alanlarda gerçekleştirilerek daha fazla turistlerin alana gelmesi amaçlanmalıdır.

Türkiye'de korunan alanlar ve içinde milli parklar nicel yanı sayısal olarak iyi durum da bu alanların bozulmadan korunması adına iyi bir yöndür. Ancak bu alanların korunmasına yönelik planlama ve uygulama çalışmaları çok yavaş gitmektedir. Bu çalışmaların hızlandırılarak gerekli işlemler sağlanmalı ve alan tanıtımı yapılarak yerli ve yabancı turistlerin odağı haline getirilmelidir. Korunan alanlar için ayrılan bütçe arttırılmalı ve altyapı çalışmaları hızlanmalıdır. Aynı şekilde malzeme ve personel sayılarında da artış sağlanmalıdır. Milli parkların hem nicel ve nitel olarak iyileştirilmesi gerekmektedir.

Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı örneğinde yola çıkılarak diğer koruma alanları içinde geçerli olan ve yavaş işleyen kısımların belirlenerek bu yönde hızlandırmak için gerekli çalışmalar yapılması için bakanlık düzeyinde girişimlerin artırılması gereklidir.

Bu çalışmalarla birlikte alanın tanıtımı iyi yapılarak hem yöre halkı hem de ziyaretçilerin ilgisi çekilmelidir. Yine medya, siyasi ve bürokrasi yönleri de dikkate alınmalıdır. Unutulmamalı ki bir alanın koruma alanı ilan etmekle çalışmalar bitmeyip, aslında yeni başlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akay, B., ve Yılmaz, N., 2018. Kırklareli’de Ekoturizm Sertifikalarından Koruma Alanları Ağı (PAN Parks)’nın Uygulanabilirliği ve Vize İlçesi Cittaslow Kazanımları. *Turizm Akademik Dergisi*, 5 (2), 215-224.
- Akman, M., 2008. Artvin Karagöl-Sahara Milli Parkı İçerisindeki Köylerin Sosyo-Ekonomik Dokusu ve Milli Park ile İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Akten, S., ve Gül, A., 2014. Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçilerin Olası Etki Düzeyleri Önlem ve Standartların Belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı Örneği). *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 15, 130-139.
- Altın, Ç., 2018. Sarıkamış Ormanları Paederinae ve Xantholinini (Coleoptera: Staphylinidae) Türleri Üzerinde Faunistik ve Taksonomik Araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Anonim, 2012. Sarıkamış Allahuekber Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı.
- Anonim, 2020. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=KARS>
- Anonim2, 2020. http://coğrafyaharita.com/haritalarim/4l_kars_ili_haritasi.png
- Anonymous, 1983. Milli Parklar Kanunu. 11. 08. 1983 Tarih ve 18132 Sayılı Resmi Gazete.
- Arı, Y., 2006. Ramsar Sözleşmesi' nin Doğa Koruma Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11 (15), 275-302.
- Atmış, E. ve Artar, M., 2013. Türkiye’de Korumadan Kullanmaya Yönelen Doğa Koruma Politikalarının Değerlendirilmesi. 2023’e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 31 Ekim-3 Kasım 2013/Antalya. Orman Mühendisleri Odası Yayını. S: 403-422.
- Aydoğdu, A., ve Öztürk, S., 2012. Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın Rekreatyonel Olanakları. I Rekreatyon Araştırmaları Kongresi, 611-628.
- Aytaç, A., ve Semenderoğlu, A., 2012. Amanos Dağları’nın Orta Kesiminin, Doğa Koruma Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 1-14.
- Bilgili, A., 2007. Sarıkamış Orman İçi Meralarının Bitki Örtüsü ve Yem Kalitesinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çelik, K., 2018. Kış Turizminde Destinasyon Markalaşması: Sarıkamış Kayak Merkezi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığında: Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik, 2012.
- Çiftçi, Y., 2001. Türkiye’deki Milli Parklar. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, M., 2010. İspir Yedigöller ve Çevresinin Korunan Alan Kriterleri Yönünden Araştırılması. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Demir, M., ve Alım, M., (2016). Sarıkamış Bayraktepe (Cıbiltepe) Kış Sporları ve Turizmi Merkezine Ait Coğrafi Bir Değerlendirme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 241-275.

- Demirel, Ö., 2005. Doğa Koruma ve Milli Parklar. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları No: 219, 424 s, Trabzon.
- Demirel, Ö., 2017. 4. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi 9 – 12 Kasım 2017, Kuşadası, Aydın
- Doğan, T., 2019. Garnizon Kent Sarıkamış'ta Rus Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Donk, M., and Cottrell, S., 2002. Developing a Visitor Management Framework for WWF's PAN Parks Project – Case Study of a National Park in France. Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings ed by A. Arnberger, C. Brandenburg, A. Muhar 2002, Vienna, Austria: Institute for Landscape Architecture and Landscape Management, 320-327.
- Dünya, N., 2012. Doğa Koruma Alanlarından Milli Parklarda Baraj ve Hidroelektrik Santrali Uygulamalarının İncelenmesi: Munzur Vadisi Milli Parkı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Düzgüneş, E., 2009. Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)'nda Koruma Değeri ile Turizm Potansiyelinin Saptanmasına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Ersoy, M., 2012. Peyzaj Envanter Sürecinde Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanımı: Uludağ Milli Parkı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Eşitti, B., 2018. Sürdürülebilir Kış Sporları Turizmi: Sarıkamış'ın Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi, Turizm Akademik Dergisi, 5 (1), 205-220.
- Frost, W., and Hall, M., 2009. Tourism And National Parks. Routledge, 72 s, New York.
- Gilmore, A., and Simmons, G., 2007. Integrating sustainable tourism and marketing management: can National Parks provide the framework for strategic change?. Strategic Change, 16 (5), 191-200.
- Goodwin, H., 2002. Local Community Involvement in Tourism around National Parks: Opportunities and Constraints. Current Issues in Tourism, 5 (3-4), 338-360.
- Göl, C., 1996. Amasya Orman Bölge Müdürlüğü'nün Doğayı Koruma Sistemi Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gül, A., Örucü, Ö.K., ve Karaca, Ö., 2005. Korunan Alanlarda Rekreasyon Uygunluk Analizi ile Potansiyel Alanların Belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı Örneği). Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Isparta.
- Hepcan, Ş., 1997. Milli Parklarda Yönetim Zonlarının Belirlenmesi Amacıyla Manisa Spil Dağı Milli Parkı Örneğinde Bir Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hubert, J., 2008. Estimating the Regional Economic Impact of Tourism to National Parks: Two Case Studies from Germany. GAIA-Ecological Perspectives for Science and Society, 17, 134-142.
- ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi "2013"
- İkiz, E., 2007. Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı Bartın Bölümünün Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

- İşık, S., 2019. Kars İli Sarıkamış İlçesi Ormanlık Alanlarında Zarar Yapan Ips Acuminatus (Gyllenhal, 1827) (Coleoptera: Curculionidae: Scolytinae)'un Zararı, Biyolojisi ve Mücadelesi Üzerine Araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Kabaş, S., 2007. Troya Tarihi Milli Parkı'nın Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Karslıoğlu, E., 2006. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda Çevre Sorunları ve Sorunların Giderilmesi İçin Çevre Yönetim Sistemi. Yüksek Lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kırca, S., 2015. Peyzaj Planlamada Doğa Koruma ve Restorasyon Öncelikli Alanların Belirlenmesi: Yedigöller Milli Parkı (Bolu) Örneği. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kızılırmak, 2011. Dünyada ve Türkiye'deki Turizm İşletmelerinde Çevre Korumaya Yönelik Uygulamalar: Amacı ve Önemi, Sosyal Bilimler Dergisi , 2, 1-12.
- Kleemann, S., 2001. Barriers to Nature Conservation in Germany: A Model Explaining Opposition to Protected Areas. Journal of Environmental Psychology, 21(4), 369-385.
- Koday, Z., ve Demir, M., 2011. Keklik Şelalesi (Sarıkamış/Kars) Doğal Çevre Özellikleri ve Beşeri Ekonomik Potansiyeli, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 289-306.
- Kurdoğlu, O., 1994. Çamlıhemşin- Elevit Vadisi'nin Milli Park Olabilirliğinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kurdoğlu, O., 2007. Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 8 (1), 59-76.
- Menteş, İ., 2006. Küre Dağları Milli Parkı PAN PARKS Adayı. Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi, Yeşil Türkiye, Yeşil Ormancılar Derneği, ISSN 1307 1874, 2006/6, Sayı. 596, 19-22.
- Ölmez, Z., 2006. Kazdağı Milli Parkının Sınırlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Özbay, S., 2008. Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özer, S., 2004. Sarıkamış (Kars) Ormanlarının Doğa Koruma Kriterleri Yönünden İncelenmesi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özger, H., 2019. Kars İli Sarıkamış İlçesi İçme Suyu Arıtma Tesisi Su Kalitesinin Mevsimsel Değişiminin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özkara, N., 2011. Sarıkamış ve Çevresi Havlı Dokumaları. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Öztürk, C., 2005. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Koruma-Kullanım İlkeleri Yönünden İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Polat, M. Ş., 2019. İktisat Anabilim Dalı Bölgesel Kalkınmada Kış Turizminin Önemi: Sarıkamış Kayak Merkezi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

- Puhakka, R., 2008. Increasing Role Of Tourism In Finnish National Parks. *Fennia-International Journal of Geography*, 186 (1), 47-58.
- Puhakka, R., and Saarinen, J., 2013. New Role of Tourism in National Park Planning in Finland. *The Journal of Environment & Development*, 22 (4), 411-434.
- Salihoğlu, B., 1997. Artvin Hatila Vadisi Milli Parkı Doğal Kaynak Değerlerinin Rekreatif Niteliğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Sever, S., 1998. Yozgat Çamlığı Milli Parkı'nın Koruma Kullanım ve Geliştirme İlkeleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sevindi, C., 2018. Sarıkamış (Kars) İlçesindeki Köy Yerleşmelerinin Coğrafi Özellikleri İle İlgili Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (1), 111-138.
- Sezen, J., 2017. Türkiye ve Dünyada Korunan Alanlara Yönelik Çevre Bilincinin Önemi, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), 165-177.
- Sharpley, R., and Pearce, T., 2007. Tourism, Marketing and Sustainable Development in the English National Parks: The Role of National Park Authorities. *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (5), 557-573.
- Sıvalıoğlu, P., 2012. Milli Park kullanıcılarının Algısal Değerlendirilmesi: Marmara Bölgesi Örneği. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Silik, C. E., 2018. Hizmet Kalitesi, Müşteri Memnuniyeti ve Tavsiye Etme Niyeti Kapsamında Türkiye'deki Kayak Merkezlerinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taşkaynatan, H., 2011. Sarıkamış ve Çevresi Düz Dokumaları. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Topaloğlu, Y., 2008. Sarıkamış'ta Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 197-216.
- Turizm Stratejisi 2023, (2007). Turizm Sektörü Ana Planı, Erişim 04.07.2020 https://www.kuzka.gov.tr/dosya/turizm_stratejisi_2023.pdf
- Uzun, Y., 1995. Sarıkamış (Kars) Yöresinde Yetişen Bazı Makromantarlar Üzerinde Taksonomik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Walpole, M., and Goodwin, H., 2001. Local Attitudes Towards Conservation And Tourism Around Komodo National Park, Indonesia. *Environmental Conservation*, 28 (2), 160-166.
- Yeşil, M., 2016. Doğa Koruma Yaklaşımlarındaki Değişimlerin Dünyada ve Türkiye'deki Tarihî Süreci. *Türk Tarım- Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4 (10), 867-876.
- Yücel, M., 2018. Doğa Koruma. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 265, 430 s, Adana.
- Yücel, M., ve Babuş, D., 2005. Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Doa dergisi*, 11, 151 – 175.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	: Aysel KISA
Doğum tarihi	:
Doğum Yeri	:
Uyruğu	:
Adres	:
Tel	:
E-mail	:
Eğitim	
Lise	: Özbuğday Lisesi
Lisans	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı
Yüksek lisans	: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı
Doktora	:
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce	: Orta
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar	
Tezden Üretilmiş Yayınlar	